

**O'zbekiston Badiiy Akademiyasi Komoliddin Bexzod nomidagi Milliy Rassomlik va
Dizayn instituti**

Inter'er Dizayn kafedrası katta o'qituvchisi M.B.Isoqova

“Inter'erdá kompozitsiya va rang ” fanidan

O'quv-uslubiy qo'llanma

Bilim sohasi:	100 000	-Gumanetar soha
Ta'lim sohasi:	150 000	-San'at
Ta'lim sohasi:	10000	-Pedagogika
Ta'lim sohasi:	5111000	– Kasbiy ta'lim (Dizayn (inter'erni
loyihalash))		
	5150900	– (Dizayn (inter'erni loyihalash))

Toshkent – 2017

Annotasiya

Ushbu o'quv qo'llanma «inter'er dizayn» yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun zarur. Qo'llanmada topshiriqlarni berilishi va ularni bajarilish jarayinlari to'liq tahlil etilgan. Qo'llanmada kompozitsiya tamoillari va ranglar uyg'unligi, ranglarni insonga psixologik ta'siri haqida inter'er loyihalashdagi nazariy tushunchalarni, amaliy mashg'lotlarda bajarilish yoritilgan.

Настоящее пособие необходимо для студентов обучающихся по направлению «дизайн интерьера». В пособие полностью проанализированы процессы дачи заданий и их выполнения. В пособии освещены композиционные принципы и сочетание цветов, психологическое влияние на людей цветов, выполнение на практических занятиях теоретические понятие при проектировании интерьера.

This manual is necessary for students enrolled in «Interior Design» course. Giving tasks and their execution are fully analyzed in the manual. The manual highlights compositional principles and colors combination, the psychological impact of color on people, performance in practical classes of the theoretical concepts in the interior design.

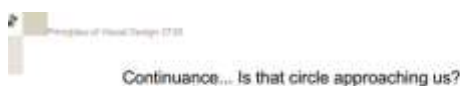
Kirish

Kompozitsiya fani dizayner ijodining alohida soxasi bo`lib, o`z ishlash usullari va yo`llariga ega. Barcha loyiha ishlarida inson hayotiy faoliyati uchun qulay bo`lgan va o`zaro uyg`unlashgan buyumlar muhitini shakllantirish masalasi jiddiy tarzda qo`yiladi. Dizayn tushunchasi tez sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan davrda, kompozitsion g`oyalar mukammallashib borishi muhimdir. Bu borada konstruktor - dizaynerning asosiy vazifasi "Inson - buyum - muhit" tizimini o`zaro muvofiqlashtirishdan iboratdir. Buning uchun arxitektura, materialshunoslik, texnika, iqtisodiyot, estetika, va boshqa fanlar bo`yicha keng bilimga ega bo`lish talab etiladi. Aynan "Inter`erda kompozitsiya va rang" fanining maqsad va vazifalari turli badiiy buyumlarni funksional jihatdan maqsadga muvofiq , hamda badiiy jihatdan ko`rkam shakllarini yaratish borasida bilim berish, badiiy buyumlarni xar tomonlama inson talablariga javob beradigan xolda loyihalash usullarni o`rgatish bilan bir qatorda bino inter`erlarida loyihalalanayotgan ob`ektni turlariga va bajaradigan funksiyasiga qarab stillar tanlanadi .Tanlangan har bir stilni o`ziga hos ranglari mavjud bo`lib, boshlang`ich kursdan boshlab inter`erda foydalaniladigan ranglar bilan amaliy topshiriqlar bajariladi .Aynan "Inter`erda kompozitsiya va rang" fani orqali etkaziladigan bilimlar shiddat bilan o`zgarishlar yuz berayotgan davrda-talabalarga ularning kasbiy, badiiy- loyihalash faoliyati uchun zarur bo`lgan bilimlarni berish va amaliy ko`nikmalar hosil qilishjuda dolzarbdir. Nostandart obrazli tafakkur qilishni rivojlantirish, texnik vositalar va loyihalash faoliyatidagi usullarini interyer va eksteryerlar uchun qo`llay olish ko`nikmalarini o`zlashtirish mutahassis uchun juda muhim.Turli dizayn asarlari va badiiy buyumlarni funksional, badiiy jihatini yaratish, shakllantirishning asosiy tamoyillarini xaqida tasavvurga ega bo`lish, dizayn tomonidan loyxalashda ko`plab qonun qoidalar,loyihalash va maket g`oyasining yaxlitligini aks ettira olishlari "Inter`erda kompozitsiya va rang" fanidan

olinadigan bilimlar asosida mukammallashtiriladi. Dizaynda badiiy asarning barcha elementlarini bir butunga biriktirish, jixozlarini loyihalash va ularni joylashtirish, tadqiqot, analoglar yig'ish, obraz yaratish, izlanish, loyihalashning asosiy mohiyatidir. Fanning nazariy asosi "inson-buyum-muhit" tizimini loyihalashga qo'yiladigan talabalar majmuasini o'z ichiga oladi. Bulardan tashqari dizayn tarixi va nazariyasining ayrim masalalarini yoritib beradi. Talabalarni loyihalash jarayonida qo'llaniladigan modellarni shakllantirishning asosiy tamoyillari bilan institutda o'qishgacha bo'lgan ijodiy imkoniyatini aniqlash va baholash maqsadida fantaziya - loyihasi bajariladi. So'ng aniq ob'yektlar: turli (interyer va eksteryerga), loyihalash jarayonida talabalarga kompozitsiya qonuniyatlari tushuntiriladi. Talabalarni turar-joy va jamoat binolar inter'erlarini loyihalash va ularni joylashtirishning o'ziga xos tomonlari bilan tanishtirish (yuvinish xonasi, yoki daxliz uchun osma jihozlar, kafe, ofis va boshqa ob'yektlar jixozlari, muzey va ko'rgazmalar ekspozitsiyalari va boshqa). Shu bilan birga turli materiallarda maketlarni tayyorlash texnikasi, usullari haqida bilimlarni egallash imkoniyatlari yaratiladi.

I-BOB

1.1 Tekislik xossalari- tekislik ta'rifi; vizual maydon; tasvir va fon, ular orasidagi munosabat; sodd tasvir turlari: nuqta, chiziq, tekislik, yuza, ularning o'zaro bog'liqliklari; nuqta chiziq, tekisliklarni biriktirish; uning xossalari. Geometrik va kompozitsion markaz, tekislikdagi kompozitsiya, tekislikdagi shakllar, tekislik bilan undagi shakllar orasidagi munosabat; «Past», «tepa», «o'rta», «o'ng» tushunchalari; tekislikni ifodalovchi (mustaxkamlovchi) va uni buzuvchi burchaklar; rang asosiy va xosilaviy ranglar; spektr ranglari; spektr ranglarning tekislikni idok etishdagi axamiyati; yaqinlashtiruvchi va uzoqlashtiruvchi ranglar.

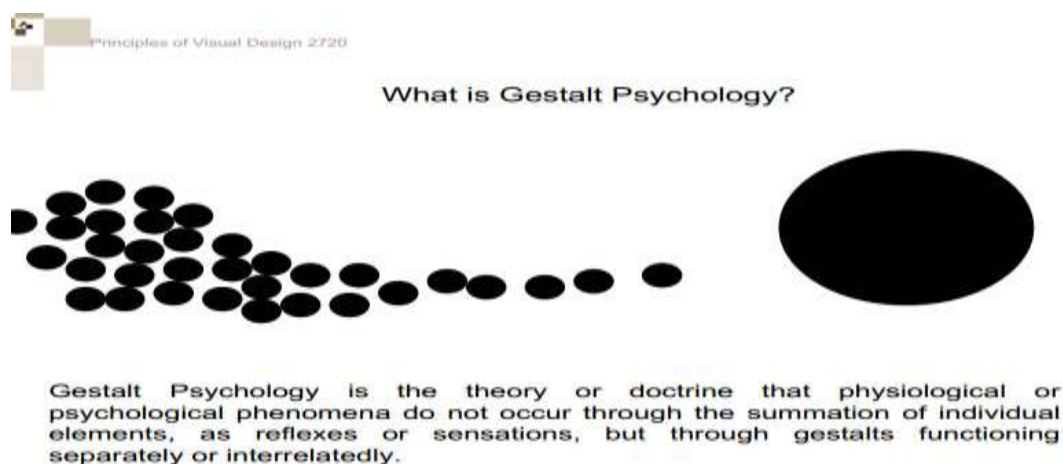

“Vizual dizayn 2720” markazni anglash.

“Vizual dizayn 2720” tamoyillarga asosan Geote psixologiya nazariyasi yoki ta'limotida fiziologik yoki psixologik hodisalar insonda reflekslar, elementlar haqidagi tushuncha yoki sezgilar, alohida-alohida sodir bo'lish aytib o'tilgan. Geote xususiyatlarga ega bo'lgan konfiguratsiya, uning tarkibiy qismlarini bo'lishi mumkin emas degan fiklarni o'rta tashlagan. Geote rang psixologiyasi nima? savoliga “Visual dizayn 2720” qo'llanmasida inson psixologik faktorlari muhim ekanligini ta'kidlagan.¹ Noaniq qilib javob berish sezuvchanlik qobiliyatini pastroq ekanligini anglatadi. Ranglarda bir

¹. Principles of Visual Design 2720 Brian Schrank 28 p

hillik ko'ryapsizmi? Masalan asosiy ranlardan biri sariqni misol qilib olsak spektoplar orqali tadqiqot qilinganda bir necha hili mavjudligi talqin qilingan

“Visual dizayn 2720” elementlar refleksi.

Ranglar haqidagi bilimlarni dastlabki ma'lumotlarini jamlash (ranglar psixologiyasi, ranglar fizikasi, ranglar uyg'unligi), shuningdek ulardan to'g'ri foydalanishni bilishi; rang fizikasi haqida; spektrdagi ranglar va ularning xususiyatlari haqidagi tasavvurga ega bo'lishi lozim. Amaliy mashg'ulotlar bajarish mobaynida bo'lajak dizaynerlar ish faoliyati davomida kerak bo'ladigan ko'nikmalarni egallashlari zarur, ya'ni: turli rang birikmalarining xususiyatlarini bilishi; rang va rang birikmalarining emotsional ta'sirlarini ko'rib chikishi rang - kompozitsiyaning eng kuchli vositasi ekanligidan kelib chikib, undan kompozitsion jihatdan to'g'ri, topshiriqqa muvofiq foydalana olishi zarur.

Nuqta va fon geometrik va kompozitsion markaz.

Tasvir va fon g “Tasvir va fon orasidagi vizual muvozanat”.

Nuqtali, chiziqli va to`g`i to`rtburchak unsurlardan, iborat aloxida kompozitsiya.

Nuqtali, chiziqli va to`g`ri to`rtburchakli unsurlardan, iborat shaklan bog`liq yaxlit kompozitsiya. Shakl va fonning orasidagi munosabat turlicha bo`lishi mumkin.

Rangli nuqta, chiziq va to`g`ri burchakli shakllardan iborat kompozitsiya.

1.2 Yuza xossalari

Yuzaning tekislikdan farqi, yuzaning plastika va xajm bilan bog`liqligi. «Yupqa» va «qalin» tushunchalar. Yuzadagi kontrast va nyuans.

Yuzaning badiiy xossalari. Material axamiyati. Yuza va rang munosabati. «Silliq» va «G`adir - budir» tushunchalari. Relyef va uning turlari:

Kontrel`yef, barel`yef, gorel`yef «qirqma» rel`yef yuzalarda ifodalanishi amaliy g`oyalar bilan beriladi.(1-rasm)

Yuza bo`yicha klauzura va mashqlar

1-klauzura. Yuzaning palstina va xajm bilan bog`liqligi. Ikki yoki undan ko`proq yuzalar kompozitsion jihatdan bog`laniladi.

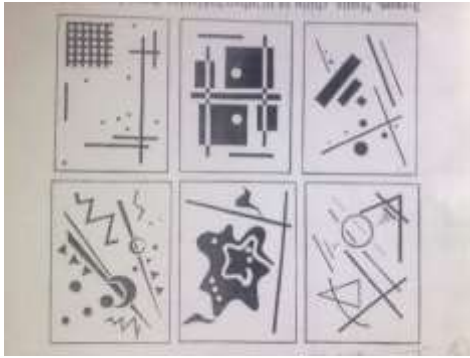
2- klauzura. Bir yuzadagi rel`yefli kompozitsiya .

3-klauzura. Bir necha rel`yefli yuza kompozitsiya . Xajm yuzalari .

4- klauzura. Fakturali yuza kompozitsiyasi. Tekis yoki xajm yuzalarida bajariladi.

5- klauzura. Rangli yuza kompozitsiyasi .

6- klauzura. Materilni ifodalovchi kompozitsiya.

1-rasm. Yuzalarni ifodalash

Nuqta , chiziq, dog`-bularning hammasi tekislik kompozitsiyasini hosil qilish elementlaridir.

Continuance... Is that circle approaching us?

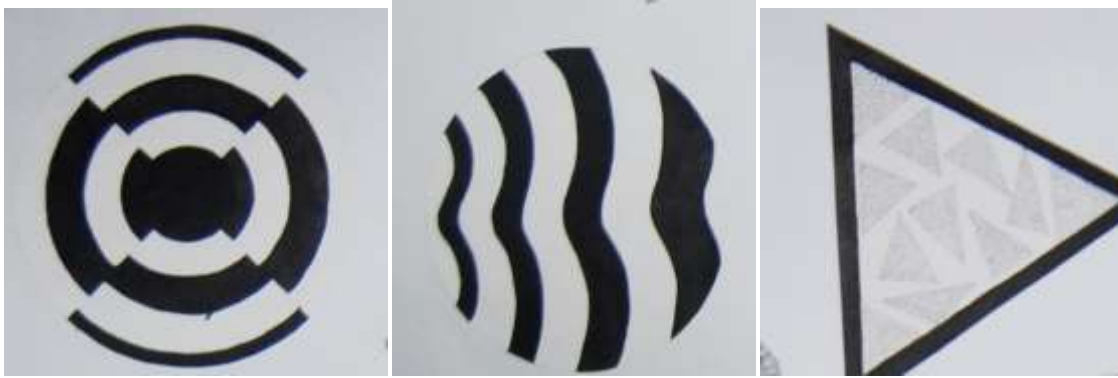

Continuance...

“Visual dizayn 2720” Nuqtalar orqali kontrast

Chiziq va dog` joylashishiga bog`liq holda tomoshabinga ta'sir ko`rsatadi. Chiziq - tasvirning oddiy, shu bilan bir vaqtda asosiy elementi va o`z ahamiyatini deyarli barcha bosqichlarida saqlab qoladi . 2-rasm

2-rasm. Chiziqlar orqali kompozitsiyalar

Yordamchi funksiyalarini bajarib, badiiy mohiyatiga ham ega bo'lishi mumkin, ya'ni: chiziqlarning vertikal tuzilishi mustahkamlikni, diagonal tizilishi-dinamikani, gorizontal tizilishi – xotirjamlikni va kenglik hissini paydo qiladi, egri chiziqlar ko'rinishi shakliga qarab, tutashganlilik yoki o'zgaruvchanlik tasavvurini beradi. Ammo asosiy chiziqli elementlar vertikal, gorizontal, qiya va egilgan chiziqlar abstraksiya sifatida qabul qiladigan bo'lsak, shunga qaramay ular qandaydir predmetlar konturi sifatida ifodalanadi. Chiziqlar orqali kontrast va nyuanslarning ahamiyati kompozitsion chiziqlar ko'rinishi , kolorit, rang va ritm orqali nafaqat ornamentlarda balki interyerning jiholarida ham namoyon bo'ladi. ²

“Inter’erda kompozitsiya va rang” fanida eskizlar orqali maketlar bajariladi . Maketni o'rganishda maketlarni uslubiy bosqichlarini puxta egallab, o'ziga xos texnikaviy yo'nalishlar , usullar, uslublar to'g'risida to'liq nazariy ma'lumotlarga ega bo'lish zarur hisoblanadi. Xomaki eskizlarga maketlar yasashdan boshlab, yaratiladigan loyhani kichik hajmdagi maketlarda ko'rishimiz mumkin.

². Principles of Visual Design 2720 Brian Schrank 36 p

Xomaki eskizlar orqali kichik maketlarni bajarish dizayner mushohadasini kengaytiribgina qolmay balki loyihalanayotgan ob`ekt haqida tasavvurini kengroq anglashga imkon beradi.³

“Inter`erda kompozitsiya va rang” fanida kompozitsion qonuniyatlarga asosan bajariladigan rejada belgilangan mavzularni aniq eskizlardagi ifodasi, kichik hajmlardagi maketlarga ko`chadi. Mavzularni kengroq yoritadigan kichik hajmlardagi maketlar, aniq mavzuga mos bo`lishi va uni batafsil yoritilishida analoglar to`plash muhim omillardan sanaladi. Proportsiyalari saqlangan xolda eskizlar orqali bajariladigan xomaki maketlarni ko`rib chiqish orqali, talabning fikrlash doirasini kengaytirish, xomaki maketlarda ham nisbatlarni to`g`ri tanlay bilish qobiliyatlarini o`shishiga zamin yaratadi. G`oyani turli xil materiallardan foydalanib, ya'ni bunda qog`oz, karton, fomks, gips, plasmassa kabi materiallar o`z o`rnida foydalanilsa, aynan ko`zlangan maqsaddagidek yaratiladi.

Kichik bir misol qilib, past qavatli turar - joy binosining maketini yasashni tahlilida ko`rib chiqsak: buning uchun avvalo past qavatli turar-joy binosining badiiy obrazi eskizlar orqali plan, fasadlarda topiladi. Eskiz so`zini yoritib ketsak bu - izlanishlar jarayoni bo`lib, u jarayonda avtor ko`p holda qo`lda chizilgan chizmalar orqali o`zining g`oyasini ifodalaydi. Maketlash esa o`lchamlar orqali ob'yektni odam bo`yiga nisbatan loyixalab, hajmini yaratishdir.

Yana bir misol qilib, “Inter`erda kompozitsiya va rang” fanida hajmlar, ranglar, tekisliklar orqali bajariladigan mashqlarda, turli xildagi binolarni inter'yerlari yoki ma'lum bir qismining ekteryeri bo`lishi mumkin. Har bir ob'yektni modellashtirishda me'moriy grafika tushinchalari ham bir qatorda o`rganiladi me'moriy grafika turli usullr yordamida berilishi mumkin.

³ Principles of Visual Design 2720 Brian Schrank 38 p

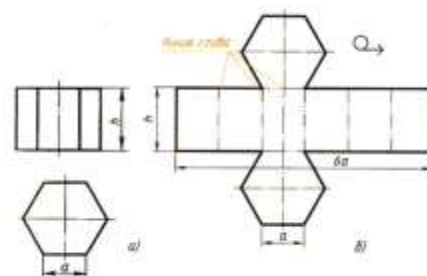
Masalan chiziqli grafika, qalamda yoki rangda, hatto rang bilan chiziqlar uyg'unligida bo'lishi nazarda tutiladi . Ob'yekt modelini biz aniq materiallarda; xaqiqiy xajmni qog'oz va boshqa ashyolarda ifodasi deb xulosa qilsak, me'moriy grafikada esachiziqlar , ranglar yordamida ifoda etishni anglaymiz . Modellashni me'moriy grafikadan farqlqganimizda ijodkor o`quvchilar ongida kichik hajmdagi maketlar orqali chizmalarda aksanometrik hamda perspektiv ko`rinishdagi ob'yektlarni umumiy badiiy obrazlarini ko`ra oladilar. Ijodkor o`quvchilar ongida ob'yekt modeli albatta aniq va ravshan ko`rinadi, chunki uni turli tarafdin tasavvur eta oladi. Ob'yektni me'moriy grafik ko`rinishida, esa faqatgina ko`rinib turgan qismiini tasavvur etadi.

Maket yaratishdagi birinchi qadam ijodkorning yaratayotgan mavzusining ma'naviy va fazoviy yechimini anglashi, ayniqsa, turli hayotiy shakl mavzularida g`oya yaratish o`quv jarayonining tarkibiy qismi sifatida malakali mutaxassis tayyorlashda uning ahamiyati katta. Bu jarayon bo`lg`usi ijodkor dizaynning dunyoqarashini shakllantiradigan, mustaqil ijodda atrof olam, kundalik hayot voqyea va hodisalarini kuzata oladigan, o`z hohish irodasiga mos mavzu tanlash, loyihalash va maketning ishonarli va ifodali yechimini topishga o`rgatish maqsadini qo`yadi. Talab etilgan hollarda mavzu bilan bog`liq loyiha va shakllar , ustozlar bilan suhbat, maslahatlar o`tkazish loyihalarni etkazib berish uchun ahamiyatli tomonlaridan biri hisoblanadi. Kompozitsion qonuniyatlarga asosan simmetriya va asimmetriya, ritmik va metrik qatorlar, qabul qilingan proporsiyalar, siluet turlari va chiziqlari, konstruktiv chiziqlar, shakllar, rang, faktura, material rasmi, naqshi, guli, bezaklar va kompozitsiyada kontrast, o`xshashlik, nyuans, motivlarini uslublashtirish, kompozitsiyalar yaratish, loyihalarda uslub tushunchasi loyihalash “Inter`erda kompozitsiya va rang” faninida muhim tarkibi hisoblanadi.

Ijodkor mahoratini egallash bilan bog'liq jarayon, ijodkorning shakllanishida to'liq ma'noda ustoz bilan olib boriladigan yakka tartibdagi amaliy mashg'ulotlar muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham mutaxassislik fanlarning aksariyat qismini amaliy mashg'ulotlar tashkil etadi. Dizayner ijodkor tom ma'nodagi kasbiy mahoratni egallashi uchun avvalo amaliy mashg'ulotlarda o'zini ko'rsata olishi lozim. Nazariy bilimlar amaliy ko'nikmalarni egallash jarayonida ustoz - pedagoglar tomonidan og'zaki tushuntirishlar, ya'ni nazariyasi maslahatlar, amaliy ko'rsatishlar natijasida amalda uni qo'llash jarayonida olib boorish maqsadga muvofiq deb qabul qilinadi. Mavzu uchun analoglar ularni puxta o'rganish. Analoglar asosida bir necha variantlarda eskiz bajarish. Ustoz bilan maslahatlashgan holda aniq tanlangan eskiz mavzusi yoritiladi. Har qanday mavzuni bajarish uchun o'ylangan g'oyaga xomaki chizmalardagi shakllar yoymasi geometrik hisoblarda aniq nisbatlarda beriladi. Shakllar yaratish uchun turli geometrik formalarni aniq anlash va ular orqali g'oyalar ifodalay olish muhim. Masalan: kvadrat, shakllarinibesh va olti qirrali shakllarini tasdiqlovchi

obrazlarni ifoda etishda mavzuga moslash lozim.

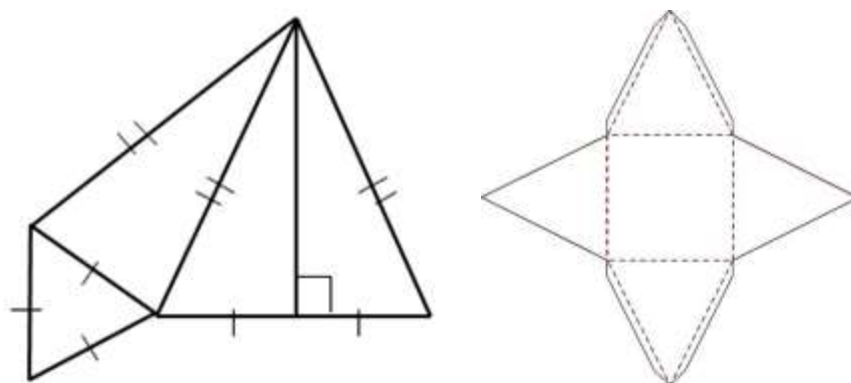
3-rasm. Rangli kompozitsiyalar

Prizma shaklining yoymasi.

Uchburchak shakli tekislik va fazoda rivojlanuvchi xarakatning potetsial

imkoniyatlarini o'ziga mujassam etgan shakl hisoblanadi. Agressiya obrazlarini ifoda etishi yoki yuzaga keltirishi mumkin. Kompozitsion qonuniyatlardan bir nechasida, ya'ni mustaxkam bo'lmagan kompozitsiyalarda uchburchak formalar orqali tez va aniq misol keltirishimiz mumkin

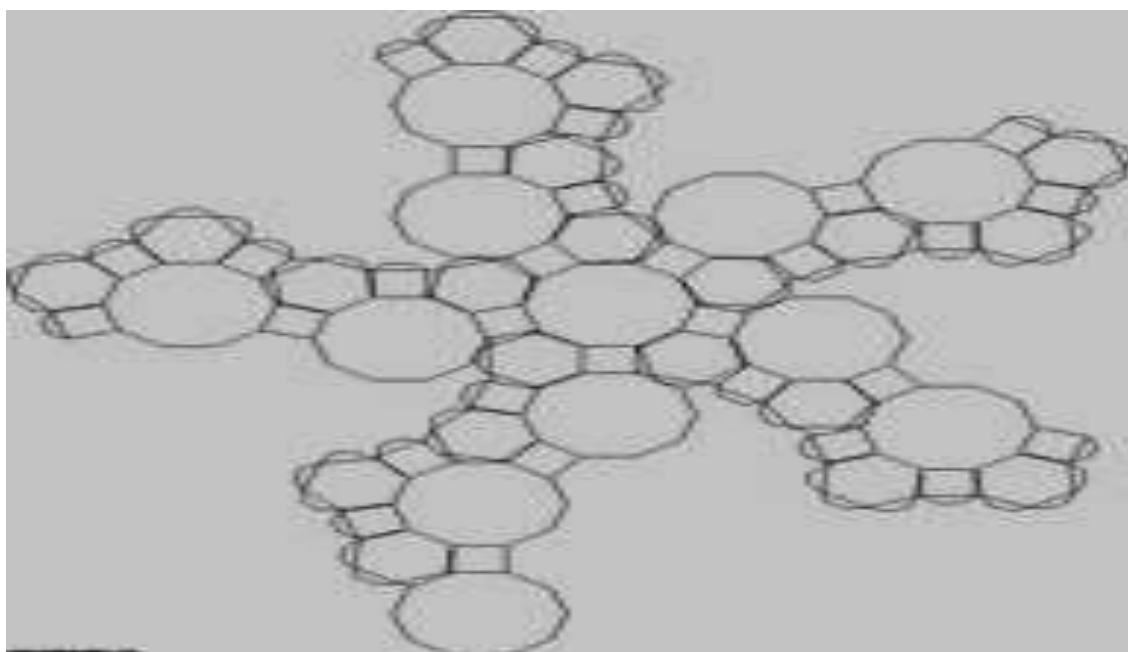
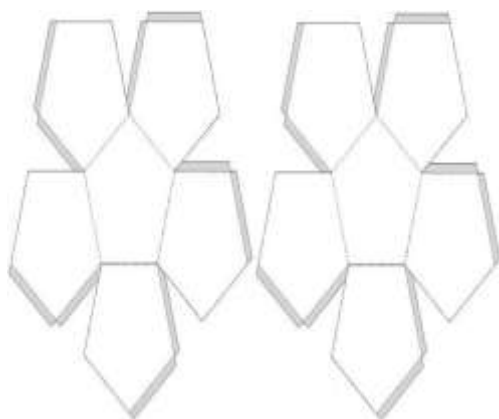
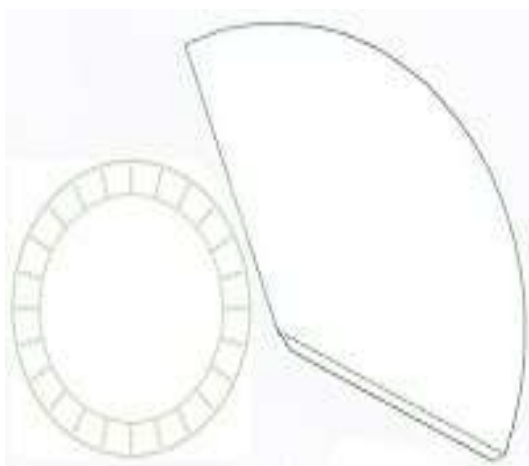

Uch burchak shakllar yoymasi.

Tekislik va fazoda rivojlanuvchi, xarakatning potensialial inkomniyatlarini o'zida mujassam etgan faol shakl. Bu shaklda qarama qarshiliklar kurashi yaqqol aks etgan, bu ham o'z o'rnida aniq obrazlarni yaratish uchun zarur bo'ladi.

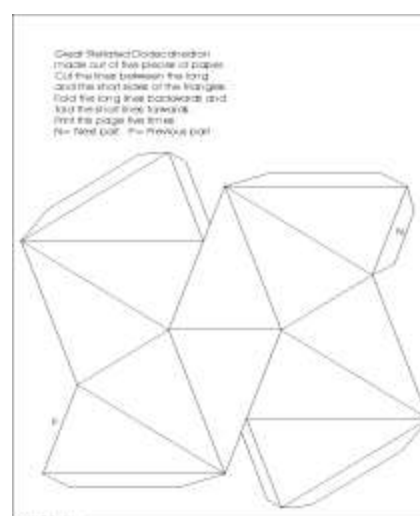
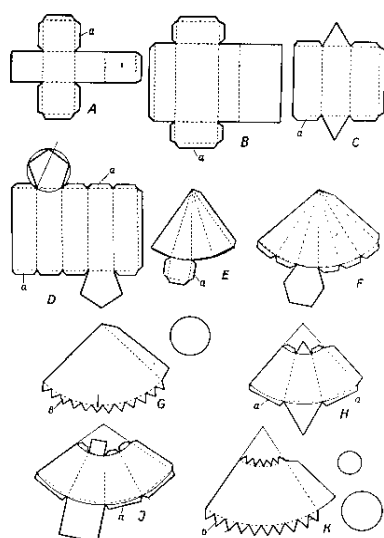
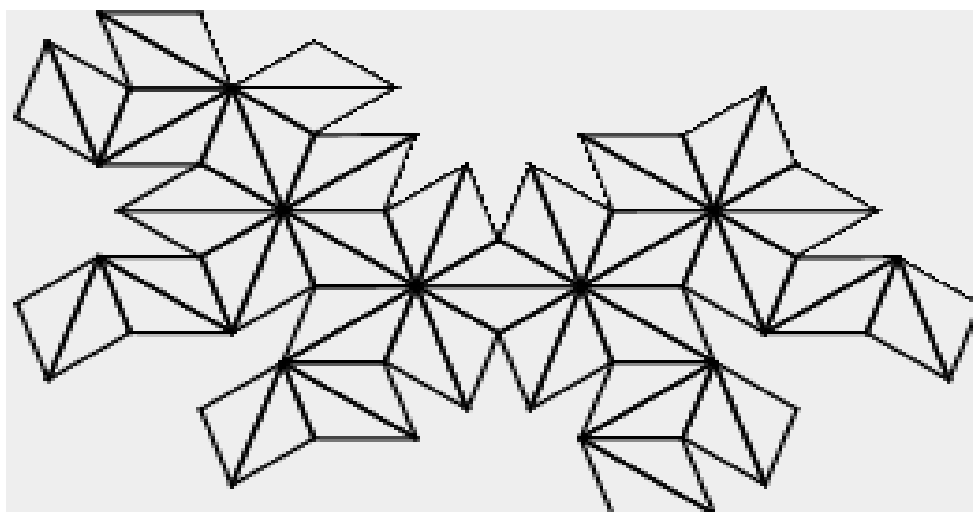
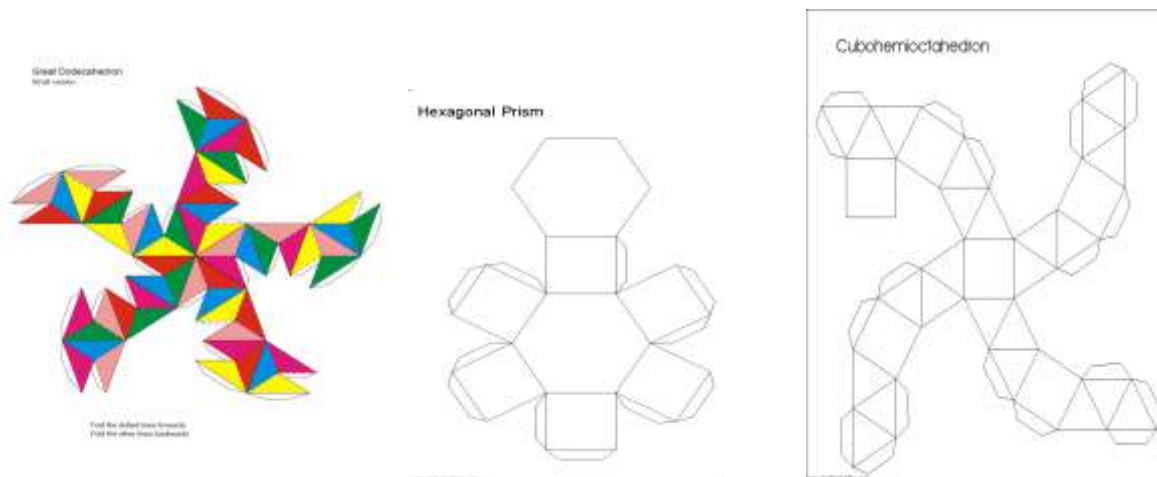
Tekislik va fazoda rivojlanuvchi, xarakatning potensialial inkomniyatlarini o'zida mujassam etgan faol shakl. Bu shaklda qarama qarshiliklar kurashi yaqqol aks etgan, bu ham o'z o'rnida aniq obrazlarni yaratish uchun zarur bo'ladi.

Aylana shakllar boshqa shakllardan ko'ra ko'proq tabiat, yer, olam g'oyasi tasvirlanadi. Aylana shaklga mutanosib bo'lgan shallar uyg'unligi konus, oktaedr, tetraedr va boshqa shakllarda o'z ifodasini aniq topa oladi.

Aylanalar orqali quriladigan shakllar yoymasi.

Aylana shakllar orqali yaratiladigan kompozitsiyalar kompozitsiya va rang qonuniyatlariga muvofiq bajarishi shart.

Aylanalar orqali quriladigan shakllar yoymasi.

Inter`er loyihalarini bajarish va kompozitsion yechimini topishda kompozitsiya kategoriyalarini uyg`unlik kategoriyalari deb atash mumkin. Ularga muvozanat qonuni, birlik va bir-biriga bo`ysunish qonuni kiradi. Ammo uyg`unlik qonunlari bo`yicha yordamchi badiiy vositalarsiz kompozitsiya yaratish bo`lmaydi. Ular qatoriga ritm , metr, kontrast, nyuans, proporsiya va masshtab kiradi. Bular uyg`unlashtirilgan asosiy vositalardir. Ularning ishtirokisiz kompozitsiya mavjud emas. Tektonika orqali buyum shaklida uning konstruksiyasi va undagi xom ashyo mohiyatining ko`ramizi . Aynan tektonika orqali yaratilayotgan mahsulot shakli va mohiyati aniq ifodalanadi. Shu bilan birga kompozitsiyon vositalar ham mavjud. Har qanday kompozitsiya o`ziga hos kompozitsiyalardan tuziladi. Vositalar uyg`unligi , mutonosibligi me'yorida va to`g`ri topilgan xolda qo`llanishi kompozitsiya ga ijodiy yondoshilganlikdan dalolat beradi. Kompozitsiya vositalarini aniqlovchi kompozitsion usul, proporsiya va masshtab , kontrast va nyuans, metrik takror va ritm, rang, soyalar va plastika kiradi. Aniqlovchi kompozitsion usul mahsulot shakli ustida ishlashda muxim tashkiliy asos xisoblanadi va ijodiy izlanishning yo`nalishini belgilaydi.

Taklif yoki eskiz loixasi bosqichida ob`ektni asosiy elementlari va ma'lum parametrlarni ta'minlovchi uning joiz joylashish variantlari aniqlangandan so`ng, dizayner xal qiluvchi kompozitsion usulni tanlashi , kompozitsiyasi g`oyasini aniqlashi lozim. Badiiy echim variantlarini bilgan xolda, dizayner o`zining bir necha variantlarini yaratadi, loyiha tuzilishi umumiy ko`rinishini aniqlaydi (tashkil etuvchi yuzalarning radiusli, andozali yoki tekislik mayda shakillari, shakilning nyuans yoki kontrast yechimi , , loyiha elementlarining materiali va tutashgan joylari) . Bu yagona belgilovchi kompozitsion usulda berilgan , loyiha yoki ularning aniq yechimi kompozitsiyon vositalari birligini ko`rsatish imkonini beradi.

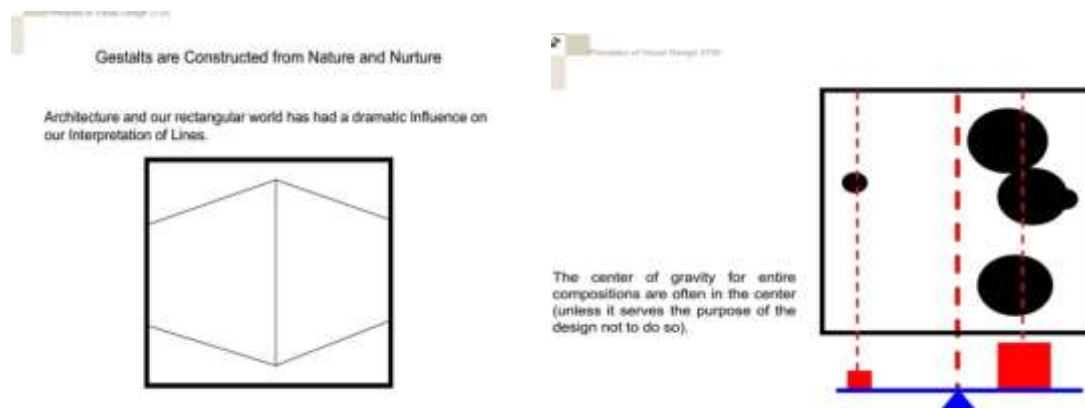
Amaliy topshiriqlar:

1. “Kompozitsiya” soʻzi qanday maʼnolarni bildiring.
2. Arxitekturaviy kompozitsiyaning oʻziga xosligi tushuntiring.
3. Abstraktsiyani yechimini toping.

Mavzu boʻyicha savollar :

1. Yuzaning tekislikdan farqi qanday?
2. Yuzaning plastika va xajm bilan bogʻliqligi?
3. «Yupqa» va «qalin» tushunchalar?
4. Yuzadagi kontrast va nyuans?
5. “Kompozitsiya” soʻzi qanday maʼnolarni bildiradi?
6. Arxitekturaviy kompozitsiyaning oʻziga xosligi nimalardan iborat?
7. Abstraktsiyani yechimini topish usllari?

1.3 Proportsiya va masshtab - kompozitsiyaning muhimligi boʻyicha navbatdagi vositalaridir. Proportsiya shakl garmoniyasining kuchli vositasi xisoblanadi, shuning uchun koʻpincha maʼlum qatʼiy munosabatlardan foydalanishga xarakat qilinadi (“oltin kesim” yoki uning funksiyasi). Amaliy tajriba shuni koʻrsatadiki, gap faqat qatʼiy munosabatlardagina boʻlmaydi, balki dizaynning murakkab koʻrinishdagi loyihalarni uygʻunlashtirishdagi maxorati va isʼtedodidadir.

Proportsiya va masshtab ucnun misol.

Bunda quyidagi juda muxim ikki omilni inobatga olish zarur:

- 1) Proportsiya larni idrok etish shakl yuzasi va uning ko`rib idrok qilinishini umuman o`zgartira oladigan qiyofasi xususiyatiga bog`liq;
- 2) Proportsiyalash shakilning xamma elementlarini inson bilan, albatta . nisbatlashtirilgan bir - biriga ta'sir etuvchi nisbatlarning yagona sistemasida qamrab olishi kerak.

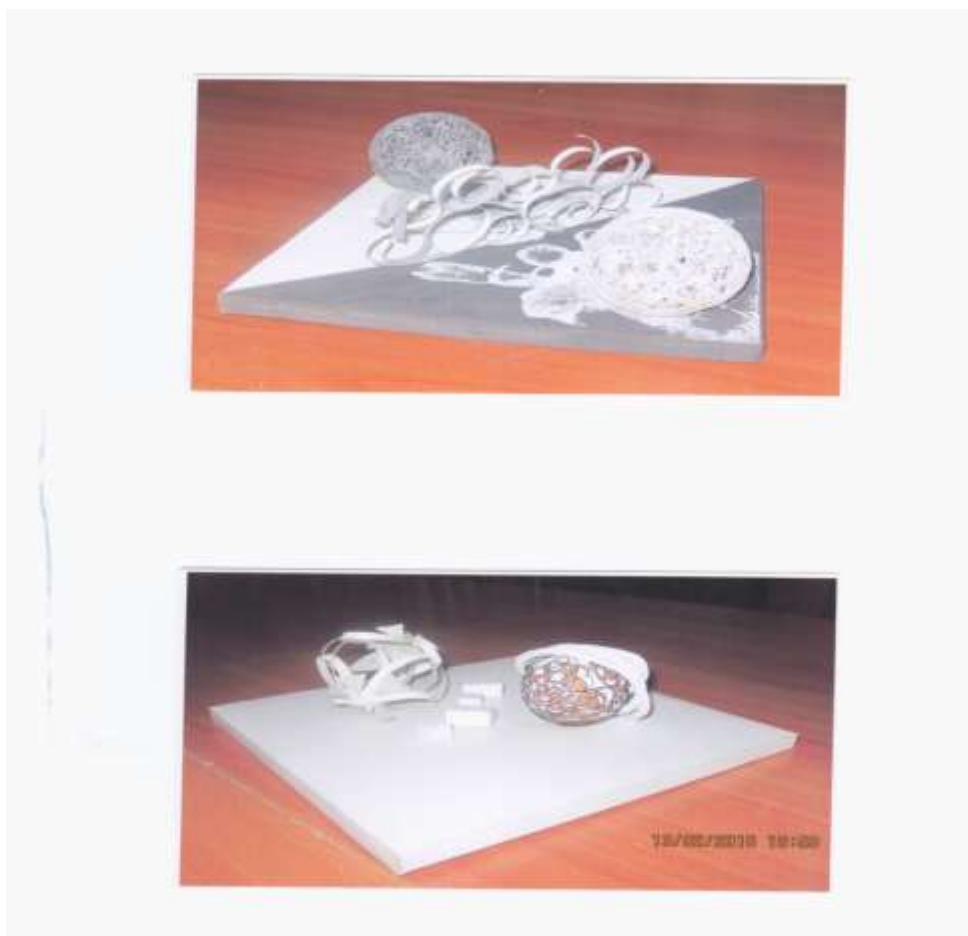
Badiiy obrazga ifodaviylik berishda shakl Proporsiya lari aloxida ahamiyat kasb etadi. Qog`ozlarni bir necha bo`laklarida kvadrat shakllar orqali g`oyalar yaratilsa ,tomonlarga ahamiyat berib o`lchamlar beramiz. U 1:1 nisbatda edi, bu munosabatni 1:10 qilib o`zgartirib ko`rsak, endi figuraning joylashishiga qarab uning xususiyatlari nomoyon bo`ladi: yoki mustaxkamligi kuchayadi yoki xarakat imkoniyatini oshirib, shakllar yengillashadi.

Badiiy obrazni yechish uchun faqt yaxlit shakil emas,balki uning bo`laklari nisbatlari ham muhim. Qisimlarning yaxlitlik bilan proportsional munosabati uni talqin qilishning turli variantlarini beradi.

Proportsiya (nisbat) - loyiha elementlari orasidagi va boshlang`ich deb qabul qilingan, undagi yaxlitlikning qisimlariga nisbatan muvofiqligidir. Xar qanday mutonosiblik mana shunga asoslanadi.

Shakl proportsiya lari xaqida tushuncha berilganda , kontrastlashtirish, yani tafovutlarni , qarama - qarshiliklarni taqqoslashda qurilgan uning ifodaliligini ta'kidlamaslik mumkin emas. Masalan, katta shakl va kichik detallar kontrastida , dog` va chiziqning yopiq va ochiq shakl kontrast munosabatida uning ahamiyati katta. Shakl sezilarsiz darajada o`zgarganda (nyuans), uning o`lcham va tuzilishi o`z ifodaviyligini yo`qotmagan xolda boshqa tarzdagi obrazlar paydo bo`ladi. Shaklni plastik faol tashkil qiluvchi vositalar qatorida ritmni ko`rsatish mumkin.

Uyg'unlikning asosiy vositalaridan biri bo'lgan proporsiya ga (yaxlitlik va qismlar aloqasi) e'tabor qilganimizda loyihani yaxlit birligi bilan, ⁴ proporsiya lar - asosida yaxlitlik va shu yaxlitlikni tashkil etuvchi qisimlarning munosabatlari g'oyasi aniq ko'rinadi. Proporsiya deganda yaxlitlik qisimlarning o'zaro va shu yaxlitlik bilan unosabati tushunilsa, masshtablilikda esa o'z mohiyatiga ko'ra, maxsulotni insonga nisbatan proporsionallashtirishning aloxida turi sifatida tushuniladi.

4-rasm. Proportsional echimlar.

⁴ Principles of Visual Design 2720 Brian Schrank 37-40

Amaliy topshiriqlar:

1. Proportsiyalarni idrok eting.
2. Shakl yuzasi va uning ko`rib idrok qiling.
3. Proportsiyalash shakilning hamma elementlarini inson bilan bog`lang.
4. Bir - biriga ta'sir etuvchi nisbatlarning yagona sistemasini aniqlang.

Mavzu bo`yicha savollar :

1. Proportsiyalarni idrok etish?
2. Shakl yuzasi va uning ko`rib idrok qilinish?
3. Proportsiyalash shakilning hamma elementlarini inson bilan bog`lash?
4. Bir - biriga ta'sir etuvchi nisbatlarning yagona sistemasini?

1.4 Metr - ritm

Metr – ritm hossalari orasidagi badiiy munosabatlar. Metrik va ritmik munosabatlar. Metr ta'rifi. Metrik misollari. Metrik qator. Hajm va uning vizual tasviri, maydoni. Hajmi metrik qatordagi minimal va maksimal oraliqlari. Kompozitsiyadagi metrik qatorlar. Ularning to`xtatilishi. To`xtatish usulining metr xarakteriga bog`liqligi.

Ritm ta'rifi. Ritm - metrning ko`rinishi. Ritm misollari. Ritm qatori. Kompozitsiyadagi ritmik qatorlar. Ularning to`xtatilishi. To`xtatish usulining ritm xarakteriga bog`liqligi.

Metr va ritm bo`yicha klauzura va mashqlari

1- klauzura. Metrik qatordagi minimal, optimal va maksimal oraliqlar.

Sodda va murakkab metrik qator.

Metrik qatorni to`xtatish.

Gorizontal ritmik qator.

Vertikal ritmik qator

Ritmik qatorni tugatish

Elementlar takrorlanishini ma'lum qonuniyatlari bo'lib, agar takrorlanishlar orasi bir xil bo'lsa yoki ko'rinishdan bir xil bo'lib tuyulsa, bu metrik takrorlanishdir. Agarda takrorlanishlar orasi sekin asta o'zgarsa, bu ritmni belgilaydi. Ritmda elementlar tuzilishi tartibining qonuniy o'zgarishi bo'lib, almashinuvchi elementlar hususiyatlarining sekin asta miqdoriy o'zgarishlarida biz ular majmuining ma'lum bir ritm ko'rinishidagi dinamik hususiyatlariga ega bo'lamiz. Ritm elementlar hususiyatlari dinamikasini yaratadi. Ritm aynan "takt marom" degan ma'noni anglatadi. Ritmning muhim belgilari - ko'rinish, elementlar yoki shakllarning takrorlanishi, ularning almashinish qonuniyati kabilardir. Metrlik bu-mehaniq tarzi harakatdagi bir maromlilik. Agar kompozitsiyada ritm rivoji chegaralangan bo'lsa, metric kompozitsiya cheksizqaytariladi. Turli to'liqsimon va to'g'ri chiziqlar takrorlanishi, masalan raport chiziqlari bunga misol qilib olishimiz mumkin. Bino va inshootlarni qurilisha ayniqsa ichki va tashqi landshaftlarni uyushtirishda, yerga yotqiziladigan plitkalar tuzilishi ayni misol sifatida ko'ramiz. Dizaynda metr va ritm orqali yaratiladigan g'oyalarni aksariyat qismi Hajmiy va aniq mavzuli bo'lib, hatto ularni rangli misollar bilan ham ko'rishimiz mumkin. Yuqorida aytib o'tilganidek, tasodifiy o'zgaruvchilar extimollik taqsimlash (uchun uzluksiz tasodifiy o'zgaruvchilar uchun diskret tasodifiy o'zgaruvchilar) butunlay turli voqealar sodir bo'ladi, imkoniyatlarini jihatidan ta'riflaydi. U muayyan miqdorda yaratilish uchun ham foydalidir, yoki butunlay ma'lum bir oraliqlarda saqlanadi. Bu parametrlarni nazariy tarqatishni, tavsiflovchi miqdordan foydalanib nazariy taqsimlash muddatli, yoki faraz, aslida bir necha shakllardan hosil qilinadi. Misol uchun, binoni

taqsimlash nuqtai nazaridan olsak, lekin faqat, shuningdek z id jihatidan yozilgan bo'lishi mumkin.⁵

5-rasm. Metrik qatorlar. Sodda va murakkab ritmlar .

⁵ PARAMETERS DESCRIBING DISTRIBUTIONS 35p

Amaliy topshiriqlar:

1. Metrik ritmni aniqlang.
2. Ritmlarning turini to`g`ri ko`rsating.
3. Metr va ritm orqali yaratiladigan kompozitsiyalarda shakllarga misollar keltiring.

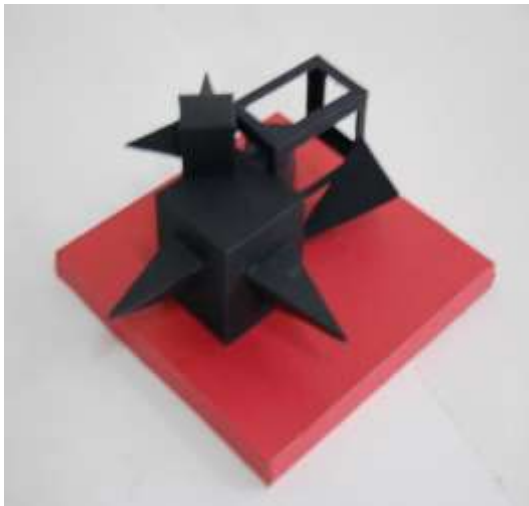
Mavzu bo`yicha savollar :

1. Metrik ritm deb qanday ritmga aytiladi?
2. Ritmlarning turini to`g`ri ko`rsating?
3. Metr va ritm orqali yaratiladigan kompozitsiyalarda qanday shakllar beriladi?

1.5 Kontrast -nyuans - Kontrast va nyuans tushunchasi. Kontrast va nyuans misollari. Kontrast va nyuans turlari. Kontrast nyuansning turli ko`rinishlari. Chiziq, rang shakl, hajm bo`yicha kontrast va nyuanslar oddiy kontras va nyuans bo`yicha klauzura va mashqlar.

- 1 - klauzura. Chiziqli kontrast.
- 2 - klauzura. Shakliy contrast.
- 3 - klauzura. Rangli contrast.
- 4 - klauzura. Hajmiy contrast.
- 5- klauzura. Hajmiy /maksimal/ contrast.

6-rasm.Hajm va ranglar orqali kontrast , nyuans tushunchasi.

Kontrast va nyuans o`xshashlilik, bu tenglashgan birlikdagi va bir maqsadga bo`ysungan kompozitsiyani, ya'ni hamma munosabatlarda garmonik bo`lgan kompozitsiyani tuzishda yordam beruvchi kompozitsion vositalardir .

Kontrast va nyuans bir biridan alohida mavjud bo`la olmaydigan o`zaro to`ldiruvchi vositalardir. Uyg`unlik bu qarama qarshiliklar muvofiqligi, mutanosibliigi ularning muvozanatidir.

Kontrastlar bir muncha kengroq ma`noda tushuniladi, ular kompozitsiyaning hamma elementlariga dahldordir. Kontrast kompozitsion elementlarning shakl, tekstura, rang ,yorug`- soya va boshqa ko`rinishlarda bir-biriga qarama qarshi qo`yish, nyuans esa kompozitsion elementlar xususiyatlarining sekin asta , nozik va o`zaro bog`liqlikdagi o`zgarishidir. Kontrast shaklga faollik beradi, ⁶

Uning ta'sirini faollashtiradi. Bunda yorug` soya- kontrasti rang kontrastiga nisbatan kuchli ta'sirga ega. Kolorit kuchidagi xatolik yaxlitlikni qisman buzilishiga olib keladi. Tuzilishlar kontrastidagi xatolik loyiha shakli yaxlitligini to`liq buzilishi mumkin, bu ortiqcha kontrast deyiladi. Interyerni loyihalashda ba'zi binolarning rang psixologiyasi qonuniyatlariga asosan turlariga qarab , hatto tanlangan xonaning bajaradigan funksiyasidan kelib chiqib, kontrast yoki nyuans ranglar uyg`unligidan foydalanamiz . Shuning uchun rangli mashqlar orqali klauzuralar bajariladi.

Amaliy topshiriqlar:

1. Nyuans rangda ifodalash usullarini aniqlang.
- 2.Kontrast shaklarda ifodasi.

Mavzu bo`yicha savollar :

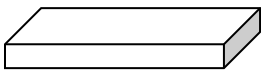
1. Nyuans deb nimaga aytiladi?
- 2.Kontrast deb nimaga aytiladi?
- 3.Shakllardagi kontrast va nyuans qanday aniqlanadi?

⁶ THE NON DESIGNERS DESIGN BOOK 65 p

1.6 Dinamika -statika -Dinamika-statika xarakatning ikki turi bir biridan farq qiladi. Dinamika- keskin xarakatni ifodalasa, statika - xotirjamlik, sokinlikni anglatadi. Dinamika chiziqlari nafaqat keskin burchakli shakl va chiziqlardan, balki to`g`ri burchakli shakllar bilan ifodalash mumkin.

Dinamika uchun keskinlikni ifoda etuvchi shakllar piramida konus va chiziqlar bilan dinamik xarakatni ko`rsatib berish mumkin.

Statikani ifodalashda bir xil chiziqlar va shakllarni to`g`ri tanlash orqali xotirjamlik muvozanatini saqlash mumkin . Metrdan farqli o`laroq ritm, kompozitsiyaga dinamiklik beradi va murakkab hususiyatdagi xarakatni keltirib chiqaradi.Ritm dinamikasi bir turdagi elementlar va fazoning qonuniy almashinuvi bilan yuzaga keladi. Ma'lum bir qonuniyatga asoslangan (shakl, rang yoki elementlar orasidagi masofa )o`zgarsa, ritm oddiy bo`ladi,masalan, shakl ko`rinishi o`zgaradi va rang bo`yicha to`yinish yuzaga keladi yoki elementlar orasidagi masofa o`zgaradi. Bir vaqtning o`zida o`z fakturaviy hususiyatini ham o`zgartirgan shakl kichrayadi. Ritmni barcha tasviriy vositalar yordamida ifoda qilish mumkin: yani rang ritmlari, (axromatik va xromatik), faktura bilan ifodalovchi ritmlar mavjud.

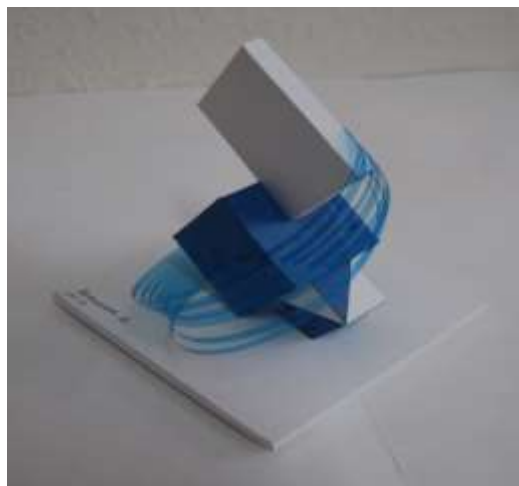
Dinamik harakat tarkibi orqali yanada sillqlik seziladi. Dinamik harakatlar bilan uzluksiz chiziqlar, shakllar, tarkib topgan bo'ladi. Agar harakat rejalashtirilmagan bo'lsa, u bir necha tabiiy naqsh yoki ularning o'zgarishlari bir birini ta'qib qiladi. Har bir tarkib , biroz geometrik markazda yuqoriga tomon optik markaz hosil qiladi.⁷

⁷ DESIGN FUNDAMENTALS by Steven Bradley 9 p

Bir kompozitsiyada ritm va bir-biriga nisbatan paralel rivojlanuvchi, kesishib yoki hatto qarama-qarshi yo`nalishda xarakatlanib qurilgan kompozitsion birikmaning katta miqdori bo`lishi mumkin. Dinamik harakatdagi ritm qurilishi hisobiga tekislik yoki hajm markazi faol tashkil topadi, hajmiy-fazoviy yechimda esa asosiy g`oya aniqlanadi. Miqdoriy yoki sifat o`zgarishlari xar bir kompozitsion birikmada o`z oraliq masofasi bilan, tasvir vositalarining o`zgarishi bilan o`ziga xos tarzda bo`lishi mumkin. Kurs ishlarida keltirilgan misollarni tahlil qilsak ritm qonuniyatlari bilan xar qanday turdagi kompozitsiyalarni, ularning birligi va bir-biriga bo`ysunishi, yaxlitligini hal qilinganini ko`ramiz. Ritmik qatorlarning metrik takrorlanishi esa original loyihalarni yaratishga yordam beradi. Shakl badiiy obraz ifodasining eng muhim vositasi, lekin birdan ,bir yolg`iz vosita emas. Rang shakl bilan muvofiqlikda o`z mohiyati jihatidan mukammal loyihalarni tashkil etadi. Bundan tashqari, rang, faktura yoki materiallar yorug`lik bilan ifodalanmagan loyihashaklning o`zi shunchaki mavjud bo`lmaydi.

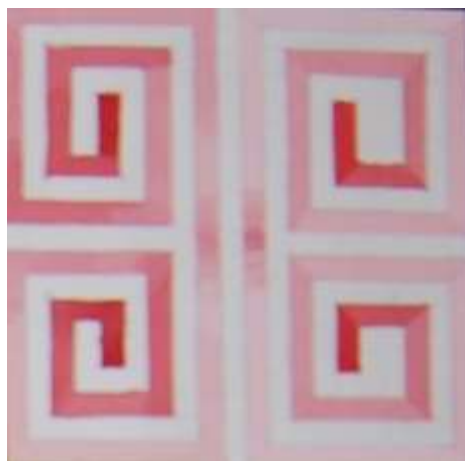
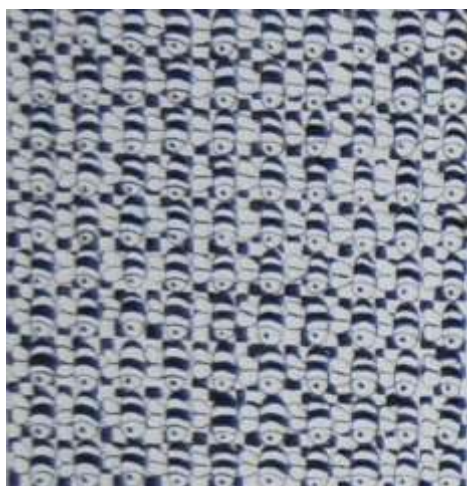
7-rasm. Turli shakllar orqali yaratilgan dinamik kompozitsiyalar.

8-rasm. Dinamik kompozitsiyalarda materiallar.

9-rasm. Statika va dinamika chiziqlar orqali ifodalanishi.

10-rasm. Rang va chiziqlar orqali dinamik va statik xarakatlarni aniqlash.

Amaliy topshiriqlar:

1. Me'moriy uygunlikning dinamik (usuvchi, kamayuvchi) uslubini aniqlang.
2. Statik xarakat turlari qo'llanilang.
3. Hajm va shakllar orqali aniqlanadigan xarakatlarni yo'nalishi belgilang.

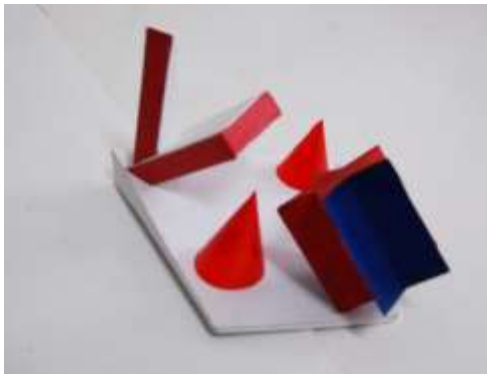
Mavzu bo'yicha savollar :

1. Me'moriy uygunlikning dinamik (usuvchi, kamayuvchi) uslubini qanday aniqlanadi ?
2. Statik xarakat turlari qanday qo'llaniladi?
3. Hajm va shakllar orqali aniqlanadigan xarakatlarni yo'nalishi?

1.7 Muallaq statika- arxitekturaviy jismlarni yoki ob'yektlarni fazoviy muallaqligini ifodalovchi kompozitsiya bo'lib , ular turli unsur ketma ketligi qaytarilsada likin fazoviylik saqlanadi. Fazoviy kompozitsiyalar ijodiy imkoniyatlarning cho'qqisi hisoblanadi. U tomoshabinga faqat tekisliklar xajmlar munosabati bilan emas, balki ular orasidagi pauza aniqrog'i fazo bilan xajm ta'sir ko'rsatadi. Fazo ta'siri tekislik va xajm ta'siridan ko'ra, shubxasiz kuchliroq. Bu yerda ahamiyati yoki badiiy qiymati xaqida emas, aynan joiz bo'lgan ta'sir darajasiga ahamiyat beriladi. Fazoda u ko'proq ko'rinadi , sababi tomoshabin unga mansub va fazo uni qamrab turadi. Aynan shu mavzuda shuni takidlash zarurki, kompozitsiya turidan qat'iy nazar, uni uyg'unlik qonuniyatlari (muvozanat qonuni, birlik qonuni, va bir biriga bo'ysunish) bo'yicha yaratish uchun uyg'unlik vositalarini (ritm, kontrast, nyuans, o'xshashlik proporsiya va masshtab) qo'llash va tavsiya vositalaridan(shakl rang, faktura yoritish) foydalanish zarur. Muallaq statikani yoritishda eng avvalo maketlarda ishlash alohida ahamiyat kasb etadi. . Mexanik tizim- statik muvozanat konfiguratsiyalar statik barqarorlik,

barqarorlik (masalan, inshootlar)dir, dinamik tizim harakatga dinamik barqarorlik ni ifodalaydi.⁸

Ishchi maketlarni amalga oshirib, kompozitsining muallaqligini faol his etish mumkin, yondashishlar varianlarini ishlab chiqish, plastik unsurlardan takliflarni turlicha bajarish mumkin.

11-rasm. Hajmlardagi muallaq kompozitsiyalar.

Amaliy topshiriqlar:

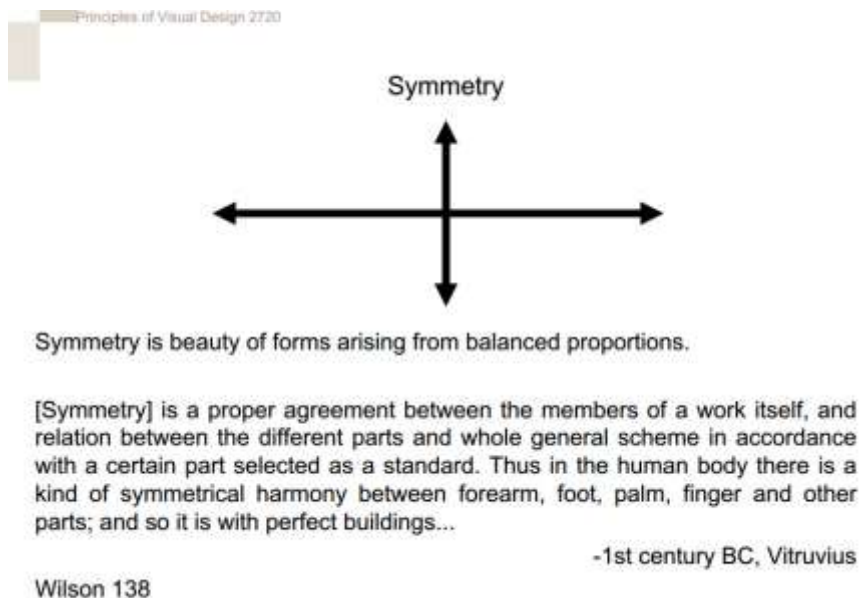
1. Muallaq statika- usullariga misollar keltirish.
2. Muallaq sozi qanday tushunchasi.
3. Shakllar orqali ko`rsating.

⁸ Stability of Structures: Basic Concepts 10p

Mavzu bo'yicha savollar :

1. Muallaq statika- qanday usulda aniqlanadi ?
2. Muallaq sozi qanday tushunchani anglatadi?
3. Shakllar orqali qanday ko'rsaniladi?

1.8 Simmetriya-asimmetriya -Simmetriya va asimmetriya, ritmik va metrik qatorlar, qabul qilingan proporsiyalar, siluet turlari va chiziqlari, konstruktiv chiziqlar, shakllar, rang, faktura, material rasmi, naqshi, guli, bezaklar va kompozitsiyada kontrast, o'xshashlik, nyuans, motivlarini uslublashtirish, kompozitsiyalar yaratish, loyihalarda uslub tushunchasi loyihalash va maket tushunchasining muhim tarkibi hisoblanadi.

Estetikada simmetriya deganda (grekcha “symmetria”- mutanosiblik) bir butunning alohida bo'laklarining fazoda uyg'un joylashuvi, mutanosibligi va ular orasidagi muvofiqlik tushuniladi .

Simmetriyaning aks tasvir markaziy, tekisligidagi va o'qli kabi oddiy turlari ma'lum, lekin ular badiiy konstruksiyalash amaliyotida kamdan kam qo'llaniladi. Masalan bino va inshootlarning tashqi ko'rinishini loyihalarida simmetriya tushunchasi aynan aniq quriladigan ob'yektlarda kuchliroq ko'rinadi . Talabalar kurs loyihalarida simmetriya bo'lishi mumkinligi

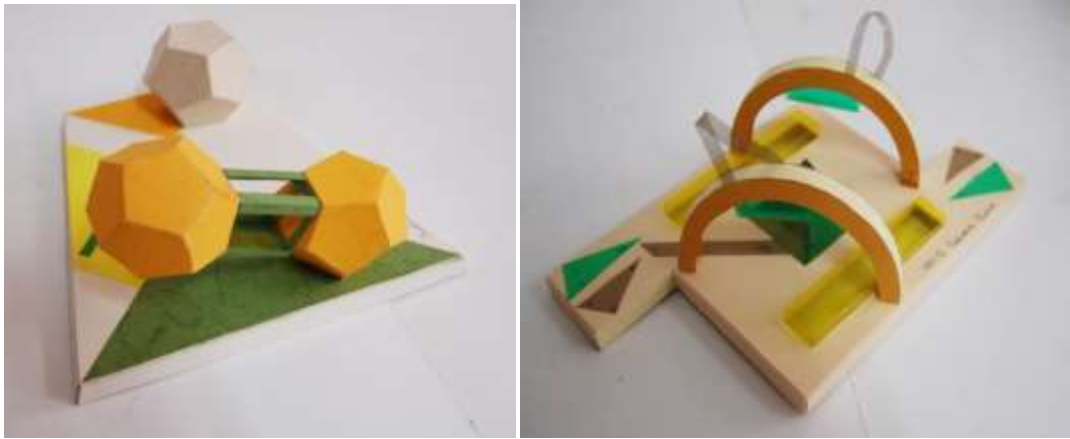
nisbatan chegaralanmaydi. Loyiha ishlarida asimmetriya ko`proq ko`rinadi, chunki asimmetriyada bir birini takrorlamaydigan shakllarni qo`llash qulayroq. Bunda shakllar kompozitsion qonuniyatlar vositalarga asoslanib, shakl dinamikligi uning bir yo`nalishi, shakl yaratuvchi qismlari munosabatlarining kontrastida namoyon bo`ladi. Aynan o`xshash bo`lgan munosabatlarda shakl static bo`ladi. Bu munosabatlar faqat gorizontal o`q bo`yicha baholanadi. Agar to`rtburchak bir necha teng bo`lmagan bo`laklarga bo`linsa, hatto unga ham dinamiklik berish mumkin. Qismlar munosabatida qanchalik progressiya, ya'ni o`sishi yoki kamayish ahamiyatli bo`lsa, shakl shunchalik dinamik bo`lib tuyiladi. Agar shakl simmetrik bo`laklarning notekis bo`linishida uning simmetrik o`qiga yo`naltirilgan bo`lsa, shakl keskin statik xolda bo`ladi. Simmetriya muvozanatli nisbatlardan kelib chiqadigan shakllarini o`zida ifodalaydi.

Simmetriya standart sifatida tanlangan ma'lum bir qismlarni anglatrsa, inson organizmini yani yuz tuzilishini simmetriyasini butun bir yahlitlikda ifodalanadi, inson organizmida buyumlar orasida simmetrik uyg'unlik bor va shuning uchun u mukammal binolar bilan insonga nisbat olinadi.⁹

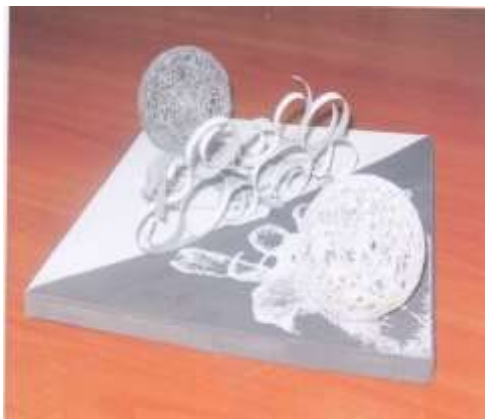
12-rasm. Sodda shakllarda asimmetriyalar.

⁹ Principles of Visual Design 2720 Brian Schrank 138 p

13-rasm. Mukammal yechimlarda simmetriyalar

Kurs loyihalarida qo`llaniladigan shakl va ranglarlar bino va inshaotlarni ma'lum bir qismidagi jihozlari misolida olinadi. Masalan yuqorida ko`rsatilgan g`oyalarda har bir shakl bitta ob'yekt ,yoki interyerning ma'lum bir jihozi deb qaraymiz. Xox u hajmiy bo`lsin ,xox fazoviy shakl bo`lsin abstrakt g`oyalarda kompozitsiyalar yaratiladi.

14-rasm. Fazoviy shakllarda simmetriya va asimmetriyalar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Simmetriya va asimmetriya- hosil qiling.
2. Chiziq va shakllardagi simmetriya tushunchasi.
3. Ranli shakllarda simmetriyani aniqlang.

Mavzu bo'yicha savollar :

1. Simmetriya va asimmetriya- qanday hosil qilinadi?
2. Chiziq va shakllardagi simmetriya nima?
3. Ranli shakllarda simmetriyani qanday aniqlanadi?

1.9 Markazga intiluvchi, markazdan o'suvchi kompozitsiyalar, markazdan sochiluvchi -kompozitsiyalarni tekislik va hajmlarda ifodalanadi . Tekisliklardagi sochiluvchan kompozitsiyalar grafik usullarda bajariladi. Dizayn komponentlarini tashkil qilish rollar orqali yangi va mavjud sinflar yoki interfeyslarni qo'llab-quvvatlash maqsadida munosib dizayn yaratish, dizayn qismlarini roli muhim. Bu ma'lumotlar dizayn cheklovlar bilan izhor etiladi. Misol uchun, amalda biror bir modelini va ko'rinishi ajratish uchun, unga mos g'oyani bera olishi muhim .¹⁰ Xajmlardagi kompozitsiyalarni esa turli shakl va formalar orqali berishimiz mumkin . Markazdan sochiluvchan kompozitsiyalar balandliklari chegaralanmagan ammo sochilishda ma'lum qonuniyatlarga asoslanadi. To'g'ri burchakli shakllar bilan birga o'tkir burchakli shakllardan ham foydalanish vazifani yechimini topish ma'qul variantlardan hisoblanadi.

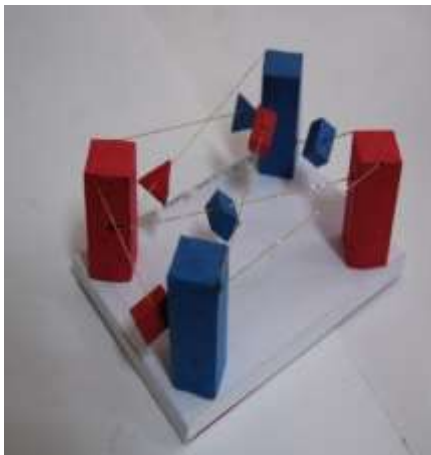
Markazga qarab, intiluvchi, markazdan sochiluvchi kompozitsiyalarni tekislik va xajmlarda ifodalanadi . Tekisliklardagi sochiluvchan kompozitsiyalar grafik usullarda bajarilsa hajmlardagi kompozitsiyalarni esa turli shakl va formalar orqali ifodalaymiz . Vazifani bajarish uchun maydonlar chegaralanmaydi ,aksincha turlicha ko'rinishda bo'lishi mumkin .

¹⁰ DESIGN FUNDAMENTALS by Steven Bradley 15 p

15-rasm.Markazga qarab, intiluvchi, markazdan soshiluvchi kompozitsiyalar.

Markazga intiluvchi kompozitsiyalar ham tekislik va xajmlarda ifodalanadi. Tekisliklardagi markazga intiluvchi kompozitsiyalar grafik usullarda bajariladi. Xajmlardagi kompozitsiyalarni esa turli shakl va formalar orqali berishimiz mumkin. Markazdan intilayotgan unsurlar hatto balandligi jihatdan ham bir-biridan farli bo`lishi mumkin.

16-rasm.Turli kichik shakllardan hosil qilingan kompozitsiyalarni xajmlar va tekisliklarda ifodalanishi.

Markazdan sochiluvchi kompozitsiyalarni tekislik va Hajmlarda ifodalanadi . Tekisliklardagi sochiluvchanlik kompozitsiyalari grafik usullarda bajariladi. Hajmlardagi kompozitsiyalarni esa turli shakl va formalar orqali berishimiz mumkin hatto tekisliklar orqali ham ifodalanadi. Markazdan o`sovchan kompozitsiyalar balanliklari markaz tomon intilib, aynan markazda eng baland nuqtaga yetadi. Bu kompozitsiya ba'zi jihatlari bilan arxitekturaviy dinamikaga o`xsadada, markaz tomon intilganda ma'lum kompozitsion qonuniyatlarga asoslanadi.

Amaliy topshiriqlar:

1. Markazga intiluvchi kompozitsiyalar hosil qilish usullari.
2. Markazdan sochiluvchi kompozitsiyalar hosil qilish usullari.
3. Markazga intiluvchi, markazdan sochiluvchi ,tekisliklar orqali hosil qilish.

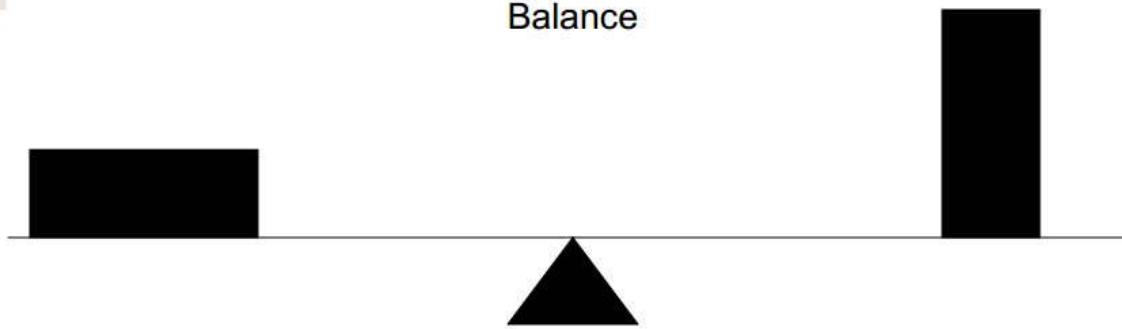
Mavzu bo'yicha savollar :

1. Markazga intiluvchi kompozitsiyalar qanday hosil qilinadi?
2. Markazdan sochiluvchi kompozitsiyalar hosil qilish usullari?
3. Markazga intiluvchi, markazdan sochiluvchi ,tekisliklar orqali qanday hosil qilinadi?

1.10 Muvozanat va muvozanatni buzilishi- kompozitsiya qonuniyatlari biri muvozanatdir. Unda uning hamma elementlari muvozanatlashtiriladi. Lekin bu tushunchani o`lchovlarning oddiy tengligi chalkashtirmaslik kerak. Muvozanat kompozitsiyaning asosiy massasi joylashuviga, kompozitsion markazni tashkil qilishga, kompozitsiyaning plastik va ritmik qurilishiga uning proportsional bo`lishiga alohida bo`laklarning o`zaro va umumiy rang tonal va faktura munosabatlariga bog`liq. Muvozanat simmetrik va asimmetrik kompozitsiyalarda turlicha namoyon bo`ladi. Simmetriya o`zicha kompozitsiyada muvozanatlashtirish kafolati bo`la olmaydi. Simmetrik element va tekislikning miqdoriy nomiqdoriy, nomuofiqligi ko`rinishdan muvozanatlashtirmagan bo`lib ko`rinadi.

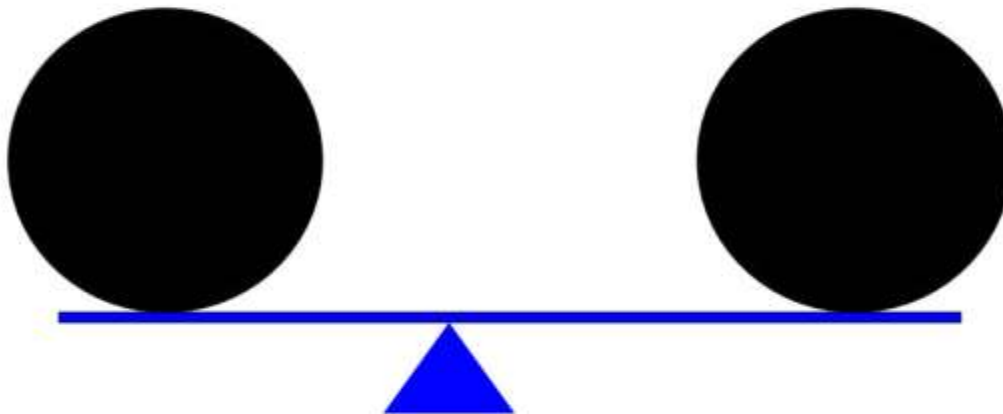

Balance

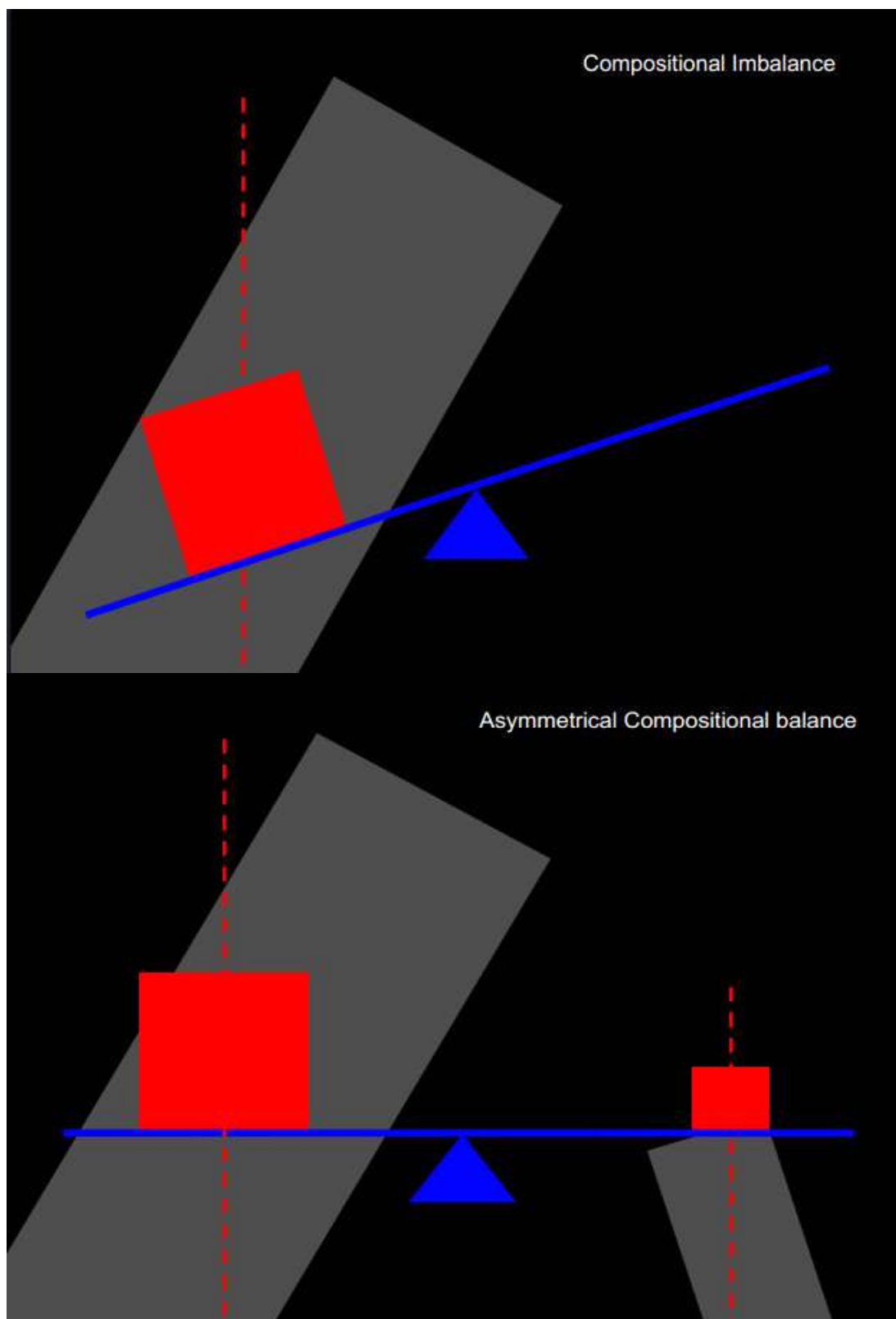

Our judgment of balance is based largely on mechanical laws. A composition must appear to be stable; that is, a large component such as a tower must not be situated so far from what we take as a center of gravity as to appear capable of tipping the remainder of the structure. In physics we would apply the term 'moment'. Each mass must be multiplied by its distance from the center of gravity, thus determining it's moment.

Left to Right Balancing

Our fulcrum of vision may lie somewhere around here.

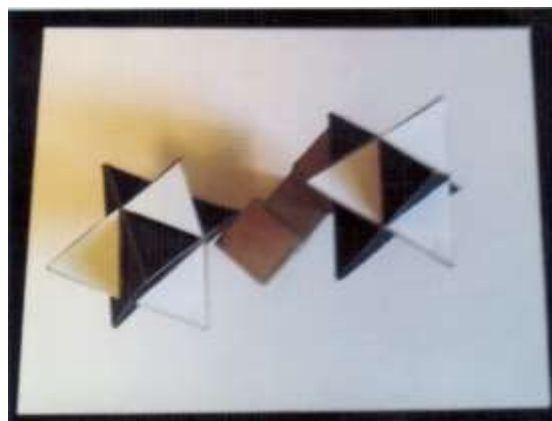
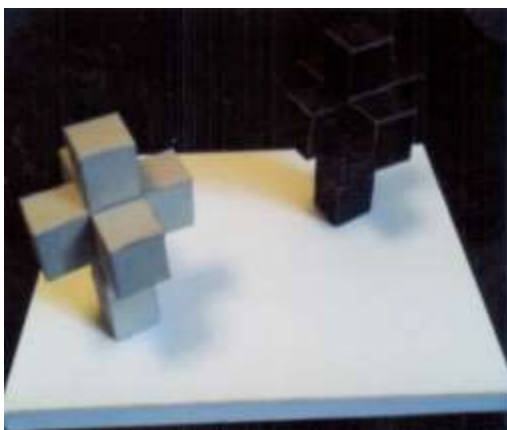

Muvozanat uchun misollar.

Simmetrik kompozitsiyani muvozanatlashtirish asimmetrik kompozitsiyani muvozanatlashtirishdan ancha oson, chunki simmetriya kompozitsion muvozanat uchun zamin yaratadi. Mukammal o`ylangan simmetrik kompozitsiya uning tuzilish murakkabligiga bog`liq bo`lmay, oson va tez idrok qilinadi. Asimmetrik kompozitsiya ko`pincha uzoq vaqt o`ylashni talab qiladi va asta sekin namoyon bo`ladi. Kompozitsiyada gamoniya, ya'ni uyg`unlik haqidagi, uning asosiy va zarur sharti - hamma narsa elementlar miqdori, ularning shakli, ularni kompozitsion tekislik bilan va o`zaro munosabati, ularni rang, kollorit va faktura yechimi o`zaro bog`liqlikda bo`ladi. Shuning uchun uyg`unlikning bir qonunini bajarishga erishib, ikkinchi qonuni- birlik va bir - biriga bo`ysunishlik shartlarini bajarish ham zarur. Elementlarning kompozitsion muvozanati va mahsulot shakllari uning markazga nisbatan kompozitsion muvozanati bilan belgilanadi. Kurs loyihalarida muvozanatni to`g`ri talqin qilish uchun kompozitsiya qonuniyalariga asoslanib bajariladi. Ba'zi xollarda aynan kompozitsion muvozanatni buzilishi orqali ham bir-birini takrorlamaydigan g`oyalarga erishiladi. Muvozanat- -asosan mexanik qonunlar asoslanadi. Muvozanat- barqaror bo'lishi uchun ham mexanik qonunlar asoslanishi zarur. Uni aniqlashda og'irlik markazi uning masofasiga ko'paytiriladi. Bir minora og'irlik markazi sifatida olinsa hajmlar minoraga nisbatan olinadi. Shunday qilib og'irlik markazi uning masofa ko'paytiriladi bo'lishi kerak. Muvozanatni buzilishi asimmetrik kompozitsiyalarni qo'llash ma'qul hisoblanadi. Kichik hajmlarda beriladigan maketchalarni misolida talqin qilsak- ularning vertikal yoki ba'zi xollarda gorizont o`qlar bo`ylab qismlarga ajratilishi xarakterlidir .¹¹

Ajratilgan qismlardagi fomalar turlicha kompozitsion muvozanatlanadi ,hatto ranlarida ham turlicha beriladi. Kompozitsion muvozanatlarni saqlanmaganligi sezilar ko`rinishida berisa aynan muvozanatni buzilishiga olib keladi.

¹¹ Principles of Visual Design 2720 Brian Schrank 38 p

17-rasm. Muvozanat va muvozanatni buzilishi.

Amaliy topshiriqlar:

1. Muvozanatni buzilishi asimmetrik kompozitsiyalarda qo`llanilishi.
2. Muvozanat kompozitsiysini asosiy massasi aniqlash usullari.
3. Muvozanatni buzilishi usullarini aniqlang.

Mavzu bo`yicha savollar :

1. Muvozanatni buzilishi asimmetrik kompozitsiyalarda qanday qo`llaniladi?
2. Muvozanat kompozitsiysini asosiy massasi aniqlash usullari?
3. Muvozanatni buzilishi usullarini aniqlang?

1.11 Dekorativ panjara

Kompozitsiyaning asosiy qonuniyatlariga asoslanib, murakkab elementlar hosil qilamiz. Misol qilib kurs ishi uchun berilgan topshiriq “Dekorativ panjara” ni olamiz. Dekorativ panjarani yasashda avvalo mavzu tanlab olinadi, ya'ni panjara bino ichki qismlar uchun mo'ljallangan yoki interyer jihozlari uchun hatto inter bo'lagi sifatida qo'llashimiz mumkin bo'ladi. Bino tashqarisida darvoza uchun mo'ljallanishi yoki deraza oynalardagi panjaralar misolida loyihalar bajariladi. Masalan: interyer jihozlaridan biri sifatida oddiy qovoqdan o'yib shakl berilgan qog'ozdan panjara hosil qilish variati. Manzarali panjara panellari yig'iladigan va oraliq masofalarni aniqlash uchun jihozlangan bo'lishi mumkin!¹²

18-rasm. Dekorativ panjaralar.

Turar-joy binolarining tashqi qismlari uchun ayniqsa dekorativ panjaralar umumiy badiiy qiyofasini bir butunlikda saqlovchi unsurlardan hisoblanadi. Panjara kurs loyihasida faqqat qog'oz va kartondan yasaladi. Buning uchun avvalo tanlangan mavzuga moslab eskiz variantlari chiziladi, ranglar orqali

¹² Decorative Versatile Interlockir Resin Fenke 1p

ko`rsatiladi va o`qituvchi tomonidan tasdiqlangan g`oya kerakli masshtabga tushiriladi. Masshtablangan g`oyani yupqa (kalka) qog`oza tushirilib, uni ustida panjara maketi yasaladi. Qog`ozni formaga keltirish uchun shakllarga moslab bukib chiqiladi, va aynan yupqa qog`oz ustidan kerakli formaga kelgan qog`oz yopishtiriladi.

19-rasm. Bino n inter`erlari va ekter`erlari uchun panjaralar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Dekorativ panjarani yasashdagi qonuniyatlar.
2. Qog`ozni formaga keltirish uchun shakllarga ishlov berish.
3. Shaklga keltirish uchun turli usullarga misol.

Mavzu bo'yicha savollar :

1. Dekorativ panjarani yasashda qanday qonuniyatlarga asoslanadi?
2. Qog'ozni formaga keltirish uchun shakllarga qanday ishlov beriladi?
3. Shaklga keltirish uchun qaysi usuldan foydalaniladi?

II BOB

2.1 Spektr ranglari va rang aylanasi

Uch qirrali shisha plazma orqali bir tutam quyosh nurini o'tkazamiz va prizmadan o'tayotgan nurlarning yo'liga birorta oq ekran qo'yamiz. Biz ekranda quyidagi tartibda joylashgan ranglar qatorini ko'ramiz: qizil, to'q sariq, sariq, yashil, moviy, ko'k, binafsha rang. Bu - quyosh spektoridir. Biz spektirning faqat yetti rangini aytdik. Xaqiqatda esa ular anchagina ko'p, 130 atrofida, faqat ularning yettitasigina ma'lum nomlarni olgan. Barcha ranglar yorug'lik orqali hosil qilinadi. Ilmiy nuqtai nazardan qaraganda inson ko'zi bilan ko'riladigan ranglar o'zgarishlari 400 dan 700 nanometr to'lqin uzunliklariga qadar o'zgaradi. Oq rang barcha ranglar uchun aralashma hisoblanadi. Qora rang qo'llanilmaydigan rang hisoblanadi. Har bir rangni biz yorug'lik to'lqin uzunligi orqali ko'rishimiz mumkin, qachonki osimliklar, hayvonlar, avtomobillar aksida yutiluvchi yoki taraluvchi holda ko'ramiz.

Har qanday oq rang tohtash belgilari uchun qo'llanadi, to'lqin uzunligini sochilishi 650 nanometr (aks holda qizil rang) molekulasi tekislik bo'ylab yutiladi, ko'zimiz orqali rang tasvirini ko'ramiz ongimiz orqali uni anglaymiz va qizil rang haqida tasvurga ega o'lamiz.

Rang yorug'lik manbai bo'lib xizmat qiladi, ular orqali ko'ra olamiz. To'xtash rangi yashil rangdan so'n joylashgan bo'lib, shuning uchun butun rang to'lqin uzunligi bo'ylab s'riladi. Yorug'lik bo'lmasa ko'z oldimizda rang haqida tasavvur bo'lmaydi. (Qiziq to'xtash belgisi bunday holatda qizil rang orqali

ongimizga ta'sir etadi ,to'xtash ushun ba'zi ob'ektlar rangi orqali ma'lumotlar chegaralangan .)¹³

Bunday holat dizayner uchun muhim emas, elektromagnit energiyasi haqidagi ilmiy tushunchani to'liq anglash uchun,yoki kishi ongi orali qabul qilish va rang bilan qulay ishlashi lozim.Bu juda foydali , chunki barcha ranglar yorug'lik orqali anglanadi, yorug'lik o'z-oz'icha oq yoki rangli bo'lishi mumkin,rang haqidagi ma'lumotni tasavvurimiz orqali ko`ramiz, ongimiz orqali boshqaramizmi. Bunday unsurlar haqidagi bilimlar bizga yordam beribgina qolmay balki, dizaynda san`at asarlarini yaratishda ranglarni to'g'ri qo'llay olishda ,ular haqidagi bilimlar zamin bo'la oladi.

Yorug'lik nurini tarqalishi .

Biz rang bilan ishlaganimizda oq rang barcha ranglarda mavjudligi aks tasvir ,yorug'liklarda qora rang ishtirok etmaydi.Bo`yoq va siyohga bog`liq tomonlari balki aksincha oq rang istirokisiz qora rang barcha ranglar bilan uyg'unlasha oladi. Ushbu kitobning katta qismi rang nazariyasiga bag`ishlangan.

¹³ 1.Jim krauzening bo`lgan to`qson besh jihat 10p

Ilyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur

2. Jim krauzening bo`lgan to`qson besh jihat 11 p

Ilyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur

Aylananing standart rangi xususan qizil, sariq va ko`k ranglarga asoslangan bo`ladi. Shunga o`xshash g`ildirakning asosiy rangiga qaraganimizda shuni yodda saqlash muhimki, har bir g`ildirak keragidan kattaroq rang uchun joy ta`minlovchi bo`lishi kerak.

Qizil,sariq, ko`k rang doirasining asosiy ranglari. Asosiy ranglar man`ba ranglar hisoblanib, boshqa rang aralashmalari bilan buni hosil qolib bo`lmaydi: qizil rangda sariq yoki ko`k aralashmasi bo`lmasa ,ko`kni aralashmasida sariqni ham ,qizilni ham hususiyati bo`lmaydi.

Asosiy ranglar aralashtirilganda ,ular jigarrangga o`hshash ikkinchi darajali va uchunchi darajali ranglarni hosil qilib, yashil va ko`k yordamida – binafsha hosil bolib, ular uchun aniq nomlarga bo`yoqlardan foydalaniladi yani shatriz, lokoz, barvin, mahagon, moychechak, yoki arahislik moy bo`yoq.

Ranglarni tuslanishi.

Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat kitobida asosan, turli voqealar-rang tuzilishi haqida nazariy tushunchaga ega bo`lasiz. Haqiqatda ham hayotda bo`yoq va suyoh tayyorlashda kimyiviy moddalar aralashmalari ranglar nomlariga mos bir necha turlari yaratilib, ularni nazariyasidagi singari haqiqiy hayotda takomillashtiriladi.¹⁴

Spektrdagi va rang aylanasiidagi ranglar maksimal to`yingan ranglardir. Shuning uchun rang qanchalik spektralrangga o`xshash bo`lsa, shunchalik to`yingandir. Aylana ranglari yorqinligi juda xilma - xil. Sariq ranglar eng och ranglardir, keyin kamayuvchi yorqinlik tartibida: iliq yashil, to`q sariq, sovuq yashil, moviy, qizil, ko`k, binafsharanglar.

Biz rang aylanasiini ranglarning sakkiz guruxiga bo`lamiz. Lekin shuni yodda tutish kerakki, bu guruxlarning har biri o`z rang tusi bo`yicha turlicha bo`lgan bir qancha ranglarga ega. To`liq rang aylanasiidagi ranglarning umumiy soni biz farqlaydigan rang tushlari soniga, demak, taxminan bir yuz ellikga teng.

Bir - biriga ozgina o`xshash ranglar juftligi: qizil - sovuq yashil, to`q sariq - moviy, sariq - ko`k, iliq yashil - binafsha va to`q qizil.

Qizil, to`q sariq, sariq, ranglar odatda iliq ranglar deb ataladi. Moviy va ko`k ranglar sovuq ranglar deyiladi. yashil ranglar oraliq xolatni egallaydi: ulardan bir qismini iliq, bir qismini sovuq deb atash mumkin. Shuningdek, binafsharanglar oraliq xolatni egallaydi. Agar ularda ko`klik ko`proq bo`lsa, ular sovuq, agar

¹⁴ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 18 p

qizg`ishlik ko`proq bo`lsa ular iliq.

Rang aylanasi. Kurs ishlaridan misollar.

Ranglar birikuvi. Xromatik ranglar birikmalari qonuniyatlarini tushunish uchun dastlab tasvir va yoritish sharoitlari bilan bog`lanishsiz aloxida ranglarning xissiy ta'sirini ko`rib chiqish zarur.

Iliq ranglar - qizil, to`q sariq - olov va quyosh ranglari xuddi ko`tarinki sado kabi idrok qilinadi, sovuq ranglar - yashil , ko`k ko`kat bilan , osmon bilan o`xshashlikni tashkil qiladi, xotirjamlik xolatini , kenglik, yengillik ta`surotini tug`diradi. Yorug` va ravshan ranglar, to`q va kulrangga qarama - qarshi, xursand qiluvchi , tetiklashtiruvchi ta'sirga ega . “Og`ir” va “yengil”, “zich” va “shaffof” ranglarning turli idrok qilinishi xaqida gapirish mumkin. Bundan tashqari , turli ranglarga ko`pincha razmiy ma'no beradilar: qizil rang odatda mardlik, energiya , qora - motam, sariq -boylik, ulug`vorlik; ko`k -boqiylik; yashil - orom va xokazo. Rangni xissiy idrok qilish ko`pgina subektiv va obektiv sabablarga , xalq an'analariga, individual did va kayfiyatga bog`liq.

Takidlanganidek, rang yuzasining turli rang tuslari , to`yinganligi, o`lcham va shakli turlicha ko`rishga oid hissiyotni paydo qiladi. Ranglar bir -

biri bilan birikkanda kuchliroq ta'sir etadi. Bu birikmalar garmonik va disgarmonik bo'lishi mumkin.

Aloxida ranglarning turli birikmalaridan, spektral aylanada diametrlarning qarama - qarshi uchlarida joylashgan va oq rangning ikki zarur tarkibiy qismini tashkil qilgan qo'shimcha ranglarning ixtiyoriy juftliklari kuchli gormoniyaga ega bo'ladi.

Bu birlikda kontrast birikmalar ifodaviyligining asosi o'rnatilgan.

Garmonik birikmalar, shuningdek, rang aylanasi kichik oraliqlarida joylashgan rang tusi, yorqinligi va to'yinganligi bo'yicha bir -biriga yaqin ranglarni beradi. Bunday birikmalarining ifodaviyligi rangli birlik bilan bog'liq, chunki kichik oraliqlarda ranglar birikma sifatida emas, bir rangning turi sifatida idrok qilinadi. Garmonik birikmalarini rang oralig'i tenglikgi, rang tusi bo'yicha tafovutninglik darajasini beradi.

Bu qonuniyatdan foydalanib, uch va ko'proq ranglarning rang birikmalarini qurish mumkin. Bunda ular spektral aylanada bir -biridan teng masofalarda joylashishi kerakligini nazarda tutish muhim.

Garmonik muvofiqlashtirish, umuman, eng yaxshi ranglarni tanlash emas, ranglarning bir -biriga eng yaxshi munosabatini, izlash, va rang sistemasini, yana birikmasini topish deganidir.

Rang gormoniyasi rang munosabatlarining biror bir turi orqali katta yoki kichik oraliqlarida emas, ularning birikmalari orqali yaratiladi. Bir tasvirda turli rang munosabatlari o'zaro bog'liqlikda bo'ladi, ular chegarasida turli rang turlari bo'lishi mumkin.

Ko'pgina namunalarning ko'rsatishicha, rang munosabatlari masalasi juda murakkab va faqat spektr qonuniyatlaridan foydalanish bilan xal etish mumkin emas.

Spektr bizga grafikada zarur bo'luvchi rang uyg'unligining asosiy qonunlarini tushunish imkonini beradi, lekin badiiy asarning umumiy rang o'zaro bog'lanishida, rang dog'larining ritmik tuzilishida va rangning shakl va mazmun bilan bog'lanishida quriladigan moxiyatini ochib bera olmaydi.

Rangning asosiy xususiyatlari . Rang fizikasidan ma`lumotlar.

Biz ko`rayotgan hamma narai qandaydir rangga yega. O`z atrofingizga qarang: siz qandaydir rangga ega bo`lmagan birorta xam buyumni topa olmaymiz. Bu ranglar juda xilma - xil: qizil, sariq, yashil, ko`k, oq, kulrang, qora va xokazo. Ulardan biri juda yorqin va toza, boshqalari xira va xokazo. Ba'zi ranglar juda noaniq, shu sababli katta qiyinchilik bilan unga nom tanlash mumkin, lekin ular baribir ranglar. Biz faqt biror rangga ega bo`lgan narsani ko`ra olamiz, rangsizlari - ko`rinmasdir.

Bir - biridan farq qiluvchi ranglarning soni juda ko`p. Bularni ko`rib chiqish uchun xamma ranglarni qandaydir guruxlarga bo`lib chiqish va u yoki bu guruxga kiruvchi xar bir rangning asosiy xususiyatlarini topishimiz kerak.

Ranglarning asosiy guruxlari. Xamma ranglarni ikki katta guruxga ajratish mumkin. Birinchi guruxga oq,qora va xamma kulranglar kiradi, eng ochidan boshlab eng to`qigacha. Bu ranglar axromatik deb ataladi. Ikkinchi guruxga xamma qizil, to`q sariq, sariq , yashil, moviy, ko`k, binafsha rang va qirmizi ranglar, ular orasidagi xamma oraliq va nozik farqlar bilan birgalikda kiradi. Bu ranglar xromatik deb ataladi.

Kurs ishlaridan misollar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Spektr va rang aylanasi hosil qilinsh usuli.
2. Asjsiy rangni aniqlang.
3. Rang gormoniyasi, rang munosabatlarini aniqlang.

Mavzu bo`yicha savollar :

1. Spektrdagi va rang aylanasi qanday hosil qilinadi?
2. Asjsiy rangni aniqlang?
3. Rang gormoniyasi, rang munosabatlarining qanday aniqlanadi?
4. Ranglarni hosil qilishda spektr qonuniyatlari qanday?
5. Rang uyg`unligining asosiy qonunlarini aniqlang?

2.2 Rangning asosiy xususiyatlari . Rang fizikasidan ma`lumotlar.

Biz ko`rayotgan xamma narsa qandaydir rangga yega. O`z atrofingizga qarang: siz qandaydir rangga ega bo`lmagan birorta xam buyumni topa olmaymiz. Bu ranglar juda xilma - xil: qizil, sariq, yashil, ko`k, oq, kulrang, qora va xokazo. Ulardan biri juda yorqin va toza, boshqalari, xira va xokazo. Ba'zi ranglar juda noaniq, shu sababli katta qiyinchilik bilan unga nom tanlash

mumkin, lekin ular baribir ranglar. Biz faqt biror rangga ega bo`lgan narsani ko`ra olamiz, rangsizlari - ko`rinmasdir.

Bir - biridan farq qiluvchi ranglarning soni juda ko`p. Bularni ko`rib chiqish uchun xamma ranglarni qandaydir guruxlarga bo`lib chiqish va u yoki bu guruxga kiruvchi xar bir rangning asosiy xususiyatlarini topishimiz kerak.

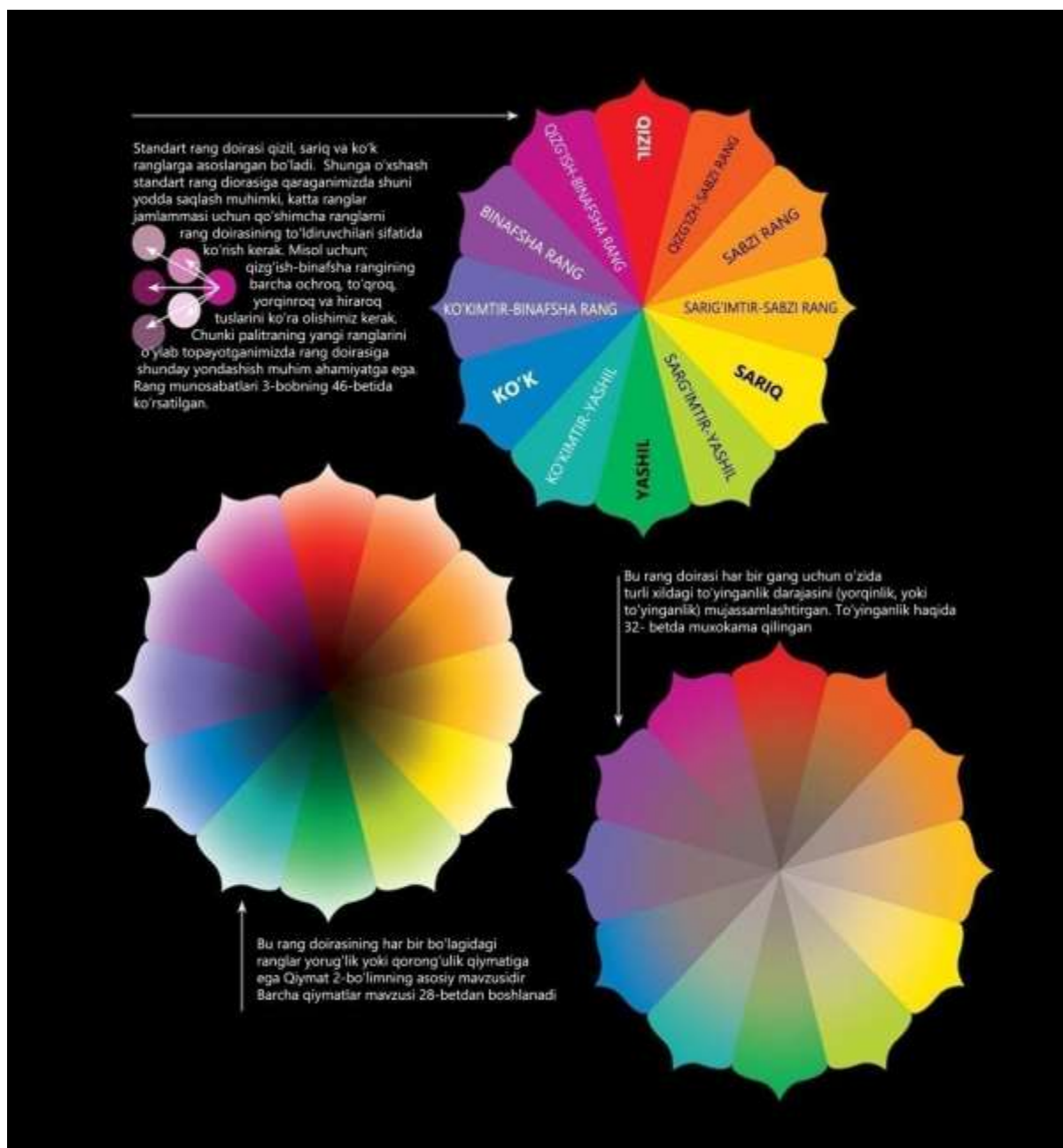
Ranglarning asosiy guruxlari. Xamma ranglarni ikki katta guruxga ajratish mumkin. Birinchi guruxga oq,qora va xamma kulranglar kiradi, eng ochidan boshlab yeng to`qigacha. Bu ranglar axromatik deb ataladi. Ikkinchi guruxga xamma qizil, to`q sariq, sariq , yashil, moviy, ko`k, binafsha rang va qirmizi ranglar, ular orasidagi xamma oraliq va nozik farqlar bilan birgalikda kiradi. Bu ranglar xromatik deb ataladi.

Rang doirasini bilish uchun avvalo bevosita amaliy tajriba ,ranglar haqida ko`p qirrali uslubiy ko`rsatmalar zarur.

Ikkinchidan shuni bilish kerakki rang doirasi hayotda mavjud emas, tabiat kamalak ranlaridek emas balki har qanday holatda ham rangning yorug`lik chiziqlari prizma shaklda ilmiy labaratoria devoriy qismida tahlil qilinadi.

Quyida rang aylanasi qanday aniqlanadi: vaqtlar maboynida sinalgan , rassomlar tomonidan shematik tarzda tasdiqlangan ranglar to`plamini hosil qilayotganda ham tabitda bor holatda uchramasligiga qaramay inson izlanuvchan va rang doirasidagi barcha ranglar aniqlangan. ¹⁵

¹⁵ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-28 p

Rang aylanasi o'rganish usullari.

16

Hech qanday boshqa uslub, rang tonnallanishiga, ko'p asrlik rang doirasining birlamchi, ikkilamchi, uchlamchi holatda qurilishiga asos bo'la olmaydi. (keyingi betlarda yoritilgan)

Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qo'llash uchun bilish zarur bo'lgan to'qson besh jihat 11-28 p

Rang aylanasi yuqoridagi betlarda me`yoriy qoplamalar sifatida birlamchi, ikkilamchi, va uchlamchi ranglar keltirilgan. Aynan shu ranglardan hosil qilingan rang aylanasi, va bu aylanada qabul qilingan asoslar orqali ranglar yorqinligi va yutuluvchan bolishi ularning yorqin va to`q tusda bo`ladi.

Chunki buni hosil bo`lishi uch har xil rangning tylanishidan, to`yinganligidan va yorqinligidan hulosa qilinadi. Ikki tusli ranglardan hosil qilish emas, balki uch rang o`n tarafda aylana hosil qiladi. Aylananing standart rangi xususan qizil, sariq va ko`k ranglarga asoslangan bo`ladi. Shunga o`xshash aylananing asosiy rangiga qaraganimizda shuni yodda saqlash muhimki, har bir g`ildirak keragidan kattaroq rang uchun joy ta`minlovchi bo`lishi kerak. Maslan; kuchli qizil.

Hamma yorug` va hira qorong`u yorqin versiyalarini namoyish qilish lozim. Aylananing rangiga qaraladigan bo`lsa, bu juda muhim hisoblanadi, qachonki, alohida membranalari bilan birga keladigan bo`lsa. Masalan; 3- qismda ranglar aloqalari 46- bet .Ular bir- biriga mutanosibligini ham yorug`lik har bir rang uchun mutanosibligi bir-biri bilan birga 32-betda muhokama qilingan. G`ildirakning rangi har xil darajadagi to`yintirilishini o`z ichiga oladi. 2-bobdagi 28-betni o`qib mulohaza qiling.

Asosiy ranglar Qizil, sariq, ko`k rang doirasining asosiy ranglari. Asosiy ranglar man`ba ranglar hisoblanib, boshqa rang aralashmalari bolan buni hosol qolib bo`lmaydi: qizil rangda sariq yoki ko`k aralashmasi bo`lmasa, ko`kni aralashmasida sariqni ham, qizilni ham hususiyati bo`lmaydi.

Asosiy ranglar aralashtirilganda, ular jigarrangga o`hshash ikkinchi darajali va uchunchi darajali ranglarni hosil qilib, yashil va ko`k yordamida – binafsha hosil bolib, ular uchun aniq nomlarga bo`yoqlardan foydalaniladi yani shatriz, lokoz, barvin, mahagon, moychechak, yoki arahislik moy bo`yoq.

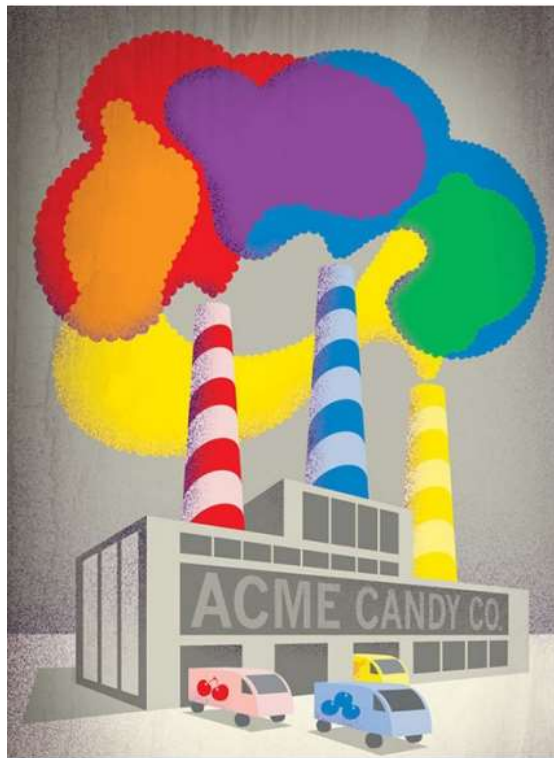
Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur boʻlgan toʻqson besh jihat kitobida asosan ayniqsa turli voqealar-rang tuzilishi haqida nazariy tushunchaga ega boʻlasiz. Haqiqatda ham hayotda boʻyoq va suyoh tayyorlashda kimyoviy moddalar aralashmalari ranglar nomlariga mos bir necha turlari yaratilib, ularni nazariyasidagi singari haqiqiy hayotda takomillashtiriladi. ¹⁷Qoʻshimcha ranglar Ikkinchi darajali ranglar :qizil va sariq- jigarrang; sariq va koʻk orqali yahil ; koʻk va qizil bilan binafsha hosil qilinadi.Mutahassislarni rang doirasiga toʻla qonla qoʻshimchalarni izlashga kirishdilar. Qoʻshimcha ranglar rang doirasida toʻgʻridan toʻgʻri yonma yon turadilar.(54 betga qarang bir hil juftlikda.) Hatto rang aylanasi oltita chizigʻi ham birlamchi va ikkilamchi ranglar tashkil etib- endi ranglar toplamining juftligi oʻylab hosil qilish uchun katta qiziqish bildirishmoqda.

Rang aylanasi.

¹⁷ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur boʻlgan toʻqson besh jihat 11-30 p

Sur`atda birlamchi va o`z navbatida ikkilamchi ranglar keltirilgan. Ranglar ba`zi holatlardagina to`liq hosil bo`lib, boshqa holatlarda ochroq, to`qroq, yoki to`yingan turlari tayorlanadi. Kulrangning illyustratsiyadagi politrasi orqali rang doirasining bir chizig`i hosil bo`lib, bu kulrang sariq bilan juda to`yingan (42va 82 betlarga qarang barcha to`yingan ranglar haqida tavsilotlar.)¹⁸

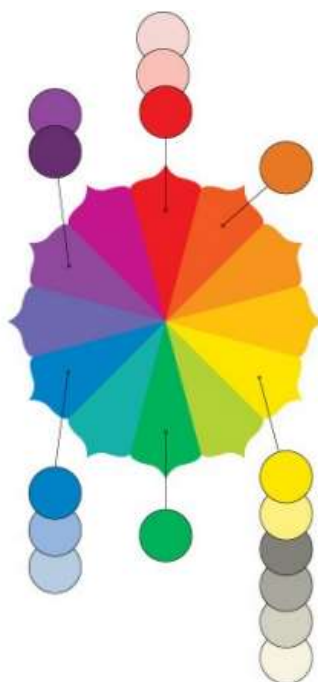

Rang aralashmasi.

Rasm yuqori darajada illyustratsiyalarga boy itiladi, rang doirasida tasvirdagi har bir rang orqali ifodalanadi. Har bir rangning och va to`q to`yingan turlari boshqaruv panelidan foydalanib topilgan. (bu haqida to`liq ma`lumotlar 44- betdagi ashyoni tanlang).¹⁹

¹⁸ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-32 p

¹⁹ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-34 p

Ranglardagi yaqinlik.

Har bir rang obrazi rang doirasining birlamchi va ikkilamchi chizig`ida hosil qilinadi. Ranglardan ba`zilari ochroq va ulardan ba`zilari to`qroq grayser hosil qilish uchun ulardan biri kuchli to`yintiiriladi.

Uchinchi darajali ranglar. Bosh va ikkinchi darajali ranglarning aralashmasi uchinchi darajali ranglarni hosil qiladi. Siz uchinchi darajali ranglarga yorqin sarg`ish – yashil, yashil – ko`krang yoki kuz gi mallarang nomlarini berishingiz mumkin, ammo hozirgacha buday nomlar shaxsiy talqinlar tufayli (orqali) anchata `sirqilgan, ko`plab dizayner va rassomlar uchinchi darajali ranglar uchun (mujmalroq nomlarda qolishniafzalko`rishadi) ko`k – siyohrang, siyohrang – qizil, qizil – malla, malla – sariq, sariq – yashil va yashil ko`k kabi salmujmal nomlarda davom etishni afzal ko`radilar.

Bu lug`attimizda “ko`k – siyohrang”, “Siyohrang – ko`k ” dan farq qiladimi?degan savolni ochib beradi. Javob albatta kimdan so`rashingizga

bog`liq, masalan quyidagicha nomlash kelishuviga ko`ra yashil – sariq yashil sariqdan ustunroq tursa, sariq – yashilda sariqdan ustunroqdir.²⁰

Ranglar tilini tushinish muhim sanaladi. Qizil ko`k va yashil kabi so`zlar aniq hisoblanadi, ammo shunday bo`lsa ham, agar 10 ta odamdan haqiqiy qizil rangni ko`rsatishini so`rasangiz, deyarlianiq 10 ta turli hil javob olasiz va qizg`ish, pushti – malla rang va dolchin so`zlari suhbatga kiritilsa mazmunlar deyarli hatto ozgina aniqlikka ham yaqin – agar butunlay mujmal bo`lmasa.

²⁰ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-36 p

Maslahat: Dizaynerlar, rassomlar, nashriyotchilar va mijozlar bilan aniq munosabatni maqsad qilganingizda, rang nomlarni iloji boricha oddiyrog`idan foydalaning. Masalan Sarg`ish – yashil yoki yashil ko`kish rang nomlari o`rniga, yorqin sariq – yashil va och qizg`ish mall kabi izohlardan foydalaning. Sarg`ish yashil, yashil ko`kish, marjon rang, hurmo rang nomlari taqiqlanmagan, ammo ular ko`rgazmalar o`rnida ta`sirli va badiiy tushintirish holatlari ga juda mos tushadi.²¹

Bosh ikkinchi va uchinchi darjali ranglarning barcha turlari bilan ishlashda hoxlagan misollarda bo`lishi mumkin, ayniqsa ,to`q, ochiq, bosiq va yorqin mallarangning barcha versiyalarini o`z ichiga olganda, biz old varoqlarni ta`sirli ranglar da yaratish uchun to`q rangli doiralar bilan qoplaymiz.²²

²¹ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-38 p

²² Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-40 p

Sariq rang tushlari .

HSV: Ranglar anatomiyasi

Barcha ranglar o'z turi va ranglilik darajasi va qiymatiga ko'ra ifodalanadi. Bu uchchala sifatlar har bir ranglarining ko'rinishini ifoda etadi, faqatgina shu uchchalasi va har doim shu uchchalasi doim qo'llaniladi.

Bu rang bilan ishlaydigan dizayner va iyyustratorlarni xabardordirlar. Shunday qilib, agar har qanday rang faqatgina 3 ta hususiyat bilan bog`lab anglash va tasvirlansa, unda bu chiroyli ranglar palitrasi paydo bo`lishi va ranglar formulyatsiyasi ortidagi kutilgan (sirlilik) ulkan mo`jizani yo`qotmaydimi.

Ko`rayotgan rangingiz bu sifatlarni anglashni boshlangich qismi bo`lib, professional va shaxsiy loyihalar ustida ishlayotganingizda foydalanishingizni imkoniyatlari ko`p . Ranglarga oddiygina qilib ularning turi, ranglilik darajasi va sifatiga ko`ra qarash har qanday rang va ranglar guruhiga almashtirishlar va mos ranglarni qidirishda osonlik tug`diradi.²³

Bu kitobdagi ko`pgina rangli aylanalar rang turlarini aylanalaridir.

Rang bu ranglar aylanasiidagi ranglar(kegayidir,masalan) bog`lamidir, masalan, ko`k bog`lam, yashil bog`lam, ko`k-yashil bog`lam. Rang turi bu-rangning yana, bir nomi hisoblanadi (va kitobning shu yeridan boshlab “rang turi” so`zi va “rang”so`zlari o`zaro almashinib kelishini ko`rasiz).

²³ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-42 p

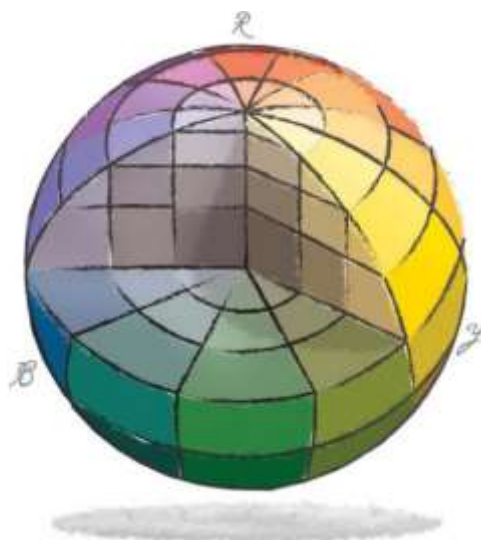
Rang aylanasi har bir rang bog'lamida bir nechta bosqichli ranglilik darajasini o'z ichiga oladi.

To'yinish rangning jadalligini anglatadi. Shuningdek, ba'zida yorqinlik, boyitilganlik yoki soflikni ham anglatadi. O'zining jadal shaklida rang to'la to'yintirilgan bo'ladi. Sustlashtirilgan yoki xiralashtirilgan ranglar kam to'yintirilgan.

Ranglarni to'yinganlik darajasi.

Sifat bu rangning (to'qlik va och) kenglikda qoradan oqqa yaqinlashib boruvchi to'qlik va ochligidir. Rang to'yinish va sifat ranglarga murojat qilish va tanlashda muhim xususiyatlar hisoblanadi, ammo sifatsiz rangni to'yinishini tushinib bo'lmasligi sababli, sifat 1-o'rinda e'tiborga olinishi kerak. (keying bobdagi tanqidiy sifatlar haqida ko'proq o'qishingiz mumkin.)

Haqiqiy to'la rang aylanasi 3 o'lchamda namoyish etilishi kerak – bir necha turdagi rang doirasi, konus, kub yoki mustaqil 3D shaklda .

Uch o'lchamli rang modellari ko'p hollarda qo'lda qilib bo'lmaydi – elektron shaklda bo'ladi, lazerli tasvir keyingi yillarda dizaynerlar uchun oddiygina asbob hisoblanuvchi 3D qurilmalarini yaratgan.

Issiq va sovuq atamaları ranglar haqida o'ylashga va gapirishga kelganda juda foydali atamadir.

Issiq ranglar – sezilarli darajada yetarli ular qizil va shuni atrofida, o'rtalig'dagi rang, rang aylanasing malla va sariq ustunchalari kiradi. Sovuq ranglar siyohrangdan yashilgacha bo'lgan ustunlar. Sariq- yashil va qizil-siyohrang kabi chegara chiziqli ranglar yaqinidagi ranglarning sovuq yoki issiqligiga bog'liq holda ham issiq, ham sovuq hisoblanishi mumkin.

Issiq va sovuq ranglar, shuningdek, maxsus ranglarga ham aloqador bo'lishi mumkin. Ba'zi qizillar boshqa qizillarga qaraganda issiqroq yoki sovuqroq bo'lib ko'rinishi mumkin. (Issiqroq qizillar odatda qizil-mallaga yaqin bo'ladi, sovuqroq qizillarda esa umuman olganda siyohrang rangining belgilari bo'ladi.)²⁴

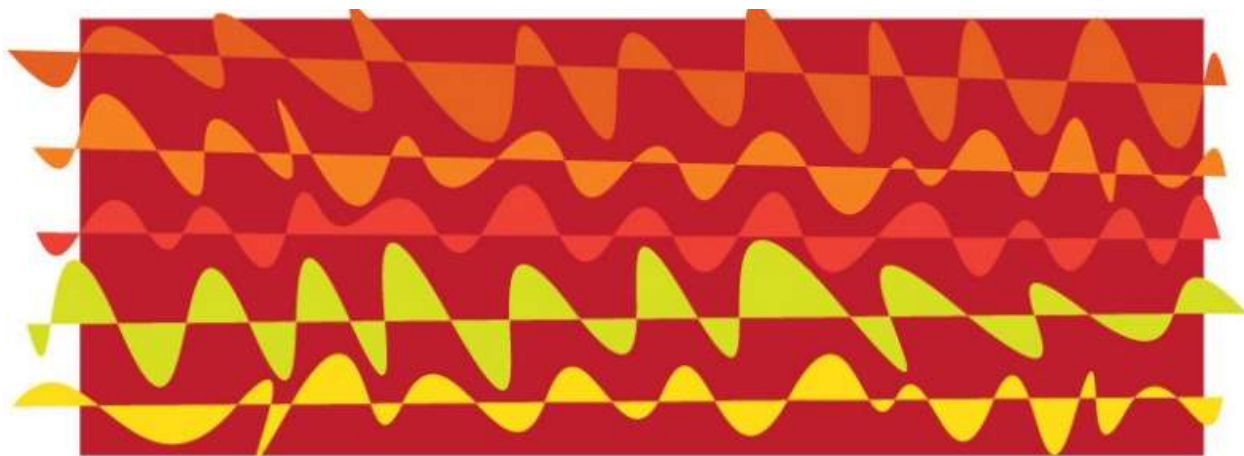
²⁴ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo'lgan to'qson besh jihat 11-44 p

Nega bu farqlar muhim hisoblanadi? Bir narsa uchun ,ular ranglar haqida fikrlarni namoyish etishda yordam beradi,huddi bitta dizayner boshqasidan: “Anovi qizil sarlavha ancha issiqroq bo’lganda yaxshiroq ko’rinmasmidi?” deb so’raganda va boshqa dizayner: “Ha, va agar biz sarlavha uchun issiqroq qizildan foydalansak , neytral ranglar naqshining tepasiga joylashtirish orqali ko’rinarli qila olamiz” deb javob bergandi.

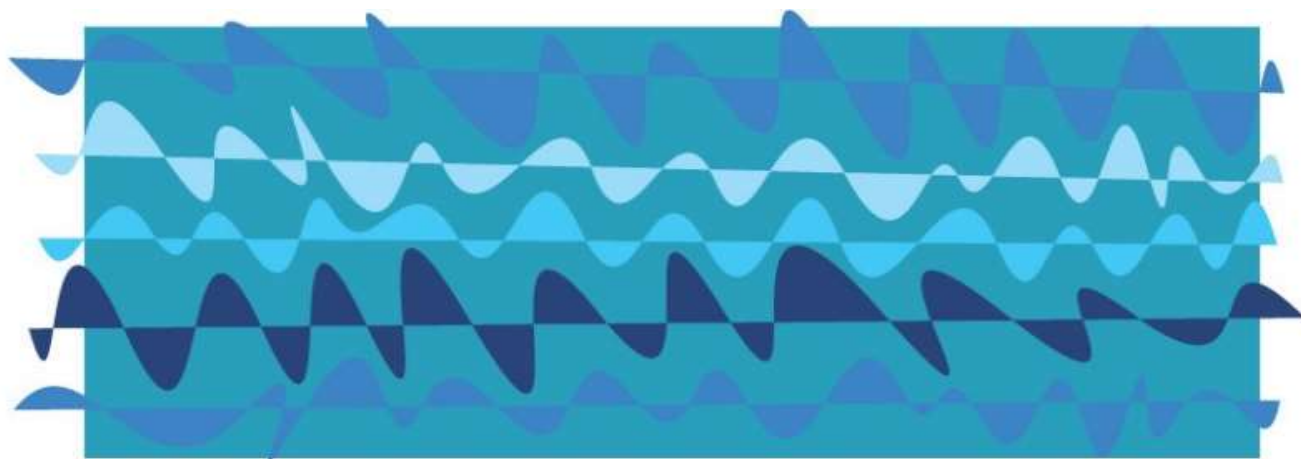
Issiq ranglar sovuq ranglarga qaraganda e’tiborni ko’proq jalb etuvchan bo’ladi (mana nega ogohlantiruvchi ko’cha belgilari umuman olganda qizil yoki sariq, malla ranglarda bo’ladi). Buni joylashish tartibi yoki suratning bo’limlarini ko’rishda xaridorlarga yordam berishni maqsad qilib rang tanlashda yodda tuting (shuningdek ,102-betdagi “Ranglar bilan sayohat”ni ko’ring)

Kulrang ham issiq, ham sovuq bo’lishi mumkin. Issiq kulranglar sariq,malla yoki qizildan ko’ra issiqroq. Sovuq kulranglar siyohrang,ko’k yoki yashil rang bilan mos tushadi.(82-betda issiq va sovuq kulranglar haqida ko’proq o’qing)

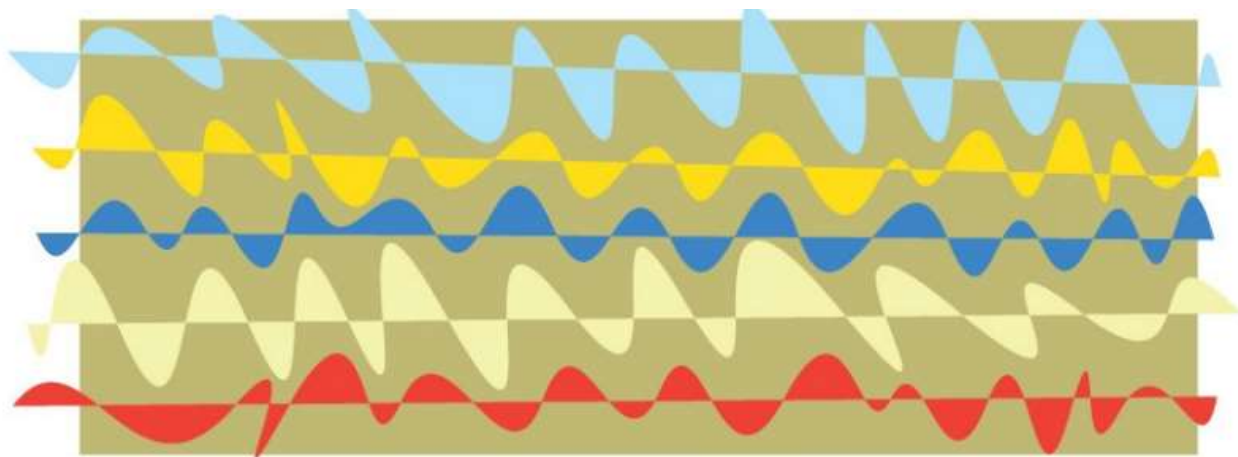

Issiq va sovuq ranglar har xil tematik effektlarni hosil qiladi.

Issiq ranglarning jonli va to'liqlik koleksiyasi bu abstract rasmning harakat energiya tashuvchanligini oshiradi.

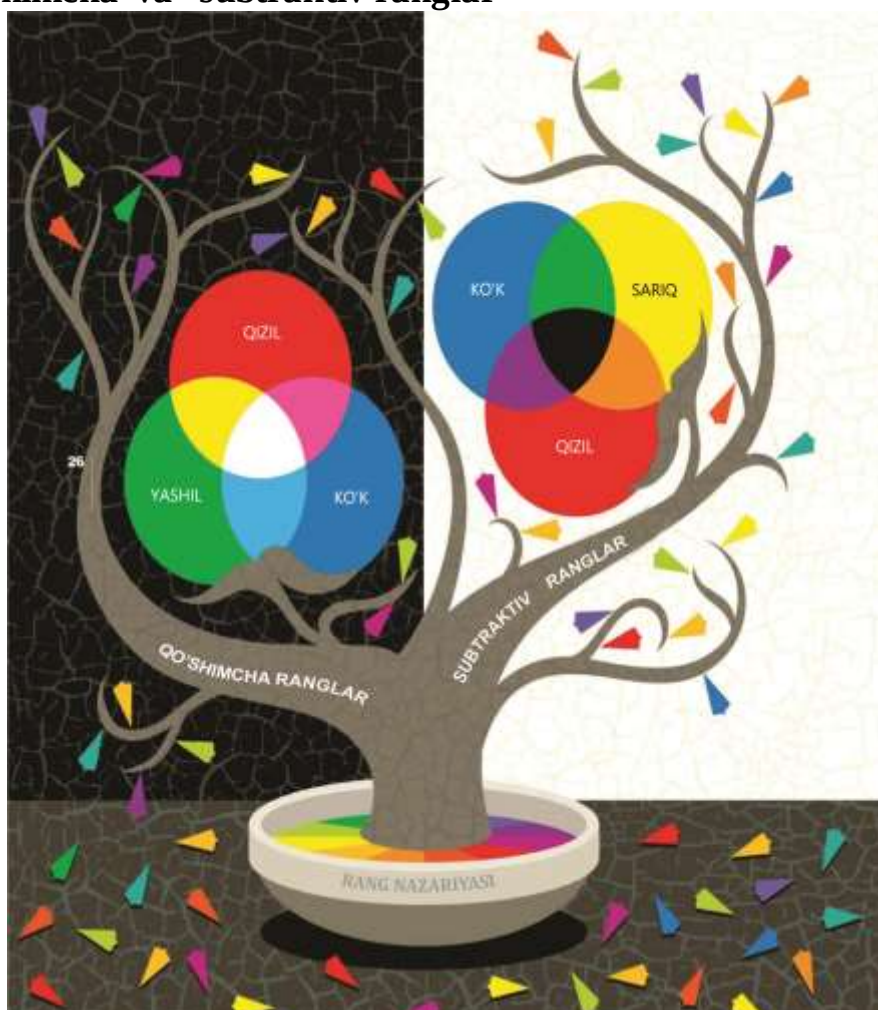

Taskin (beruvchi) berish va tinchlantiruvchi tabiat ma'nolari huddi shu surat sovuq ranglarda bo'yalganda ifodalanadi.

Rasmga murakkablik va n azokat belgilarini qo'shmoqchimisiz? Turli xildagi issiq ,sovuq yorqin va sokin ranglardan foydalanishga harakat qiling.

Qoshimcha va subtraktiv ranglar

Rangning ikkita yaproqlari mavjud: qoshimcha va subtraktiv. Qo`shimcha ranglarnazariyasi yorug`liklar uchun qo`llanlladi. Subtraktiv rang nazariyasi bo`yoq va suyohning fizik tarqatuvchilairidir. Subtraktiv ranglar rang doirasining yuqorida aytib o`tilgandek ushbu kitobning qismlarida keltirilganidek ko`rsatiladi.

Balki ko`pgina dizayner va illyustratorlar subtraktiv ranglar chegarasini bo`yoq va suyoh bilan san`at asarlarini yaratishda subtraktiv rang nazariyasiga anglagan Photoshop, Illustrator va InDesignda rangni programmada biladimi yo`qmi bu haqida (ba boshqalar)

Qo`shimcha ranglar yuqorida aytib o`tilgandek yoryg`likka ham bog`liq ,bo`yoq va suyohda ranglar boshqacha ko`rinishi uchun yorug`lik hisobga olinadi. Yengil asosiy ranglarga qizil yashil ko`k (RGB qisqaligi uchun). Uch asosiy rangning butun hajmi oq yorug`lik bilan, qora bunda ten miqdorda yo`qoladi. Ikkilamchi ranglar qo`shimcha lar rang doirasida sariq qizg`ish, ko`k (inter`erda gi qo`shimcha ranglar kabi rang doirasida chapda).

Dizaynerlar qoshimcha ranglarni akril asosda tushunishi kerakmi? Bu juda bevosita zarur, bu albattda rang yorug`ligi o`zini boshqacha namoyon etishida rangli bo`yoq vositalariga nisbatan halaqit bermaydi. Bu bilim dizaynerga yordam beradi,masalan nima uchun RGB rang doirasi yorug`ligi bilan rang diagrammasi boshqa mantiqni anglatadi, aralashmalar boshqaruvi ham asqotadi va loyiha yaratilish jarayonida bosqichma bosqich qo`llaniladi.²⁵

Amaliy topshiriqlar:

1. Hosil qilingan spektr rang aylanasi orqali kompozitsiyalarni eskizlang.
2. Asjsiy rangni inter`er bilan bog`lang.
3. Rang gormoniyasi, rang munosabatlarini turli kompozitsiyalarda aniqlang.

²⁵ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat 11-48 p

Mavzu bo'yicha savollar :

1. Spektrdagi va rang aylanasi qanday hosil qilinadi?
2. Asjisiy rangni aniqlang?
3. Rang gormoniyasi, rang munosabatlarining qanday aniqlanadi?
4. Ranglarni hosil qilishda spektr qonuniyatlari qanday?
5. Rang uyg'unligining asosiy qonunlarini aniqlang?

2.3 Axramatik ranglar- Xar bir axramatik rang ma'lum yorqinlikka ega, shu bilan birga bir axromatik rangda yorqinlik juda kuchli, boshqalarida u kamroq, uchinchisida yanayam kam va xokazo. Axramatik ranglar bir - biridan faqat yorqinligi bo'yicha farq qiladi: agar ikki axramatik rangda yorqinlik bir xil bo'lsa, bu ranglar umuman bir - biridan farq qilmaydi.

Xamma axromatik ranglardan kukunli ximik toza bariy sulfati katta yorqinlikka ega. agar bu kukun jelatin qorishmasi bilan aralashilsa, eng oq bo'yoq paydo bo'ladi.²⁶

Kam yorqinlikdagi axromatik rang xosil qilish uchun xamma tomondan qutini olib misol qilish mumkin, uni qora duxoba bilan ichkaridan yelimlash va qutining bir devorda kichik tuynuk xosil qilish kerak. Agar bu tuynukka biror masofadan qaralsa, biz xamma qora ranglardan eng to'q rangni ko'ramiz. Bunday tuynuk mutlaqo qorong'ulik deyiladi.

Xamma qolgan axramatik ranglar bu chetgi nuqtalar, mutlaqo qorong'ulik va bariy sulfati orasidagi o'sib boruvchi yorqinlik tartibida joylashtirish mumkin. Agar bunda xar ikki qo'shni rang orasidagi farq minimal

²⁶ Linda Adler, M.A.

qilib olinsa, mutlaqo qorong'ulik va bariy sulfati orsida joylashgan axramatik ranglarning umumiy sonini taxminan uch yuzgacha boradi.

Axramatik ranglarni sifatli besh guruxga bo'lish mumkin: oq, och kulrang , o`rtacha kulrang , to`q kulrang va qora ranglar. Bu guruxlar orasida qat'iy chegara, mavjud emas.

2.4 Xromatik ranglar- Xar bir xromatik rang uch xususiyatga ega: u yoki boshqa rang tusi, ko`p yoki kam yorug`lik va ma'lum to`yinganlik kabilardir.

1.Rang tusi, bu - ranglardan birini qizil, boshqasini sariq, uchinchisini ko`k va xokazo deb ataganimizda nazarda tutadigan xromatik rangxususiyatidir. Rang t uslari ularning nomlaridan ko`ra ko`proq. Masalan, sariqdan yashilga o`tishni tashkil qiluvchi xamma ranglar, bir xil rang tusiga ega bo`lganlari xolda sarg`ish - yashil deb nomlanadi. Xaqiqatdan xam , bu ranglarning rang tusidan farq qiluvchi o`zining aloxida rang tusiga ega. Xammasi bo`lib 150ga yaqin turli rang t uslari mavjud.

2. Xromatik ranglarning yorug`ligi deb , ba'zi ranglar yorug` , boshqalari to`q deganimizda biz nazarda tutadigan ularning xususiyatlariga aytiladi. Xar bir xromatik rang ma'lum yorug`lik bor. Xamma xromatik ranglarni kamayuvchi yoki o`suvchi yorug`ligi bo`yicha bir qatorga joylashtirish mumkin. Yorug`lik xam axromatik , xam xromatik ranglarning xususiyati bo`lgach , uni umuman xamma ranglarning asosiy va eng umumiy xususiyati deb xisoblash mumkin.

3. Xromatik ranglarning to`yinganligi deb, bu rangning unga yorug`ligi bo`yicha teng bo`lgan axromatik rangdan farqlanish darajasiga aytiladi. Agar toza yashil rangga u bilan yorug`ligi bir xil bo`lgan ozgina kulrang aralshtirilsa, rang tusi bundan o`zgarmaydi, yashil rangning yorugligi xam o`zgarmaydi, sababi unga qo`shilgan kulrang yorug`ligi bo`yicha u bilan bir xil. Shu bilan

birga yangi yashil rang dastlabki rangdan farq qiladi: u xiralashadi, kamroq yashillikda bo`ladi. Mana shu o`zgarishi bo`ladi.²⁷

Yangi rang daslabkisiga nisbatan kamroq to`yingan bo`ladi. Biror xromatik rangga u bilan yorug`lik bo`yicha teng bo`lgan axromatik rangning katta miqdorini qo`shib , biz uning to`yinganligini sekin - asta kamaytiramiz. Xar qanday toza, maksimal to`yingan rang va yorug`ligi bo`yicha unga teng kulrang orasida biz to`yinganlikning turli darajasidagi oraliq ranglar qatorini qo`ya olamiz.

Agar birorta maksimal to`yingan rangga borgan sari ko`proq oq rangdan qo`shsak, tobora to`yinganligi kamayuvchi va yorug`ligi oshuvchi ranglar qatoriga ega bo`lamiz. Agar maksimal to`yingan rangga borgan sari qora rang aralashtirilsa , to`yinganlik xam , yorug`lik xam kamayadi.

Rang tozaligi - berilgan rangning umumiy yorqinligidagi toza spektralning ulushidir. Eng tozalari bu spektral ranglardir.

Bizni o`rab turgan olamning xamma rang xilma -xilligidan uch xromatik rangni - qizil, sariq va ko`k, shuningdek , ikki axromatik - qora va oqni ajratish mumkin.aynan ular ijodkorga eng boy palitrani - ranglar gammasini beradi.

Xromatik rang, ular qanday rang bilan taqqoslanayotganiga qarab “iliq” va “sovuq” bo`lib idrok qilinadi. Masalan, iliq (qizil) ranglar gurixida to`q sariq , malina rangga nisbatan iliqroq, sovuq ranglar guruxida binafsharang ko`k rangga nisbatan iliqroq va xokazo.

Ranglarning “salmog`i” xaqida va fazoviy xususiyatlari xaqida xam xuddi shunday gapirish mumkin.

²⁷ Linda Adler, M.A.

Rang “salmog`i” xaqidagi tasurot, rangning yorug`lik va to`yinganlik bo`yicha xususiyatiga bog`liq bo`ladi. Rang qanchalik to`q bo`lsa , u shunchalik “og`ir” bo`ladi. Bu xamma xromatik va axromatik ranglarga, bitta rang tusidagi ranglarga va turli rang tusidagi ranglarga tegishli, ko`proq to`yingan ranglar kam to`yinganlarga nisbatan og`irroq bo`lib tuyiladi. Rangning “og`irligi” yoki “yengilligi ”faqat rangning o`ziga bog`liq bo`lmay, bo`yoqni surtish usuli va materialga xam bog`liq bo`ladi. Korpusli, fakturali ranglar tasviriga , shaffof bo`yoqlarga nisbatan kattaroq og`irlik tasurotini beradi.

Spektr aylanasi ranglar uyg`unlashuvining asosi bo`lgan rang munosabatlarini o`rnatish imkonini beradi. Diametrning qarama - qarshi uchlarida joylashgan ranglar qo`shimcha ranglar xisoblanadi, masalan to`q sariq - ko`kka , qizil - yashilga qo`shimcha va xakazo. Yonma -yon joylashgan ranglar nyuans ranglar yoki o`xshash ranglar xisoblanadi. Ular o`z tabiati bo`yicha bir rang tusi gradatsiyasiga tegishli.

O`zaro tabaqalashtirilgan ranglar sonini kamaytirish, ikki qutb tomonga ularni o'zgaruvchan, oq yoki qora qo'shish taklifi kiritiladi. Bauhauz g'oyalari rangi standart ta'limotini, 20-asrda Johannes Itten va Bauhauz olqishlagan. ²⁸

Ranglarning ajratuchi va birlashtiruvchi ta`siri. Bir rangga bo`yalgan tekis yuza doimo butunlay yaxlitlikda idrok qilinadi. O`sha yuza ikki xil rangga bo`yalganda biz bu yuzada ikki qisimni ko`ramiz: shunday bo`yalgan yuza ajrolgan xisoblanadi. Ajratish darajasi turlicha bo`lishi mumkin. Agar ikki bir xil yuzalardan birini biz bir - biriga yorug`ligi bo`yicha yaqin ikki kulrang bilan, boshqasini qora va oq bilan bo`yasak, ikkinchi xolatda ajratilish darjasi anchagina yuqori bo`ladi. Ikki xil kulrnga bo`yalgan tekislik ikki qisimga bo`linmagan yaxlit bo`lib ko`rinadi. Qora va oqqa bo`yalgan tekislik o`z

²⁸ Linda Adler, M.A.

birligini yoqotadi. Biz unga qarab ikki tutashgan va bir - birining davomi bo`lgan yuzalarni ko`ramiz. Ajratish darajasi ranglar orasidagi farq darajasiga bog`liq bo`ladi, ular qanchalik bir - biridan farq qilsa , ular bilan bo`yalgan yuza shunchalik kuchli ajraladi.

Kurs ishlaridan misollar.

Kam yorqinlikdagi axromatik rang hosil qilish uchun xamma tomondan qutini olish , uni qora duxoba bilan ichkaridan yelimlash va qutining bir

devorda kichik tuynuk xosil qilish kerak. Agar bu tuynukka biror masofadan qaralsa, biz xamma qora ranglardan eng to`q rangni ko`ramiz. Bunday tuynuk mutlaqo qorong`ulik deyiladi.

Hamma qolgan axramatik ranglar bu chetgi nuqtalar , mutlaqo qorong`ulik va bariy sulfati orasidagi o`sib boruvchi yorqinlik tartibida joylashtirish mumkin. Agar bunda har ikki qo`shni rang orasidagi farq minimal qilib olinsa, mutlaqo qorong`ulik va bariy sulfati orsida joylashgan axramatik ranglarning umumiy sonini taxminan uch yuzgacha boradi.

Axramatik ranglarni sifatli besh guruxga bo`lish mumkin: oq, och kulrang , o`rtacha kulrang , to`q kulrang va qora ranglar. Bu guruxlar orasida qat'iy chegara, mavjud emas.

Amaliy topshiriqlar:

1. Axramatik ranglar hosil qiling.
2. Xromatik ranglarni xususiyati.
3. Axramatik,xromatik rang bilan taqqoslang.

Mavzu bo`yicha savollar :

1. Axramatik ranglar qaysi ranglar?
2. Xromatik ranglarning xususiyati?
3. Axramatik,xromatik rang, ular qanday rang bilan taqqoslanadi?

2.5 Oldinga chiquvchi va uzoqlashuvchi

Rangning oldinga chiqishi va uzoqlashuvi xolati bilan quyidagi tajriba yordamida yaxshiroq tanishish mumkin. Qora fonga to`yingan qizil va o`rtacha kulrangdagi kichik doirachalar qatorini shunday joylashtiringki, qizil va kulrang doirachalar bir -biri bilan almashinsin. Bu doirachalarga 80 - 100 sm masofadan qarang. Siz, extimol ko`rasizki , doirachalar bamisoli ikki turli tekisliklarda yotibdi; qizil sizga yaqindek , kulrang esa uzoqdek tuyuladi,

voxolanki, ular bitta tekislikda yotibdi. Umuman, to`yingan xromatik ranglar “oldinga chiqadi”, axromatik va kam to`yingan ranglar “orqaga ketadi”.

Oldinga chiqish - uzoqlashish xolati , shuningdek , rang tusiga xam bog`liq: iliq ranglar(ayniqsa, qizil) oldinga chiqadi, sovuq ranglar esa (ayniqsa , ko`k) orqaga uzoqlashadi.

Xullas, oldinga chiqish - uzoqlashish xolati - rang yorug`ligiga kuchli bog`liqlikda. Yorug` ranglar oldinga chiquvchi, to`q ranglar esa uzoqlashuvchi xisoblanadi.

Spektirni ko`rib chiqib , unda hamma rang t uslari borligini ko`ramiz. Hamma ranglarni aylana bo`yicha shunday joylashtiramizki, qizil ranglar moviysimon yashil qarshisiga , to`q sariq ranglar moviy ranglar qarshisida , sariq ko`k ranglar qarshisiga va sarg`intir - yashil, binifsharang va to`q qizil ranglar qarshisiga joylashsin. Biz rang aylanasi ega bo`lamiz. Moviysimon -yashil ranglar - sovuq yashil , sarg`intir yashil esa iliq yashil xisoblanadi.To`q qizil ranglar binafsharanglar guruxiga kiradi. Gyote bir nazariyasi, bu rivojlanayotgan sariq (yorug`lik) va ko`k (Stcigerung (elcvilon tushunchasi ostida dufci). rang uyg'unligi edi. Indigo Nyutonning olti-rang doira (Fig 26.): ikki xil rang doiralari ishlab chiqarilgan. Bu olti-rang doira qo'shimcha ranglar uch juft tashkil topgan bir rang aylana (qizil-gtrcn. Purpic-tcllim. MUC * oijngc) qoldiq tasvir ranglar asosida yaratilgan edi. Friedrich Schiller ko'magida ishlab chiqarilgan, boshqa rang doira (Eig.21) markazida qora bilan, atrofida ajratish, sariq, yashil, ko`k, safsar va qirmizi rangli narsaga,ibora qilingan.

Colors nazariyasi ulkan sabr tufayli natijaga erishadi.²⁹

Biz rang aylanasi ranglarning sakkiz guruxiga bo`lamiz. Lekin shuni yodda tutish kerakki , bu guruxlarning har biri o`z rang tusi bo`yicha turlicha bo`lgan bir qancha ranglarga ega. To`liq rang aylanasi ranglarning

²⁹ *[The colour book](#) [The Colour Book - Keeping it Simple](#)

umumiy soni biz farqlaydigan rang turlari soniga, taxminan bir yuz ellikga teng.

Ranglar orqali kompozitsiyalar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Rangning oldinga chiqish vazifasini bajarish.
2. Uzoqlashish xolatini aniqlang.

Mavzu bo'yicha savollar :

1. Rangning oldinga chiqishi qanday bajariladi?
2. Uzoqlashish xolatini qanday aniqlanadi?

2.6 Ranglarning ajratuvchi va birlashtiruvchi ta'siri

Bir rangga bo'yalgan tekis yuz doimo butunlay yaxlitlikda idrok qilinadi. O'sha yuz ikki xil rangga bo'yalganda biz bu yuzada ikki qisimni ko'ramiz: shunday bo'yalgan yuz ajralgan xisoblanadi. Ajratish darajasi turlicha bo'lishi mumkin. Agar ikki bir xil yuzalardan birini biz bir - biriga yorug'ligi bo'yicha yaqin ikki kulrang bilan, boshqasini qora va oq bilan bo' yasak, ikkinchi xolatda ajratilish darajasi anchagina yuqori bo'ladi. Ikki xil kulrangga bo'yalgan tekislik ikki qisimga bo'linmagan yaxlit bo'lib ko'rinadi. Qora va oqqa bo'yalgan tekislik o'z birligini yoqotadi. Biz unga qarab ikki tutashgan va bir - birining davomi bo'lgan yuzalarni ko'ramiz. Ajratish darajasi ranglar orasidagi farq darajasiga bog'liq bo'ladi, ular qanchalik bir - biridan farq qilsa, ular bilan bo'yalgan yuz shunchalik kuchli ajraladi. Xamma yuqorida aytilganlar quyidagi xulosalarga olib keladi:

Spektrni ko'rib chiqib, unda xamma rang turlari borligini ko'ramiz. Xamma ranglarni aylana bo'yicha shunday joylashtiramizki, qizil ranglar moviysimon yashil qarshisiga, to'q sariq ranglar moviy ranglar qarshisida, sariq ko'k ranglar qarshisiga va sarg'intir - yashil, binifsharang va to'q qizil ranglar qarshisiga joylashsin. Biz rang aylanasi ega bo'lamiz. Moviysimon - yashil ranglar - sovuq yashil, sarg'intir yashil esa iliq yashil xisoblanadi.³⁰

To'q qizil ranglar binafsharanglar gurixiga kiradi. Bu olti-rang doira qo'shimcha ranglar uch juft tashkil topgan bir rang aylana (qizil-g'rcn. Purpic-tcllim. MUC oijngc) qoldiq tasvir ranglar asosida yaratilgan edi. Friedrich Schiller ko'magida ishlab chiqarilgan, boshqa rang doira (Eig.21) markazida qora bilan, atrofida ajratish, sariq, yashil, ko'k, safsar va qirmizi rangli narsaga, ibora qilingan. . Agar siz ranglarni arlashtirmoqchi bo'lsangiz, bazi narsalarni yodda tutishimiz

³⁰ PAGE 48

Linda Adler, M.A.

Extension Specialist for Home Furnishings

1/99

Color fs2.wpd

kerak. Birinchi, Ranglarning hammasi bir xil emas. Ranglarni bir-biriga aralashtirganda ularning biri asosiy rang hisoblanadi. Odatda ko'k rang kuchli hisoblanadi. Asosiy rangga yordamchi rangni qo'shamis, yordamchi ranglar yorqin ranglar bo'ladi. Yordamchi rangga asosiy rangni qo'shsak, biz hohlagan natija chiqmasligi mumkin, va bu jarayon uzoq davom etadi.

Spektrdagi va rang aylanasiidagi ranglar maksimal to'yingan ranglardir. Shuning uchun rang qanchalik spektralrangga o'xshash bo'lsa, shunchalik to'yingandir. Aylana ranglari yorqinligi juda xilma - xil. Sariq ranglar eng och ranglardir, keyin kamayuvchi yorqinlik tartibida: iliq yashil, to'q sariq, sovuq yashil, moviy, qizil, ko'k, binafsharanglar.

Biz rang aylanasiini ranglarning sakkiz guruxiga bo'lamiz. Lekin shuni yodda tutish kerakki, bu guruxlarning har biri o'z rang tusi bo'yicha turlicha bo'lgan bir qancha ranglarga ega. To'liq rang aylanasiidagi ranglarning umumiy soni biz farqlaydigan rang tusalari soniga, demak, taxminan bir yuz ellikga teng.

Bir - biriga ozgina o'xshash ranglar juftligi: qizil - sovuq yashil, to'q sariq - moviy, sariq - ko'k, iliq yashil - binafsha va to'q qizil. Qizil, to'q sariq, sariq, ranglar odatda iliq ranglar deb ataladi. Moviy va ko'k ranglar sovuq ranglar deyiladi. yashil ranglar oraliq xolatni egallaydi: ulardan bir qismini iliq, bir qismini sovuq deb atash mumkin. Shuningdek, binafsharanglar oraliq xolatni egallaydi.

Agar ularda ko'klik ko'proq bo'lsa, ular sovuq, agar qizg'ishlik ko'proq bo'lsa ular iliq.³¹

³¹ . PAGE 48

Linda Adler, M.A.

Extension Specialist for Home Furnishings

1/99

Amaliy topshiriqlar:

1. Ajratuvchi va birlashtiruvchi rang xususiyatlari.
2. Ajratuvchi va birlashtiruvchi rang mutanosibligi.

Mavzu bo'yicha savolar :

1. Ajratuvchi rang xususiyatlarini aniqlang?
2. Birlashtiruvchi rang mutanosibligi qanday aniqlanadi ?

2.7 Og'ir va engil ranglar. Ranglarning ko'zga tashlanuvchanligi

Xar bir rang odatda rangning “og'irlik” yoki “puxtalik” deb ataladigan aloxida xususiyatga ega. Albatta, “og'irlik” va “puxtalik” so'zlarini ko'chma ma'roda tushunish kerak. Turli ranglarda “og'irlik” (“puxtalik”) turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, to'q kulrang, och kulrangdan “og'irroq”, “puxtaroq”. Agar siz yuqori qismi to'q kulrang, pastki qismi esa och kulrangga bo'yalgan to'g'ri burchakka qarasangiz, siz ma'lum bir taassurot olasiz, to'g'ri burchakning yuqori qismi pastki qismiga nisbatan “og'irroq” bo'lib ko'rinadi. Pastki qisim juda yengil , juda kuchsiz, og'ir va puxta tepa qismini ushlay olmaydi, tepa qismi pastgi qismini ezib sindiradigandek tuyuladi.

Ingliz psixologi “Bullou” tajribaviy tadqiqot yo'li bilan aniqladiki , rang og'irligi uning og'irligiga bog'liq: rang qanchalik to'q bo'lsa , u shunchalik og'irroq bo'ladi. Bu qoida xamma ranglarga tegishli: axromatik ranlar xam, xromatik ranglarga xam, bir xil rang tusiga ega bo'lgan ranglarga va turli rang tusidagi ranglarga xam. Ta'kidlash zarurki, juda och va juda to'q ranglar orasidagi og'irligi bo'yicha tafovvt juda kuchli va doimo sezilarli. Shuni inobatga olish kerakki , rang og'irligi uning fakturaviyligiga bog'liq: bir xil sharoitda dag'al fakturali ranglar tekis ranglardan og'irroq.³²

³² Linda Adler, M.A.

Ranglarning muvofiqlashuvida faqat ularning og'irligiga emas, yana bir xususiyatga, aynan rangning "ko'zga tushuvchanligi"ga ahamiyat berish kerak. Kundalik tajribamizdan bilamizki, turli ranglar bir xil darajada e'tiborimizni torta olmaydi, bir xil ko'zga tashlanmaydi. E'tiborni tortish va jalb qilish, ko'zga tashlanish layoqatini biz rangning "ko'zga tushuvchanligi"deb ataymiz. Bu xususiyat bilan yaqindan tanishish uchun quyidagi oddiy tajribani qilib ko'rish tavsiya qilinadi. To'yingan qizil rangdagi va qizil bilan birxil yoruqlikdagi kulrang qog'oz oling. Ulardan ikkita bir xil figuralar qirqib oling va bu figuralarni qora fonga qo'ying. Siz ko'rasizki , qizil figura kulrang figuraga qaraganda ko'proq ko'zga tashlanadi.

Rangning ko'zga tushuvchanligi uning to'yinganligi va qisman rang tusiga bog'liq. Rang to'yinganligi qanchalik katta bo'lsa, u shunchalik baland. Xamma ranglar ichida qizil rang eng ko'zga tashlanuvchandir.

Lekin e'tiborimizni tortayotgan rangdagi kuch faqat bu rangning ko'zga tushuvchanligiga bog'liq bo'lmay, balki boshqa ikki vaziatga xam bog'liq. Birinchidan, fon rangi aloxida ahamiyat kasb etadi: berilgan rang o'z fonidan qanchalik ajratib tursa, u shunchalik ahamiyatni jalb etadi. Ikkinchidan, rang egallagan yuza muxim rol o'ynaydi. Bu yuza qanchalik katta bo'lsa, shunchalik ahamiyat kuchliroq jalb bo'ladi.

To'rtburchak olamiz va uning chap yarim qimini juda ko'zga tashlanuvchan biror rang bilan (masalan, to'yingan qizil bilan),o'ng qismini kam ko'zga tashlanadigan (masalan, kulrang) bilan bo'yaymiz, bu ranglarni shunday tanlash kerakki, ularning og'irligi bir xil bo'lishi kerak. Bu to'g'riburchakdan olinadigan umumiy ta'surot qoniqarsiz bo'ladi.³³

Chap yarmi o'ng yarmiga nisbatan ancha kuchli ahamiyatni qaratadi va nomuvozanatlik ta'suroti paydo bo'ladi. Berilgan ranglarni muvozanatlashtirish uchun qizil rangni kulrangga nisbatan kamaytirish kerak. Umuman , turlicha

³³ Linda Adler, M.A.

ko`zga tushuvchi ikki va bir qancha ranglar birikuvida ranglarni shunday tarqatish kerakki, ko`proq ko`zga tashlanuvchi ranglar kichikroq yuzani, kam ko`zga tushuvchi ranglar katta yuzani egallasin. ³⁴

Jamoat binosining inter`erlarida ranglarni tanlanishi.

Turar joy binosining ranglardagi echimi .

Amaliy topshiriqlar:

- 1.Og`ir ranglarga farqlang.
- 2.Yengil ranglar hosil qilish.
- 3.Og`ir va yengil ranglarni muvozanatlashtirish

³⁴ Linda Adler, M.A.

Extension Specialist for Home Furnishings
1/99 Color fs2.wpd

Mavzu bo'yicha savolar :

- 1.Og'ir ranglarga qaysi ranglar kiradi?
- 2.Yengil ranglarga qaysi ranglar kiradi?
- 3.Og'ir va Yengil ranglarni muvozanatlashtirish uchun qanday bajariladi?

2.8 Oraliq ranglar hosil qilish

BIRLIK VA BIR - BIRIGA BO'YSUNISH.

Uyg'unlik - turli qismlarning

bitta yaxlitlikka birlashishidir.

Kompozitsion markazni tashkil qilishda tekislikni vizual idrok qilish qonunlarini inobatga olish kerak. Odatda, u tekislikning faol, markaziy qisimda joylashadi. Geometrik markazga nisbatan surish, ko'pincha loyihaga badiiy obraz va mavzuni ochishda katta ichki keskinlik va plastik ifodaviylik beradi. Tekislik chetlari, biz buni istaymizmi yoki yo'qmi, xoshiya, markazda chuqurlik, fazo xosil qiladi, va butun tekislik qizg'ish - ritmik bo'lib qurilishi kerak. Markaz, asosan, ma'naviy vazifani bajaradi, yani u tomoshabinga psixologik ta'sir ko'rsatib tasavvurni rivojlantirish, birga qayg'urishga majbur etib, asar badiiy obrazni ifodalaydi.

Uyg'unlik qonunlariga javob beruvchi kompozitsiya yaratishda uyg'unlashtirish vositalari katta rol o'ynaydi. Ularga ritm, kontrast, nyuans va o'xshatish, proporsiya, masshtab kiradi. Rang uyg'unligi tasvirning qabul qilgan usulga xam bog'liq. Rangli kompozitsiya turli darajada to'yingan, turli yorqinlikdagi rang tuslarini tanlash va ularning o'zaro aloqasi orqali, shuningdek, rang dog'larining turli kattaligi va ularni turlicha joylashtirish orqali amalga oshiriladi. Bunday rangli kompozitsiya larning xissiy ta'siriga muayyan rang dog'lari predmetlarning aniq ifodasi sifatida badiiy obrazga xos bo'lgan ma'lum bir mohiyat ifodalovchisi sifatida idrok qilinishiga asoslanib erishiladi.³⁵

³⁵ The colour book The Colour Book - Keeping it Simple
© Derivan Pty Ltd

Yuvinish honasida rang tushlari.

Oshhona va umumiy honalarda oraliq ranglar hosil qilish.

Amaliy topshiriqlar:

1. Oraliq ranglar hosil qiling
2. Rang uyg'unligini tanlash usullarini aniqlang.
3. Uyg'unlik qonunlariga javob beruvchi kompozitsiyalar yarating.

Mavzu bo'yicha savolar :

1. Oraliq ranglar qandayb hosil qilinadi?
2. Rang uyg'unligini tushunchasi nima ?
3. Uyg'unlik qonunlariga javob beruvchi kompozitsiya qanday yaratiladi?

2.9 Inter`erda elementlar - Inter`erda elementlar -xajmni (ob'yektni) modellashtirish va uni me'moriy grafikadan farqi.

Maketni o`rganishda maketlarni uslubiy bosqichlarini puxta egallab, o`ziga xos texnikaviy yo`nalishlar , usullar, uslublar to`g`risida to`liq ma'lumotlarga ega bo`lish zarur hisoblanadi. Xomaki eskizlarga materiallar to`plashdan boshlab, maketlash fanining zaminida bir necha fanlar yotadi degan xulosadan kelib chiqqan xolda loyixalash, kompozitsiya, Arxitekturaviy loyixalash fanlari xaqida chuqur bilimga ega bo`lishni zarurdir. Maketlash faning amaliy metodik asoslarini o`rganish jarayonida, maketlanayotgan jixoz, unsur yoki ob'yekt xaqida to`liq ma'lumotlarga ega bo`lish talab etiladi. Maketni aniq mavzuga mos bo`lishi va uni batafsil yoritilishida analoglar to`plash muhim sanaladi. Proportsiyalari saqlangan xolda eskizlar orqali bajariladigan xomaki maketlarni ko`rib chiqish orqali o`quvchining fikrlash doirasini kengaytirish, xomaki maketlarda ham nisbatlarni to`g`ri tanlay bilish qobiliyatlarini o`sishiga zamin yaratadi. Maketlash fani turli xil materiallardan foydalanishni ya'ni bunda qog`oz , karton, fomks, gips, plasmassa kabi materiallar o`z o`rnida foydalanilsa, aynan ko`zlangan maqsaddagidek yaratiladi.³⁶

Yuqirida ko`rib o`tganimizdek turar-joy binisining loyihasi modellar asosida maketini tahlili bir muncha qulay va oson yechim topadi. Bino va inshoatlar quyidagicha , turar- joy binosining bitta xonasi misolida ko`rib chiqsak; buning uchun oldin binoni planida ichki muhit kerakli o`lchamda yasab olinadi. Ichki muhitdan kelib chiqqan xolda xar bir jixoz o`lchamlari asosida yasaladi . Yuqorida aytib o`tganimizdek maket yaratishdagi birinchi qadam ijodkorning yaratayotgan mavzusining ma'naviy va fazoviy

³⁶ The non-designer' s design Book fourth edition robin Williams
The colour book The Colour Book - Keeping it Simple

yechimini anglashi, ayniqsa, turli hayotiy shakl mavzularida asar yaratish o`quv jarayonining tarkibiy qismi sifatida malakali mutaxassis tayyorlashda uning ahamiyati katta. Bu jarayonni bo`lg`usi ijodkor rassom va dizaynerning dunyoqarashini shakllantiradigan, mustaqil ijodda atrof olam, kundalik hayot voqea va hodisalarini kuzata oladigan, o`z hohish irodasiga mos mavzu tanlash, loyihalash va maketning ishonarli va ifodali yechimini topishga o`rgatish maqsadini qo`yadi.³⁷

Inter`er maketini ustida ishlash jarayonida albatta, rahbardan tegishli yo`l – yo`riqlar olinadi va ular asosida talab etilgan model ishlanadi . Yana shuni hisobga olish lizimki har bir yaratilayotgan model eskizlar asosida puxta loyihalanadi,so`ngra maketlanadi. Bir necha bor qaytarish mumkinki - amaliy va nazariy mashg`ulotlarni tashkil etish bo`yicha o`qituvchilari tomonidan ko`rsatma va tavsiyalar berib nazorat qilib boriladi. Unda talabalar asosiy amaliy mashg`ulotlari mavzulari bo`yicha olgan bilim va ko`nikmalarini yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o`quv qo`llanma, kataloglar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, yirik dizaynerlarning ijodlaridan foydalanish, uslublar asosida g`oy yaratish , maket yaratish orqali ijodkor yoshlar bilimini oshirish, o`z ustida yanada ishlash, sohaning o`ziga xos nozik xususiyatlarini egallash tavsiya etiladi. Interyerlarni loyihalash fani bilan tanishish va uning detallarining yechimlari, stillari mohiyatini atroflicha o`rganiladi.³⁸

Mustaqil ish yurgizishgacha bo`lgan davrda o`qituvchi o`quvchilar bilan izchil mashg`ulotlar o`tishi kerak. O`tilgan mashg`ulotlarni o`quvchilar amalda mustaqil qonun qoidalar, metodik talablar asosida bajarishlari kerak. Barchasi ijodkor nazaridan chetda qolmaydi. Ob'yekt maydoning qancha qismini

³⁷ The non-designer's design Book fourth edition robin Williams

³⁸ The colour book The Colour Book - Keeping it Simple

tashkil etadi va undagi mayda unsurlarni loyihada ko`rsatilgan o`rni maketlar orqali aniq ko`rinishga keltiriladi. Bundan tashqari boshqa ob'yektlarni olsak ham xar biri uchun eng avvalo eskiz variantlari va undagi ishchi chizmalar loyiha chizmasi muhim sanaladi.

Ishchi kabinet maketini yasash uchun mavzuga oid analoglar yig`iladi va analoglar asosida eskizlash jarayoni bajariladi. Bir necha eskiz variantlaridan birini tanlab, unga ishchi chizmalari chiziladi. Ishchi chizmalar kerakli masshtabda chiziladi va unda plan, to`rt tarafdin devor ko`rinishi ya'ni devorlar yoymasi, shift plani batafsil beriladi. Ishchi chizmalar tayor bo`lgandan so`ng, maket uchun kerakli materiallar (qog`oz, karton, kley, chizg`ich) tanlanadi. Ofis binosining fakturali qismini maketlarda yasashdan avval, kerakli materiallar fakturalari qog`ozda hosil qilib olinadi. Topilgan unsurlardan Ofis binosining xar bir elementlari alohida chizmalar asosida berilgan masshtabda yasaladi. Yasash jarayonida Inter'yerni xar bir jixozi yasalgandan so`ng, planda ko`rsatilgan qismiga joylashtiriladi.³⁹

Umumiy hona turlicha yechimda .

³⁹ The non-designer's design Book fourth edition robin Williams

Bolalar honasi -bola yoshi va psixologik faktorlarga asosan.

Umumiy hona oshhona bilan uyg'unlashuvi.

Simmetriya va asimmetriya, ritmik va metrik qatorlar, qabul qilingan proporsiyalar, siluet turlari va chiziqlari, konstruktiv chiziqlar, shakllar, rang, faktura, material rasmi, naqshi, guli, bezaklar va kompozitsiyada kontrast, o'xshashlik, nyuans, motivlarini uslublashtirish, kompozitsiyalar yaratish, loyihalarda uslub tushunchasi loyihalash va maket fanining muhim tarkibi hisoblanadi.

Ijodkor mahoratini egallash bilan bog'liq jarayon, ijodkorning shakllanishida to'liq ma'noda ustoz-shogird an'analariga asosan yo'lga qo'yiladi. muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham mutaxassislik fanlarning aksariyat qismini amaliy mashg'ulotlar tashkil etadi. Dizayner ijodkor tom ma'nodagi kasbiy

mahoratlarini qay darajada egallaganligi loyihalarida namoyon bo`ladi. Amaliy mashg`ulotlarni bajarishda quyidagilarga amal qilish tavsiya etiladi:

- mavzu bo`yicha topshiriq mazmuni bilan to`liq tanishish;
- mavzuga oid adabiyotlar, uslubiy ko`rsatmalar, jurnallar va loyiha materiallarini o`rganish va tahlil qilish;
- mavzu bo`yicha klauzura bajarish;
- eskiz loyihalari ustida ishlash, ularni tahlil qilish, asosiy variantni tanlash;
- tanlangan eskiz variantini takomillashtirish va rivojlantirish;
- predmetning hajmiy - fazoviy kompozitsiyasi ustida ishlash;
- maketni texnikasini tayyorlash
- maketning loyiha bichimlarini yaratish;
- maketni elementlarini bir butunga biriktirish
- maketni yakunlash.

Amaliy va nazariy mashg`ulotlarni tashkil etish bo`yicha o`qituvchilari tomonidan ko`rsatma va tavsiyalar berib nazorat qilib boriladi. Unda talabalar asosiy amaliy mashg`ulotlari mavzulari bo`yicha olgan bilim va ko`nikmalarini yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o`quv qo`llanma, kataloglar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, yirik dizaynerlarning ijodlaridan foydalanish, uslublar asosida g`oy yaratish , maket yaratish orqali ijodkor yoshlar bilimini oshirish, o`z ustida yanada ishlash, sohaning o`ziga xos nozik xususiyatlarini egallash tavsiya etiladi. Interyerni loyihalashda stillar mohiyatini atroflicha o`rganiladi.

1. Materiallar to`plash.
2. Xomaki chizgilar.
3. Xomaki maket qurilmasi ustida ishlash.

O`qituvch bilan o`tgan mashg`ulotlardan so`ng mustaqil ish ustida ishlay boshlaydi. Avval homaki maketdan boshlab , homaki maketni asosiy

maketdan farqi shundaki, xomaki maket tez va yengil qurilmalardan iborat bo`lib, asosiy maket mo`ljali, masshtabini aniqlash, umumiy obraz yechimini aniqlashda yordam beradi. Interyerning xomaki maketida yechimlari aniqlangandan so`ng, asosiy maket sifatli qog`ozlarda, masshtab va obraz yechimi mukammal amalga oshiriladi. Talaba asosiy maket yechimlarini hal qilishda, maketga qo`yilgan talabni ro`yobga chiqarish kabi jarayonni chuqur o`rgatilib, mustaqil ishlashgacha bo`lgan davrni o`taydi va pog`onama-pog`ona mashqlar asosida olib boriladi.

Mustaqil ish yurgizishgacha bo`lgan davrda o`qituvchi talabalar bilan izchil mashg`ulotlar o`tishi kerak. O`tilgan mashg`ulotlarni talabalar amalda mustaqil qonun qoidalar, metodik talablar asosida bajarishlari kerak.

1. Xomaki maket qurilmalari ustida ishlash.
2. Xomaki maketda masshtabni aniqlash.
3. Detallarga ajratish va ularni umumlashtirish.
4. Xomaki maketdan toza maketga o`tish.
5. Toza maketda qurilmalarga fakturalar berish.
6. Toza maketni yakuniy bosqichiga o`tish, tugallash.

Maket texnologiyasida loyixa chizmalarining ahamiyati uzviy bog`liqdir. Xar qanday tasvir chizmalar orqali ifodalanadi ob'yektlarni maketlashdan avval uning ishchi chizmalari o`rganiladi. Chizmalarda arxitekturaviy ob'yektni rel'yefidan tortib, umumiy kompozitsiyasigacha chiziqlarda aniq ko`rsatiladi. Qo`lda bajarilgan eskizlar orqali ob'ektni badiiy qiyofasi aniqlashtiriladi. Odatda buyuk arxitektor va dizaynerlar ham oddiy qoralama chizmalar orqali ham loyihalanayotgan biron bir arxitekturaviy ob'yektni uncha aniq bo`lmagan chiziqlarda izlanadi. Izlanish jarayonida xosil qilingan obrazni ishchi chizmalarga aylantiriladi. Ishchi chizmalar odamga nisbatan olingan o`lchamlarda chiziladi, hatto bu chizmalarda ob'yekt qurilayotgan yerni xususiyatlaridan tortib, uni qad ko`targungacha

boʻlgan jarayon tasvirlanadi. Uncha katta boʻlmagan “Kafe” misolida olsak; kafe qurilayotgan yerning geografik sharoiti atrofidagi binolar, kichik obʼyektlar, daraxtlar yoʻllar barcha barchasi ijodkor nazaridan chetda qolmaydi. Obʼyekt maydoning qancha qismini tashkil etadi va undagi mayda unsurlarni loyihada koʻrsatilgan oʻrni maketlar orqali aniq koʻrinishga keltiriladi. Bundan tashqari boshqa obʼyektlarni olsak ham xar biri uchun eng avvalo eskiz variantlari va undagi ishchi chizmalar loyiha chizmasi muhim sanaladi.

“Kafe mavzusida ” loyihalar.

Inter`er elementlari.

Amaliy topshiriqlar:

1. Xomaki maket qurilmalari ustida ishlash usullari.
2. Xomaki maketda masshtabni aniqlash asoslari.
3. Detallarga ajratish va ularni umumlashtirish.

Mavzu bo`yicha savolar :

1. Xomaki maket qurilmalarini qanday usullari mavjud?
2. Xomaki maketda masshtabni aniqlash asoslari nimalardan iborat ?
3. Detallarga ajratish va ularni umumlashtirish qanday amalga oshiriladi?

III BOB

3.1 Faktura bu - predmet olamining o`rab turgan voqyelikni aniqlashga yordam beruvchi shakl va rang bilan bir qatordagi xususiyatlaridan biri, shuningdek , asar badiiy obrazi ifodasining vositalaridan biri xamdir. Faktura predmet yuzasining uni tashkil etuvchi xomashyo xususiyatlari va unga ishlov berish usuli bilan anqlanidigan xarakteri xamdir.

Tosh yoki yog`och fakturasi muallif vazifasi va yaratilayotgan badiiy obrazga bog`liq xolda jilva beruvchi tekis bo`lishi yoki g`adir - budur , dag`al ishlangan bo`lib qolishi mumkin.

Faktura rang kabi fizik xususiyatga, shuningdek, estetik ifodaviylikka ega. Fakturaning fizik xususiyatlariga silliqlik, dag'allik, tikanaklik, g'adir - budurlik , momqlik , yuumshoqlik kiradi. Ko'p xollarda bu xomashyolarga ishlov berish texnologiyasiga bog'liq .

Faktura tomoshabinda turli ta'sir sezgisini uyg'otishi, unga psixologik ta'sir ko'rsatishi mumkin. U yoqimli va noxush, notinch va xotirjam, quvnoq va zerikarli , xashamatli va xnuq , mayin va tikanli bo'lishi mumkin.

Shakil bilan mutanosiblikda xajm yoki dog' fakturasi tomoshabinga ta'sirini , uning xissiy - emotsional idrokini ancha kuchaytirishi, ma'lum obrazlar, xotiralar, assotsiatsiyalarni paydo qilishi mumkin.⁴⁰

Fakturaning turli -tumanligi va takrorlanmasligi badiiy obraz yaratish uchun keng imkoniyatlar beradi. Fakturani to'g'ri tanlash , demak, material va unga ishlov berishni to'g'ri tanlash obraz yaratishda yordam beradi. Faktura rang kabi shakilsiz mavjud bo'la olmaydi. Rangsiz shakilni tasvvur qilish qiyin, fakturani aniq materialdan shakldan tashqarida tasavvur qilish , chindan xam shakl va fakturaning nomunofiqligi, ularning birligi - ijodkor xal etishi zarur bo'lgan muxim muammolardan biridir.

Faktura - badiiy obraz ifodasining shunday vositasiki, uning ta'siri asarni bevosita idrok qilishda aks yetadi. Faqat shundagina fakturaning obraz shakillanishidagi va namoyon bo'lashidagi butun ahamiyati seziladi. Shuning uchun biz asil nusxada ko'ra olmaydigan ko'plab loyihalarni tasavvurimizda yetarlicha ta'surot qoldira olmaydi va muallifni to'lqinlantirgan xayajonni to'laligicha bera lomaydi. Rangli fotosuratlar ham, kinoxujjatlar ham, golografiya xam tomashabinning loyiha bilan bevosita muloqotini almashtira olmaydi. Lakin fakturada rang va shakl kabi yoruglik va yoritish turli xilda jaranglashga majbur qiladi. ⁴¹

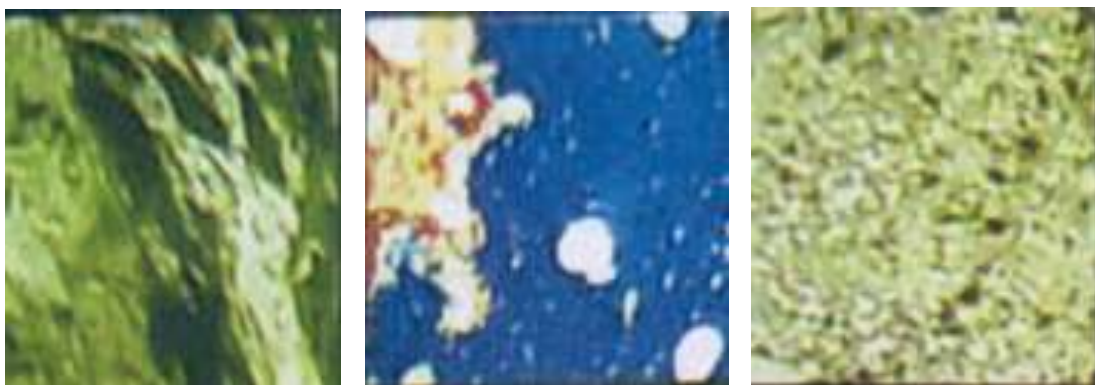
⁴⁰ DESIGN FUNDAMENTALS by Steven Bradley 10 p

⁴¹ DESIGN FUNDAMENTALS by Steven Bradley 10 p

Yoritish – inter`er va ekster`er badiiy obrazning yana bir tasvir vositasi. Turli yondoshishda faqat Hajmiy shakl emas, fakturani xam turlicha ishlaydi. To`g`ri , yorqin yoritish hajmni aniq ko`rsatadi, yuzaning hamma notekisliklarini qat'iy ochib beradi, tekis fakturani nurlanishga majbur qiladi. Boshqa obrazni yaratish uchun fakturaning tabiiyligini nomoyon qiluvchi, unga chuqurlik beruvchi , g`adir - budirligini yumshatadigan tarqoq yoritish talab etiladi. Demak, yoritishning turli darajasini qo`llab, yorug`lik manbai sonini, uning yo`nalishini o`zgartirib, yaratilgan badiiy obraz xarakteristikasini chuqurlashtirish, uni boyitish mumkin.

Badiiy obraz ifodasiga yordam beruvchi boshqa qator vositalar mavjud. Lekin ular tasviriy vosita emas. Bu ovoz, xid va ta'mdir. Bu vositalarning xammasidan bugungi kunda san'atning ko`p turlarida yetarlicha keng foydalaniladi. Ayniqsa ovozdan. Turli ifoda vositalarining boy gammasi va ularni professional tog`ri kompleks qo`llay olish rassomga to`lqinlantiruvchi badiiy obrazlar yaratishida yordam beradi.

Materiallar fakturalarini hosil qilish va ularning xar biriga imitatsiya beriladi. Misol qilib olsak ovoz vositasi jamoat binolari qurilishuda , konsert zallari ,teatr, kinoteatr, ayniqsa opera teatrlarida tovush yutilishini hisobga olish juda muhim.Bunday masalalarni loyihada to`g`ri hal etish uchun ,mutahassisdan mahorat bilim malaka va ko`nikmalar talab etadi.Inson organizmi kerakli chastotani qabul qiladi ,ortiqchasi organism uchun zararli ekanini anglab loyihada yechimi topiladi.

Hosil qilingan fakturalar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Turli immitatsiyalar hosil qiling.
2. Tosh yoki yog`och fakturasi hosil qilish va ranglardan foydalanish.
3. Fakturani rang va shakl, yoruglik va yoritish turlari aniqlash.

Mavzu bo`yicha savolar :

1. Turli immitatsiyalar qanday hosil qilinadi ?
2. Immitatsiya hosil qilishni qanday usullari bilan aynan inter`erga mos faktura yoki teksturalar hosil qilinadi va nimalarga asoslanadi?
3. Detallarga ajratish va ularni umumlashtirish uchun qaysi qonuniyatlarga asoslanadi?.

3.2 Frontal kompozitsiya

Xamma «tekislik» kompozitsiyalari, shuningdek relefga ega bo`lgan kompozitsiya lar frontal kompozitsiya xisoblanadi. Tekislik`dagi kompozitsiya lar turli texnika va materiallarda bajarilgan asar sifatida ifodalangan. An'anaviy texnikada bajarilgan rang - tasvir va grafika asarlarini , fan va texnika rivojining ma'lum bir darajasidagina paydo bo`la olgan asarlarni ko`rsatish mumkin. Ularga kompyuter grafikasi, golografiya va boshqalar kiradi. Frontal kompozitsiya xomashyo fakturasi ko`pincha kompozitsiya ga releflilik beradigan (to`qimachilik - gobilen, shisha - vitraj va x.k.) amaliy - bezak xarakteridagi asrlarda keng qo`llaniladi. Kurs loyihalari orqali frontal tushunchasi binilarni fasad qismlarida badiiy echimi frontallikni ifodalaydi.

“Tekislikdan chiqib turuvchi”, relefga ega bo`lgan kompozitsiya lar, shuningdek, frontal kompozitsiya ga kiradi. Ular tomoshabinga frontal bo`lib ko`rinadi va yon tarafdin qarashni talab etmaydi.

Asarlar reliefi yorug`lik va soya xisobiga ularning shakli va kompozitsion qurilishini ifodalash imkonini beradi.⁴²

Frontal kompozitsiya lar, boshqa kompozitsiya larga qaraganda ko`proq, ijodkor talaba tomonidan mustaxkam asar sifatida yaratiladi. Loyihani chiziq, to`siq va boshqa kompozitsion usullar bilan nomoyon qilinadi va rivojlantiradi. Shu bilan bir vaqtda frontal kompozitsiya , inter'yer yechimida xam xuddi shunday chuqur - fazoviy kompozitsiya ning elementi bo`la oladi. O`z shakli , plastikasi, rangi, fakturasi, qurilishi bilan , kompozitsion tuzilishga faqat uzviy kiribgina qolmay, uni rivojlantirishi va hatto kompozitsion markaz bo`lishi mumkin. Negaki uyg`unlashuvning kompozitsion qonun va vositalari kompozitsiya ning xar qanday turida mavjud bo`ladi.⁴³

Frontal kompozitsiyalar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Frontal kompozitsiyalar hosil qilish.
2. Frontal kompozitsiyalar, boshqa kompozitsiyalardagi farqi.
3. Frontal kompozitsiya , inter'yer yechimida foydalanish usullari.

⁴² DESIGN FUNDAMENTALS by Steven Bradley 10 p

⁴³ DESIGN FUNDAMENTALS by Steven Bradley 11 p

Mavzu bo'yicha savolar :

1. Qanday kompozitsiya frontal kompozitsiya deyiladi?
2. Frontal kompozitsiya lar, boshqa kompozitsiya larga qaraganda qanday farqlanadi?
3. Frontal kompozitsiya , inter'yer yechimida qanday usulda foydalaniladi?

3.3 Hajmiy kompozitsiya.

Hajmiy kompozitsiyadagi loyihani idrok etishda tomoshabin xolatining o'zgarishi. Hajmiy kompozitsiyaga uch o'lchamli yani (uzunligi, yeni va balandligi), demak, umuman hajmni xarakterlovchi va badiiy vazifalarni xal qiluvchi parametrlarga ega bo'lgan san'at asarlarini kiritish mumkin. Bu xaykaltaroshlik, mayda plastika , kichik me'moriy shakillar , amaliy - bezak xarakteridagi asarlar , turli amaliy shakillar , idish, mebel, transport vositasi , kiyim - kechak, umuman, dizaynni o'z ichiga olgan hamma narsa.

Xayotimizda vazifa bajaruvchi , insonning yashash faoliyatini ta'minlovchi predmetlarni yaratish uchun hajmiy kompozitsiya qanchalik keng qo'llanishi mumkinligini hatto shu oddiy sanab chiqishning o'zida xam xis qilish mumkin. Shuning uchun bezatish obekti sifatida inson e'tiborini dastlab aynan hajmni jalb qilgan deb taxmin qilish mumkin. Qulay shakilni izlash bilan muvofiqlashgan. Hajmiy shakil ustida ishab, rassom, shuningdek, u yoki boshqa badiiy obraz yaratishda yordam beruvchi faol tasviriy vositalar sifatida rang va fakturani esdan chiqarmadi. Bizgacha yetib kelgan hajmiy kompozitsiyaning durdona asarlari yuz yillar o'tib xam kundalik turmush peredmetlarining puxta o'ylab qilinganligi va shaklning badiiy tugalligi , rang , faktura ifodaviyligi bilan xayratga soladi. ⁴⁴

⁴⁴ . Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo'lgan to'qson besh jihat

Asrlar davomida hajmiy kompozitsiyaning mavjudligida badiiy va plastik prinsplar o'zgardi, turli stillarni afzal ko'rish xollari bo'ldi, yangi xomashyolar va ularni tayorlash usullarini izlash ishlari amalga oshirildi, lekin uyg'unlik va go'zallik qonunlari o'zgarmay qolaverdi.

Hajmiy kompozitsiyani ikki turga bo'lish mumkin: simmetrik va asimmetrik. Eng keng tarqalgani - vertikal o'qqa ega bo'lgan simmetrik hajmiy kompozitsiyadir. Hamma to'rt yoki undan ortiq tomonlari o'qqa nisbatan bir xil. Bunday simmetrik hajm asosan o'z atrofida bir xil fazo tashkil qiladi, sababi u xar tomondan bir xil idrok qilishga mo'ljallangan. Bunday kompozitsiyalarning xarakterli namunalari deb yo'l ko'rsatkichlari, chaqirimlarni ko'rsatuvchi yoki belgilar ustunlari, o'tgan asrlarning shaxar fonarlari, bog' - park me'morchiligi namunalari (masalan, rotondalar - doira yoki yarim doira shaklidagi gumbazli bino) va boshqalarni ko'rsatish mumkin. Boshqa maydaroq predmetlarni xam simmetrik Hajmiy kompozitsiya turkumiga kiritish mumkin.

Asimmetrik Hajmiy kompozitsiya takrorlanmas plastik vazifalarni va moddalarning murakkab xarakatini xal qilish uchun keng imkoniyatlarga ega. Agar biz xaykalga, ayniqsa, inson figurasi tasviriga ye'tiborni qaratsak, mualliflar turli qarash nuqtalarini xisobga olib, xajm shaklini turlicha xal qilganliklarini ko'ramiz. Ular tomoshabin xukmiga gox orqa ko'rinishining umumiylikda yechilgan shaklini, gox siluyeti bo'yicha murakkab ko'p bog'lamli shakilning yon tomon nuqtalarini, gox ko'p detalli yuz ko'rinishini turli ishlov berilgan barelef bilan tasvirlab berganlar. Demak, asimmetrik Hajmiy kompozitsiya vositasida muallif tomonidan yaratilgan badiiy obrazni tushinish mumkin, faqat uning atrofida xarakatlanib, ifodalangan plastik mavzuni kuzatish mumkin. Asimetriya butun ko'p qirralik va rango - ranglikni berib, obrazni kengroq ko'lamda ifodalash imlonini yaratadi. Aynan

asimmetrik Hajmiy kompozitsiyani bo'ysundirish yoki fazoni unga bo'sundirish mumkin.⁴⁵

Hajmiy kompozitsiyaning afzalliklarni anaqlashda muxim rol o'ynaydigan yana bir jihat mavjud. Bu - xajmni o'rab turgan fazoga kiritish muammosi. Xajm og'irlik , ma'no , g'oyaga ega. U frontal kompozitsiyaga qaraganda ko'proq real va sezilarli. Uni qo'yish , osish yoki joylashtirish mumkin. Shuning uchun , aytaylik ,xajm va tekislik to'qnashuvi eng maqbul qaror topishi uchun xam muallif tomonidan aniq o'ylangan bo'lishi kerak. Agar rang - tasvir asarini atrof - muhitdan asosan ramka vositasida ajratilgan bo'lsa , aynan shuning o'zi muhit ta'sirini cheklasa , bunday xolda Hajmiy kompozitsiya o'ziga nisbatan atrof dunyo bilan birga mavjudlikdan iborat bo'lgan boshqacha munosabat , boshqacha yondashuvni talab etadi.

Xajmda bajarilgan asar uchun asos ramka o'rnida xizmat qiladi. U - o'z prinsplari bo'yicha joylashlashtirilgan mustaqil Hajmiy kompozitsiyani atrof fazodan ajratishga yordam beruvchi to'siq bo'lib xam xizmat qiladi.

Hajmiy kompozitsiyada rang bilan ishlash tekislikdagi ishdan ko'p jihatdan farq qiladi. Bu yerda faqat rangning tomoshabinga fizik va psixologik ta'sirinigina emas , rangning xajmidagi ishni xam inobatga olish mumkin. Biz bilamizki , ranglar bo'rtib chiqqan va ichkariga kirgan , og'ir va yengil bo'ladi . Buning xammasini Hajmiy kompozitsiya ustidagi ishda inobatga olish zarur. Aks xolda quyidagicha bo'lishi mumkin: shu xajmda plastik do'nglik yaratdingiz, lekin juda och yoki iliq xajmga nisbatan qora yoki oq rangga bo'yash xisobiga siz bo'rtib chiqqan joyni namoyon qilmay, ko'rinishdan “ezib qo'ydingiz”. Yoki aksincha, chuqurlik yoki hatto tuynuk xosil bo'ldi, chunki siz unga ochiq yoki faol rang bilan, sariq yoki qovoqrangga o'xshash rang bilan ishlov berdingiz. Xajmning to'q va soviq yechimiga nisbatan bunday aksent (urg'u), u sizga kerak bo'lsada plastikasi bo'yicha boy shakilni xam

⁴⁵ . Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo'lgan to'qson besh jihat

qadirsizlantiradi. Badiiy obrazning rang kabi vositasidan foydalanib , uning xususiyatini inobatga olish va plastik yechimini idrok qilish yaxlitligini saqlab qolish zarur.⁴⁶ Mashtab muammosi - Hajmiy kompozitsiya yaratishda asosiylaridan biri. Lekin xajm shakilning idrok qilishiga faqat masshtab emas, balki bu o`lchamlarning munosabati , shuningdek , detallar va yaxlit xajm munosabati , demak ,proporsiya xam katta ta'sir ko`rsatadi bundan tashqari, xajm va u joylashgan fazo munosabati . boshqacha aytganda, proporsiyalar sistemasi juda muxim.

Ijodiy ish ikki yo`nalishda olib boriladi. Birinchisi model yoki maketni bajarishdan iborat. Agar o`lcham imkon bersa , maketni, yaxshisi tabiiy kattalikda bajargan ma'qul, bo`lmasa , loyixaviy vosita sifatida masshtab qo`llaniladi. U ish uchun qulay bo`lishi va badiiy g`oyani ifoda etshga yordam berishi kerak. Quyidagi masshtablar mavjud: 1:1, 1:2, 1:2,5, 1:4, 1:5, 1:10, 1:15, 1:20, 1:25, 1:40, 1:50 va boshqalar. Maketni tayyorlash uchun turli loy, plastilin, mum, faormoplast, renorlast, qog`oz, karton, og`irlik oyna va boshqa materiallar qo`llaniladi.

Ishning ikkinchi yo`nalishi - rasm chizish. Bu yerda shakilning xarakterli xususiyatlarni , uning plastik moxiyatini namoyon qilish, badiiy obrazni ochish imkonini beruvchi xar qanday grafik texnikadan foydalanish mumkin. Xomaki chizmalarni , yaxshisi, turli burchaklvrda bajargan ma'qul. Shunday tarzda xajm nisbati , uning proporsiyalari qidiriladi, tayyorlash usuli , xomashyo o`ylab topiladi. Agar xajmni ma'lum fazoga joylashtarish kerak bo`lsa , uni chizib , berilgan xolatda Hajmiy kompozitsiya yechimi bo`yicha o`z taklifingizning imkoniyatini tekshiring. Hajmiy kompozitsiya ni ikki turga bo`lish mumkin: simmetrik va asimmetrik.

⁴⁶ . Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat

Hajmiy kompozitsiyalar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Hajmiy kompozitsiya shakllardan hosil qilinsh.
2. Hajmiy kompozitsiyaning afzalligi .
3. Xomaki maketda hajmiy kompozitsiyani hosil qilish usullari.

Mavzu bo`yicha savolar :

1. Hajmiy kompozitsiya qanday shakllardan hosil qilinadi?
2. Hajmiy kompozitsiyaning afzalligi qanday aniqlanadi?
3. Xomaki maketda Hajmiy kompozitsiyani hosil qilish usullari qanday?

3.4 Fazoviy kompozitsiya.

«Fazoviy» iborasining fizikaviy va badiiy ma'nolari. Fazoviy kompozitsiyaning tuzilishi. Uning idrok etilish xususiyatlari. Fazoviy muhitlar oqimi.

Fazoviy muhitning chekkaga o'tishi hajm - fazoviy kompozitsiya turlarining o'ziga xos jihatlarini kuchaytirish vositalari.

Kompozitsiya turlari bo'yicha klauzura va mashqlar

1 - hajmiy kompozitsiya tuzish.

2 - chuqurlashgan hajmiy fazoviy kompozitsiya tuzish.

«Fazoviy» kompozitsiya ga uch o'lchamga (uzunligi, yeni va balandligi), demak, umuman xajmni xarakterlovchi va badiiy vazifalarni xal qiluvchi parametrlarga yega bo'lgan san'at asarlarini kiritish mumkin. Bu xaykaltaroshlik, mayda plastika, kichik me'moriy shakillar, amaliy - bezak xarakteridagi asarlar, turli amaliy shakillar, idish, mebel, transport vositasi, kiyim - kechak, umuman, dizaynni o'z ichiga olgan xamma narsa.⁴⁷

Hajmiy kompozitsiyalar bilan bir qatorda fazoviy kompozitsiyalar ham inson faoliyatining bir qismi sifatida mavjud bo'lib, uning ijodkor tomonidan tahlil qilinishi ko'p yillik tajribalarga tayanadi. Talabalarga hajm, fazo tushunchasini yetkazishda kichik shakllar inter'er va ekter'er elementlari orqali, mahorat darslarida eskizlar bilan misollar keltiriladi. Oddiy qilib kub shaklidagi formani olsak hajmiy fazoviy tushuncha kelib chiqadi. Arxitekturaviy ob'ektlarni kichik hajmlari orqali ham fazo hosil qilinadi, kurs ishlaridagi kichik maketlarda mukammal yechimi tipiladi.

Xayotimizda vazifa bajaruvchi, insonning yashash faoliyatini ta'minlovchi predmetlarni yaratish uchun Hajmiy kompozitsiya qanchalik keng qo'llanishi mumkinligini hatto shu oddiy sanab chiqishning o'zida xam xis qilish mumkin. Shuning uchun bezatish obekti sifatida inson e'tiborini dastlab aynan xajmni jalb qilgan deb taxmin qilish mumkin. Qulay shakilni izlash bilan muvofiqlashgan.

⁴⁷ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo'lgan to'qson besh jihat.

Bo`rtma xajmlar va chuqurliklarni ranglar orqali ifodalanishi.

Amaliy topshiriqlar:

1. Fazoviy kompozitsiya turlarini o`ziga xos jihatlari.
2. Fazoviy kompozitsiyaning tuzilishi .
3. «Fazoviy» kompozitsiya uch o`lchamda aniqlanishi.

Mavzu bo`yicha savolar :

1. Fazoviy kompozitsiya turlarining o`ziga xos jihatlarni qanday aniqlanadi?
2. Fazoviy kompozitsiyaning tuzilishi qanday aniqlanadi?
3. «Fazoviy» kompozitsiya uch o`lchamda qanday aniqlanadi?

3.5 Ochiq muhit uyushtirish

Ochiq muhit tushunchasi har bir ob`ekt uchun alohida olinadi. Loyihalayotgan ob`ektimiz muhitini kompozitsion echimini atroflicha hal etish kompozitsiya va rang orqali alohida o`rganiladi, bunda kompozitsiya kateqoriyalari vat a`moillari asos qilib olinadi.

Fizikaviy va me'moriy fazoviy muhitlar. Muhitlarni tashkil qilishdagi «chegaralovchi» unsurlarning ahamiyati. Ularning konstruksiyalari. Turli muhitlarning mavjudligi.

Ochiq muhitni tashkil qiluvchi unsurlar, chiziqli unsurlar - sterjenlar. Ularning badiiy imkoniyatlari. Stejenlarning konstruksiya bog`lanishdagi hususiyatlari. Yuzali unsurlar, ularning badiiy imkoniyatlari. Yuzali unsurlarning konstrukssiyaga bog`lanishdagi hususiyatlari. Hajmiy unurning ochiq muhit tashkil qilishdagi imkoniyat doiralari. Hajmiy unsurlarning boshqa - chiziqli va yuzali unsurlar bilan konstruksiyaga bog`lanishi. Bir necha «chegaralovchi» unsurlaridan tashkil topgan konstruksiyalarning badiiy imkoniyatlari.

Ochiq muhit uyushtirish bo`yicha mashqlar va klauzura.

1-mashq. Sterjenli konstruktiv fazoviy kompozisiya.

2-mashq Yuzali konstruktiv fazoviy kompozitsiya.

3- mashq. Sterjenli va yuzali unsurlardan tashkil topgan konstruktiv fazoviy kompozitsiya.

4 - mashq. Hajmlardan tashkil topgan konstruktiv fazoviy kompozitsiya.

5- mashq. Sterjenli, yuzali va hajmiy unsurlardan tashkil topgan konstruktiv fazoviy kompozitsiya.⁴⁸

Yakuniy klauzura. Ochiq muhitli kompozitsiya, odam bo`yiga nisbatan qilingan, shartli funksiyaga ega bo`lgan va qurilish ashyolaridan ishlangan ochiq muhit tashkil etiladi .

⁴⁸ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat.

Hajmiy shaklni uyushtirish. Ularning tizimiga kelishdagi konstruktiv va badiiy xususiyatlari. O'tkir burchakli hajmiy unsurlar; ularning tizimga kelishdagi konstruktiv va badiiy xususiyatlari. Egri va sirtli hajmiy unsurlar. Ularning tizimiga kelishdagi konstruktiv va badiiy xususiyatlari. Hajmiy tizimli kompozitsiyalardagi faktura, material va ranglarning badiiy ahamiyatlari.

Hajmiy shaklni uyushtirish bo'yicha mashqlar va klauzura

1 - mashq. To'g'ri burchakli unsurlar konstruktiv jihatdan bog'langan hajmiy tizimdagi kompozitsiya.

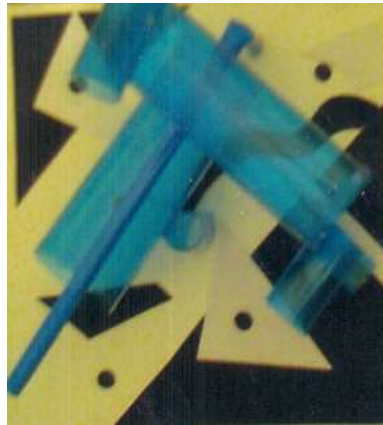
2 - mashq. To'g'ri, o'tkir, burchakli va egri sirtli unsurlar konstruktiv jihatdan bog'langan hajmiy tizimdagi kompozitsiya.

3 - mashq. Turli fakturadagi, rangdagi unsurlar konstruktiv jihatdan bog'langan hajmiy tizimdagi kompozitsiya.⁴⁹

Ochiq muhit va sterjenli kompozitsiya.

⁴⁹ Jim krauzening Ilyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo'lgan to'qson besh jihat.

Amaliy topshiriqlar:

1. Ochiq muhitni tashkil qiluvchi unsurlar.
2. «Chegaralovchi» unsurlarini tashkil etish.

Mavzu bo`yicha savolar :

1. Ochiq muhitni tashkil qiluvchi unsurlar qanday aniqlanadi?
- 2.«Chegaralovchi» unsurlar qanday tashkil etiladi?

3.6 Yopiq muhit uyushtirish.

Yopiq muhit to`g`risida tushuncha. Yopiq muhitni «chegaralovchi» unsurlar. Yopiq va ochiq muhitlarni bog`lash usullari. Chegaralovchi unsurlardagi «tuynuklar» /proyomlar/. Yopiq muhitning kompozitsion markazi.

Yaxlit muhit. Yopiq muhitlarning bo`linishi. Yaxlit muhitni tashkil qilishdagi sterjnnli, yuzali va Hajmiy unsurlarning roli.

Yopiq muhitlarning o`zaro turlicha joylashuvi. Gorizantal joylashgan yopiq muhitlar. Ularning turli yo`nalishlari. Yopiq muhitlarni o`zaro ulanishdagi boshqa xolatlar.⁵⁰

Yopiq muhit uyushtirish bo`yicha klauzura va mashqlar.

⁵⁰ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat

1- klauzura. Tesiklar yordamida tashkil etilgan yopiq muhit.

2- klauzura. Tuynuklar yordamida bog`langan yopiq va tashqi muhit.

Yakuniy klauzura. Yopiq muhit kompozitsiya /Odam bo`yicha nisbatan qilingan, shartli fuksiyaga ega bo`lgan va qurilish ashyolaridan ishlangan yopiq muhit tashkil etiladi .

Amaliy topshiriqlar:

1. Yopiq muhit to`g`risida tushuncha misollarda.
2. Yopiq muhitlarni o`zaro ulanishidagi xolatlar.

Mavzu bo`yicha savolar :

- 1 Yopiq muhit to`g`risida tushunchani qanday aniqlanadi?.
2. Yopiq muhitlarni o`zaro ulanishdagi xolatlarini toppish usullari?

3.7 Ichki muhit, tashqi shakl va tevarak.

Ichki tuzilish tashqi shakl bilan munosabati. Ichki tuzilishning tashqi shaklda ask etishi.

Ichki muhit, tashkil shakl va tevarak

Mavzusida mashq va klauzuralar

1- mashq. Ichki muhit tizimini tashqi shaklda ifoda etgan kompozitsiya.

2- mashq. Tashqi shaklni tevarak bilan bog`langan kompozitsiya.

Yakuniy klauzura: Ichki muhit tashqi shakl bilan uyg`unligi.

Tevarak tushunchasi. Tevarakning xillari tabiiy va me'moriy tevaraklar. Hajmiy va fazoviy tizimlarni tevarak bilan uyg'unlashtirish usullari kompozitsiya. /Odam bo'yiga nisbatan olingan , shartli funksiyaga ega bo'lgan va qurilish ashyolardan ishlangan tizim tashkil etiladi/.

Sinov klauzurasini: Muayyan me'moriy vaziyatdagi kichik jamoat binosining loyihasi, qurilishga belgilangan joyni o'rganib bo'lgach, talaba loyiha g'oyasini aniglanadi. Loyiha aniq masshtablardagi bosh tarx, tarx old tarx, yon tarx yoki qirgim chizmalari va sodda maketda bajariladi/.⁵¹

Ichki muhit tashqi shakl tevarak bilan uyg'unligi.

Amaliy topshiriqlar:

1. Tevarakning xillari.
2. Odam bo'yiga nisbatan aniqlash.
3. Ichki tuzilishi tashqi shakl munosabatini aniqlash.
4. Ichki tuzilish tashkil shakl bilan bogliqligi.

Mavzu bo'yicha savolar :

1. Tevarakning xillari qanday?
2. Odam bo'yiga nisbatan qanday aniqlanadi?

⁵¹ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo'lgan to'qson besh jihat

3. Ichki tuzilish tashkil shakl munosabatini aniqlash usullari?

4. Ichki tuzilish tashkil shakl bilan bogliqligi?

3.8 Fakturalar orqali yaratiladigan kompozitsiyalar talabalarni rangni his etish xususiyatlarini inobatga olgan xolda tanlanadi. Rarlarda fakturalarni hosil qilishda materiallarni mukammal o`rganib, so`ngra ularga immitatsiyalar hosil qilinadi.

Talabalar kurs ishlarida asosan mutaxassislikdan kelib chiqqan xolda materiallarni immitatsiyalarini yaratishadi. Ular asosan qum, tosh plastmassa, marmar, yog`och shisha, teri va shu kabi boshqa materiallarni hosil qilib so`ngra ularda moslarini tanlab olib kompozitsiya yaratishda foydalanishadi.

52

Fakturalar orqali kompozitsiyalar hosil qilish.

⁵² Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat

Amaliy topshiriqlar:

1. Hususiyatlarni hisobga olib fatura hosil qilish.
2. Ranli fakturalarni hosil qilishda asosiy material.

Mavzu bo'yicha savolar :

1. Qqanday hususiyatlarni hisobga olib fatura hosil qilishadi?
2. Ranli fakturalarni hosil qilida nimalarga e'tabor beriladi?

3.9 Anturaj--manzarali yoki arhitekturaviy hajmlar bilan hosil qilish vazifani bajariladi. Anturaj- toza grafik usulda ,o'qituvchi tomonidan belgilangan tartibda mavzu tanlanadi va bajarish tartibi misollarda ko'rsatiladi. Nuqtali, chiziqli, tartibida olib boriladi. Kompozitsion echimini to'g'ri topish, anturajdagi nisbatlarda ko'rinadi. Masalan: biror bir ob'ekt atrofini uyushtirishda umumiy kartina chizigidan qaraganda bi necha planga bolib olinadi , yaxlitlik saqlanadi.

Bu echimni topishda biz kompozitsiya asoslari darsida o'rgangan kompozitsiya qonuniyatlariga murojaat qilamiz. Ular Ritm, Metr, Dinamika, Bulardan tashqari proporsiya, masshtab, ravnovesiya kabi qonuniyatlar kompozitsion echimni topishda asosiy yordamni beradi. Bu kompozitsiyalar bir maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Ana shu yo'nalishdagi ritmni ushlab qolish ham juda muhim. Bu kompozitsion echimlarni landshaft elementlarida ,nuqtalash usuli bilan amalga oshirish mumkin. Arxitekturaviy loyihalash , landshaft dizayni fanlaridan anturajlar tanlashda kompozitsiyon bilimlarga tayaniladi. Fanni o'qitishdan maqsad-talabalarga ularning kasbiy, badiiy-loyihalash faoliyati uchun zarur bo'lgan bilimlar berish va amaliy ko'nikmalar hosil qilish, nostandart obrazli tafakkur qilishni rivojlantirish, texnik vositalar

va loyihalash faoliyati usullarini interyer va eksteryerlar uchun buyumlar loyihalash ko`nikmalarini o`zlashtirishdir.⁵³

Anturajga misollar.

Amaliy topshiriqlar:

1. Anturaj-bajarish usullari bilan eskizlar yaratish.
2. Anturaj-uchun mavzular tartibini aniqlash .

Mavzu bo`yicha savolar :

1. Anturaj-qanay usulda bajariladi?
2. Anturaj-uchun mavzular tartibi qanday?

⁵³ Jim krauzening Illyustratsiya va maketda rang qollash uchun bilish zarur bo`lgan to`qson besh jihat.

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar:

1. J. Krause. Color for designers, 2014. - 243p.
2. Brian Schrank Principles of Visual Desing LCC 2720 5.-351 p.
3. Linda Adler, M.A. Extension Specialist for Home Furnishings 1/99
Color fs2.wpd
4. The colour book The Colour Book - Keeping it Simple© Derivan Pty Ltd.
5. Д.А.Нозиллов “Композиция асослари” 2001-120 б.
6. Шимко Т. «Архитектурно-дизайнерское проектирование». Основы теории М. 2004 г.-120 б.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. 4. Капланова С. “От замысла и натуры к законченному произведению”, Изобразительное искусство, Москва. 1981г.-130 стр.
2. Кириллова Л.И., Иванова И.В. “Мастерство композиции: пространство, пластика, ансамбль”, Учебное пособие, Москва. 1983г.-214 стр.
3. Рожин И.Е., Урбах А.И., “Архитектурное проектирование общественных зданий”, Москва. 1985 г.-128 стр.
4. Шорохов Е. «Композиция» Учебное пособие, Москва. 1986 г.-145 стр.
5. Иконников А. В. “Функция, форма, образ в архитектуре”, Москва. 1986г. -225 стр.
6. Лисициан М. В., Е. С. Пронин. “Архитектурное проектирование жилых зданий”, Москва, 1990г.-245 стр.
7. Бирюкова Н.В. “История архитектуры”, Учебное пособие, Москва. 2005 г.-235 стр

8. Шимко Т. «Архитектурно-дизайнерское проектирование», Основы теории, Москва, 2004 г.-210 стр.
9. Нозиллов А. “Марказий Осиё меъморчилигида интерьер”. Услубий кўлланма,. 2005й.-132 б
10. Seltman. J. “Experimental Design and analysis Howard”, Carnegie Mellon University 2015y.-414p
11. Robin Williams, “The nono-designer’s design book” 2014y.-240p.
12. Steven Bradlly , “Design fundamentals by”, 2013y. -242p.

Terminlar qisqacha izohli lug`ani

Kompozitsiya –(lotincha) o`ylab toppish yani ,Inter`er loyihalarini va jihozlariga nisbatan ishlatiladi.

Kompanovka –(inglizcha) so`z bo`lib,elementlarni joylashuvi eskizlash jarayonida xajm va shaklni bir-biriga nisbati.

Kompozitsiyon muvozanat – kompozitsiyon elementlarning o`zaro muvozanatlashgan holati.

Tektonika- kompozitsiya kategoriyasi-jihozlar shaklida konstruksiyasida va undagi xomfshyoni tashkillashtirish mohiyatining yaqqol tasviri.

Asimmetriya – kompozitsiyalarda hagn va shakllarning hamda elementlarning simmetrik o`qqa ega bo`lmagan holatda joylashuvi .

Simmetriya- (grekcha simmetria)-o`lchamlik yaxlitlikning alohida elementlarining fazodagi uyg`unlashuvi, ular orasidagi o`lchamlilik,muvofiqlik. Shakllarni bir hil ko`rinishdagi elementlarining –bir o`boylab goylashuvi .

Dinamika – hajm element rivoglanishi , o`sishi ,yani vizyal harakatini ifodalovchi echimlar.

Statika –sokin harakat ,hotirgamlik.

Metr- ritmning kompozitsiyada bir xil shakllarning turli intervallarda xarakterli takrorlanishi orqali namoyon bo`ladi.

Ritm-shakl elementlarining va ular orasidagi inter vallarning takrorlanishidir.

Kontrast –shakl elementlarining xarakteristikalarining yoki rangning bir-biridan qat`iy ifodalangan farqi.

Nyans- taqqoslanayotgan elementlarda bir-biridagina farqlanuvchi shakl va rang munosabati,o`xshashlikning farqdan ko`ra ko`proq ifodalanishi.

Frontal kompozitsiya – elementlarning tomoshabinga nisbatan ikki yo`nalishda: vertical va gorizontal yo`nalishda , vertikal va gorizontal yo`nalishda bo`lishi. Shaklning chuqurlikka kirib borishi bo`ysungan ko`rinishda bo`ladi.

Hajmiy kompozitsiya- uch fazoviy kordinatlar bo'yicha rivojlangan shakl, nisbatan yopiq yuzaga ega va uch tomondan idrok qilinadi.

Faktura - shakl yzasining tashqi tuzilishini xarakterlovchi va material xususiyatlari hamda unda ishlov berish usullari bilan belgilanuvchi xususiyat.

Axromatik rang - oqdan qoragacha va ular orasidagi hamma kulranglar.

Xromatik – oq , qora va ular orasidagi hamma kulrang gammasidagidan tashqari hamma ranglar.

Mundarija

Annotasiya	
Kirish.....	
I BOB	
1.1. Tekislik xossalar.....	
1.2 Yuza xossalari.....	
1.3 Proporsiya va masshtab.....	
1.4 Metr - ritm	
1.5 Kontrast –nyuans.....	
1.6 Dinamika -statika.....	
1.7 Muallaq statika.....	
1.8 Simmetriya-asimmetriya.....	
1.9 Markazga intiluvchi, markazdan o`sovchi kompozitsiyalar.....	
1.10 Muvozanat va muvozanatni buzilishi.....	
1.11 Dekorativ panjara.....	
II BOB.....	
2.1Spektr ranglari va rang aylanasi.....	
2.2 Rangning asosiy xususiyatlari . Rang fizikasidan ma`lumotlar.....	
2.3Axramatik ranglar.....	
2.4 Xromatik ranglar.....	
2.5 Oldinga chiquvchi va uzoqlashuvchi.....	
2.6 Ranglarning ajratuvchi va birlashtiruvchi ta`siri.....	
2.7 Og`ir va engil ranglar. Ranglarning ko`zga tashlanuvchanligi.....	
2.8 Oraliq ranglar hosil qilish.....	
2.9 Inter`erda elementlar.....	
III BOB.....	
3.1 Faktura	
3.2 Frontal kompozitsiya.....	

3.3Hajmiy kompozitsiya.....	
3.4 Fazoviy kompozitsiya.....	
3.5 Ochiq muhit uyushtirish.....	
3.6Yopiq muhit uyushtirish.....	
3.7 Ichki muhit, tashqi shakl va tevarak.....	
3.8 Fakturalar orqali yaratiladigan kompozitsiyalar.....	
3.9 Anturaj.....	
Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati.....	
Terminlar qisqacha izohli lug`an.....	
Mundarija	

Содержание

Аннотация	
Введение.....	
ГЛАВА I	
1.1.Производные плоскости.....	
1.2.Производные поверхности.....	
1.3.Пропорция и масштаб.....	
1.4.Метр-ритм.....	
1.5.Контраст-нюанс	
1.6.Динамика- статика.....	
1.7.Невесомаястатика.....	
1.8.Симметрия-ассиметрия.....	
1.9.Центробежные,центростремительные композиции.....	
1.10.Равновесие и нарушение равновесия.....	
1.11.Декоративная решетка.....	
ГЛАВА II.....	
2.1.Спектральные цвета и цветовой круг.....	
2.2.Основные свойства цвета. Сведения о цветовой физике.....	
2.3.Ахроматические цвета.....	
2.4.Хроматические цвета.....	
2.5.Близорукость и дальнорукость.....	
2.6.Отличительный и объединяющий цветовой эффект.....	
2.7.Тяжелые и легкие цвета. Броскость цветов.....	
2.8.Образование промежуточных цветов.....	
2.9.Элементы в интерьере.....	
ГЛАВА III.....	
3.1.Фактура.....	
3.2.Фронтальная композиция.....	
3.3.Объемная композиция.....	

3.4.Пространственная композиция	
3.5.Создание открытой обстановки	
3.6.Создание закрытой обстановки.....	
3.7.Внутренняя обстановка, внешняя форма и окрестность	
3.8.Создающиеся через фактуры композиции.....	
3.9.Антураж.....	
Список использованной литературы	
Краткий толковый словарь терминов	
Содержание	

Content

Annotation.....	
Introduction.....	
CHAPTER 1.....	
1.1. Derivative plane.....	
1.2. Derivative surface.....	
1.3. Proportion and Scale.....	
1.4. Meter-Rhythm.....	
1.5. Contrast - Nuance.....	
1.6. Dynamics - statics.....	
1.7. Weightless statics.....	
1.8. Symmetry - asymmetry.....	
1.9. Centrifugal, centripetal compositions.....	
1.10. Equilibrium and disequilibrium.....	
1.11. Decorative grille.....	
CHAPTER II.....	
2.1. Spectral colors and color circle.....	
2.2. The basic properties of color. Information about color physics.....	
2.3. Achromatic colors.....	
2.4. Chromatic colors.....	
2.5. Nearsightedness and farsightedness.....	
2.6. Distinguishing and unifying color effect.....	
2.7. Heavy and light colors. Showiness of colors.....	
2.8. Formation of intermediate colors.....	
2.9. The elements in the interior.....	
CHAPTER III.....	
3.1. Texture.....	
3.2. Frontal composition.....	
3.3. Volumetric composition.....	

3.4. Space composition.....	
3.5. Creating an open environment.....	
3.6. Creating a private environment.....	
3.7. The interior decor, the external form and the surroundings.....	
3.8. Composition created through textures.....	
3.9. Entourage (decor).....	
References.....	
Concise Dictionary of termins.....	
Content.....	